

**İSLAM HUKUKUNA GÖRE
SÜT BANKACILIĞI
Kıymet ÖZTÜRK
(Yüksek Lisans Tezi)
ESKİŞEHİR, 2016**

İSLAM HUKUKUNA GÖRE SÜT BANKACILIĞI

Kıymet ÖZTÜRK

**T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ESKİŞEHİR-2016**

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kıymet ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “İslam Hukukuna Göre Süt Bankacılığı” başlıklı bu çalışma .../.../20... tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan .....

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KELEBEK

Üye .....

Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACAR

(Danışman)

Üye .....

Doç. Dr. Adil ŞEN

ONAY

.../ .../ 20...

(İmza)

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Kıymet ÖZTÜRK

İmza:

ÖZET

İSLAM HUKUKUNA GÖRE SÜT BANKACILIĞI

Kıymet ÖZTÜRK

Yüksek Lisans-2016

Temel İslam Bilimleri

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACAR

İnsanın, yaratıcısıyla ve diğer insanlarla ilişkilerini düzene koyan ilahi ilkelerin son halkası Hz. Muhammed ile tamamlanmıştır. İnsanın varoluş sebebi olan aile ve bu ailenin işleyişi de İslam'da önemli bir yere sahiptir. Birçok ayet ve hadis, aileyi oluşturan ana baba hakkına, onlara ihsan etmeye ve neslin devamını sağlayacak olan çocukların terbiyesine dikkat çekmektedir. Çocukların manevi yönden davranışlarına etki eden maddi/biyolojik gelişimleri için onların beslenmelerine de dikkat edilmesine dair tavsiyeler bulunmaktadır. Toplumun sağlığı aileye, ailenin sağlığı da anne-bebek irtibatına bağlıdır. Bu sebeple bebeklerin ilk iki yıldaki beslenmeleri İslam dini açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde, bebeklerin öncelikle kendi annesinin sütü ile bulunamıyorsa başka annelerden temin edilen süt ile beslenmesi tavsiye edilmiştir.

Kur'an ve hadislerde " r-d-a = rada' " kavramıyla ifade edilen "süt emzirme" bebeğin hem öz annesinden hem de diğer kadınlardan emmesinin özel adı olmuştur. Kadınların kendi bebeklerinin dışındaki bebekleri emzirmeleri eski toplumlarda da var olan bir gelenektir. Fıtratta bulunan bu süt emzirme âdeti, Kur'an ve Sünnet ile bazı ilkelere bağlanmış, süt emzirme âdeti korunmuş ve bu tür emzirmelerin "süt akrabalığı" oluşturacağı da belirtilmiştir. Öte yandan süt akrabalığı, kan akrabalığı gibi "sürekli evlenme engelleri" içerisinde zikredilmiştir.

Bebeğin besin ihtiyaçlarını gideren ve onu çeşitli hastalıklardan koruyan anne sütü, Allah'ın insanoğlu için yaratmış olduğu mucizevi bir gıdadır. Anne sütünün prematüre/erken doğan ve normal doğan için hayati öneme sahip olmasından hareket ederek, çeşitli sebeplerle anne sütünü alamayan bebeklerin bu ihtiyacını gidermek için süt bankaları kurulmaya başlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından da desteklenen süt

bankalarının ¼lkemizde de kurulması planlanmış fakat bu girişim, İslam'da evlenmeleri haram olan s¼t akrabalığı evliliklerinin yaygınlaşacağı, kontrol¼n¼n de m¼mk¼n olamayacağı gibi endişeleri gündeme getirmiştir.

Bu ¼alıřma, s¼t bankaları konusundaki d¼nyada yaygın olan tespitleri, işleyişleri ve bunun İslam'a göre h¼km¼n¼ incelemek için yapılmıştır. G¼n¼m¼z fıkıh problemleri ¼erçevesinde ele alınabilecek olan s¼t bankacılığının, helal olma şartları ve zaruri durumlarda neler yapılması konusundaki ilkeler belirlenmeye ¼alıřılmıştır.

ABSTRACT

ACCORDING TO ISLAMIC LAW MILK BANKING

ÖZTÜRK, Kıymet

Master Degree--2016

Basic Islamic Sciences

Adviser: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACAR

The last stage of the divine laws that regularize people behaviours' with another people and God completed with Hz. Muhammed. Family that main reason of existence of human being and mechanism of the family has an important place in İslam. Many verses in Quran and hadiths call attention to right of mother and father who constitute family, obedience to them, and education of children that they will provide the continuity of generations. There are advices about paying attention to their nutrition, and their biological evolution that affects their moral behaviours. The health of society is connected to health of family and the health of family is connected to health of mother-baby health. For this reason, nutrition of babies throughout the first two years after being born, has a great importance in İslam religion. At that age, there are some advices about feeding them with his/her mother's breast milk, if it doesn't exist with another woman's milk.

In Quran and hadiths, the concept of "r-d-a=reda'a" that means breast-feeding used for sucking milk of a baby from his/her mother or from another woman. It is understood that breast-feeding of woman to another people's babies is a tradition that was taken places in old societies. This breast-feeding tradition in the fitra is protected by regulated by the Quran and it is stated that this tradition creates a milk kinship. On the other hand, this milk kinship exists between continuous marriage barriers.

Breast milk that provides babies nutrient they need, and protect them to various disease is a miraculous food that created by Allah for human. Because breast milk has a vital importance for premature and new-born babies, it is started to found breast milk banks for babies who are lack of this nutrition for some reasons. It was planned to found these breast milk bank supported by

World Health Organization (WHO), but this attempt brought some concerns like that milk kinship marriage can be widespread and it cannot be under control.

This research was made to understand the mechanism of breast milk bank and what Islam says about it. Beside, in this research the principles of being helal for breast milk bank with in the frame work of recent canon law were defined; what have to be done in indispensable cases were determined.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1
I. TEZİN KONUSU	1
II. ÖNEMİ	1
III. KAPSAMI VE SINIRLARI	2
IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	3
V. KAYNAKLARI	4
VI. ARAŞTIRMA SORULARI /HİPOTEZLER	4
BİRİNCİ BÖLÜM	5
I. KUTSAL METİNLERLE KUR’AN VE SÜNNET’TE SÜT AKRABALIĞI	5
1.1.KUTSAL METİNLERDE SÜT AKRABALIĞI	6
1.1.1.YAHUDİLİKTE SÜT AKRABALIĞI	6
1.1.2.HRİSTİYANLIKTA SÜT AKRABALIĞI	6
1.1.3. CAHİLİYE DÖNEMİNDE SÜT AKRABALIĞI	8
1.2. KUR’AN-I KERİM’DE SÜT AKRABALIĞI	9
1.2.1.AYETLER VE NÜZUL SÜREÇLERİ	9
1.2.2. SÜT EMZİRME İLE İLGİLİ HADİSLER VE SEBEB-İ VÜRUDLARI	17
1.2.3. DEĞERLENDİRME	24
İKİNCİ BÖLÜM	27
II. KAVRAM OLARAK SÜT AKRABALIĞI	27
2.1.Rada’: (Emzirmek) Fiili	27
2.1.1.Rada’ رضع Kelimesinin Lügat Anlamı	27
2.1.2. Rada’ رضع: Kelimesinin Terim Anlamı	28
2.2. ANNE SÜTÜNÜN ÖNEMİ	29
2.3. BEBEĞİN EMZİRİLME HAKKI VE ANNE-BABANIN GÖREVİ ...	34
2.4. SÜT AKRABALIĞI	36
2.4.1. Süt Emme Çağı	37

2.4.2. Süt Akrabalığı Oluşturan Miktar	38
2.5. SÜT AKRABALIĞINI OLUşTURAN SEBEPLER	39
2.5.1. Bebeğin Süt Emmesi	39
2.5.2. Evliliği Haram Kılan Süt Emmenin şartları	41
2.6. SÜT AKRABALIĞININ İSPATI.....	44
2.6.1. İkrar	48
2.6.2. Beyyine.....	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
III. SÜT BANKACILIĞI.....	49
3.1. KAVRAM OLARAK SÜT BANKACILIĞI.....	49
3.2. SÜT BANKACILIĞINI DOĞURAN AMİLLER	51
3.2.1. Hayati Zaruret	51
3.2.2. Tıbbi Zaruret	52
3.2.3. Psikolojik-Manevi Zaruret	54
3.2.4. İsrافی Önleme.....	55
3.3. BATIDA SÜT BANKACILIĞININ TARİHİ VE UYGULAMALARI	55
3.3.1. Diğer Hukuk Sistemlerinde Süt Bankacılığı	57
3.4. İSLAM DÜNYASINDA SÜT BANKACILIĞI.....	58
3.4.1. Mütakaddimin Ulemanın Konuya Bakışları	58
3.4.2. Müteahhirin Ulemanın Konuya Bakışları	59
3.4.2.1. Süt Bankacılığını Caiz Görenler	60
3.4.2.2. Süt Bankacılığını Caiz Görmeyenler.....	61
3.4.2.3. Belli şartlarla Süt Bankasına Cevaz Verenler.....	63
3.5. SÜT BANKACILIĞINA GÜNÜMÜZ ALİMLERİNİN BAKIşI	64
SONUÇ	73
BİBLİYOGRAFYA	78
ELEKTRONİK KAYNAKLAR	83

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser.
a.g.m.	:Adı geçen makale.
a.y.	:Aynı yer.
bkz.	:Bakınız.
c.	:Cilt numarası.
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	:Diyanet İşleri Başkanlığı
EAÜİFD	:Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
H.z.	:Hazreti.
İAÇTS	:İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu.
İFAV	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
İM	:İslam Mecmuası.
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
mütc.	:mütercim
no	:Numara
ö.	:Ölüm tarihi.
r.a.	:radiyallahuanh
(s.a.v.)	:Sallallahu Aleyhi ve Sellem.
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı.
ty.	:tarihi yok./tarihsiz
v.d.	: ve devamı
yy.	:Yayımcı yok.
yyy.	:Yayın yeri yok.

ÖNSÖZ

Dünyaya gözlerini yeni açmış bir bebek için en önemli gıda anne sütüdür. Bebeğin fiziki ve biyolojik gelişiminde anne sütü hayati bir öneme sahiptir. Bebeği öncelikle kendi annesinin emzirmesi asıl olmakla birlikte birtakım sebeplerle başka bir sütannenin emzirmesinde de herhangi bir sakınca yoktur. Bu konuda var olan tek sakınca süt sebebiyle kurulan sütannelik/ sütbabalık/ sütkardeşlik gibi akrabalar ile irtibatın kopması sonucu ileride bu akrabalar arasında evlilik yapılması ihtimalidir. Çünkü süt bağı ile kurulan akrabalıklar, Kur'an ve Sünnet'te evlenilmesi haram olan kişiler arasında zikredilmiştir. İslam, nesep/soy akrabalığının "*sıla-i rahim*" ile güçlendirilmesini ısrarla ifade ederken süt/rada' akrabalığının da "*vefa*" ile devam ettirilmesini ya da en azından birbirinden haberdar olabilecek kadar yakın olunmasını tavsiye etmiştir. Oluşan süt akrabalığının farkında olan süt akrabalarının bir arada yaşamalarında da herhangi bir sakıncası yoktur, aksine yeni ilişkiler sayesinde İslam toplumunun birlikteliği sağlanmış olacaktır.

Günümüz fıkıh problemleri, hayatın içinde ilk kez karşılaştığımız ve çözüm arayışı içine girdiğimiz meselelerden teşekkül eder. Bu meselelerden biri de "*anne sütü bankacılığı*" dır. Teknolojik gelişmeler, sosyolojik çözümler, estetik kaygılar, ailevi problemler ve kadının çalışma hayatına dâhil olması gibi pek çok sebepten neşet etmiş olan bu mesele çözülmeyi bekleyen hâlihazırda bir fıkıh problemidir. Batı dünyasının etkisi ve duyulan ihtiyaç nedeniyle çağdaş İslam Hukukçularını dini ilkelere riayet şartıyla kurulabilecek bir "*Anne Sütü Bankacılığı*" arayışına götürmüştür. Tüm Semavi dinlerin korumayı amaçladığı ilkelere biri olan "neslin korunması" konusunun önem arz etmesi sebebiyle kurulacak bankanın belli şartları taşıyor olması gerekmektedir.

Modern zamanın problemi olan "Anne Sütü Bankacılığı" konusuna nasslarda kesin bir açıklama olmaması sebebiyle böyle bir çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Tezimizin ana temasını oluşturan "*günümüzde sütlerin*

sağılarak belirli işlemlerden geçirilerek bir kapta toplanması şeklindeki süt bankacılığı uygulaması” konusunda ayet ve hadislerde doğrudan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Nasslarda, sadece belirli bir kadını emmeden bahsedilmiş fakat ortak bir kapta karışmış sütlerden içen bir çocuğun durumuna değinilmemiştir. Bu durum konunun detaylı bir şekilde açıklanmasına ve incelenmesine değer olduğunu ortaya koymaktadır.

Konu, sütün bebek için önemi, nasslarda süt akrabalığı, dünyada ve Türkiye’de süt bankacılığı uygulamalarının incelenmesi, İslam Ülkelerindeki fetvalar ile Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ve çeşitli İslam Hukukçularının fetvalarından hareket edilerek ele alınmıştır. Ayrıca, İslam ve batı dünyasında yapılan çalışmalardan da yararlanılarak konuyagücümüz nisbetinde bir çözüm önerisi getirmeye çalıştık.

Çalışma süresince desteğini ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACAR’a şükranlarımı sunarım.

Kıymet ÖZTÜRK EFE

Eskişehir, 2016

GİRİŞ

I. TEZİN KONUSU

Araştırmanın konusu; önemi herkes tarafından kabul edilen anne sütünün, süt bankacılığı yöntemi ile hayata geçirilmesinin dini açıdan caiz olup olmadığını tıbbi verilerle de destekleyerek ortaya koymaktır. Günümüzde tıp alanında yapılmış olan araştırmalar, anne sütünün özellikle erken doğan (premature) bebeklerde gelişimsel hatta onun tüm hayatını etkileyen bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, yeteri kadar anne sütü alamayan, annesini kaybetmiş ya da çeşitli sebeplerle bu süte ihtiyacı olan bebeklerin hayati ihtiyacını gidermek için çeşitli yöntemlere başvurmayı zorunlu kılmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de süt bankacılığı olarak adlandırılan, anne sütlerinin belirli bir merkezde toplanarak ihtiyacı olanlara dağıtılmasıdır.

Öte yandan, İslam Hukuku'nda süt emmek/emzirmek çeşitli hukuki sonuçları olan bir durumdur. İslam'ın vazettiği şartlar çerçevesinde, ihtiyacı olan bebeklere süt vermek olan süt bankacılığı konusu hakkında da farklı yorumlar bulunmaktadır. İşte bu farklı görüşler ve şartlar karşısında geleneksel anlamdaki sütanneliği, bunun getirdiği sonuçlar, süt akrabalığının oluşturduğu sorumluluklar, bu akrabalığın çizmiş olduğu sınırlar ve günümüzde yaşanan problemlerle süt bankacılığı uygulamaları arasındaki benzer ve farklı/olumlu olumsuz yönler detaylı bir şekilde ortaya konmaya çalışılacaktır. Konu hakkında kapsamlı bir araştırma yapmak ve insanlara bu konuda doğru, yeterli ve ilmi bilgiyi sunmak amacına hizmet etmek üzere hazırlanacaktır.

II. ÖNEMİ

Neslin daha sağlıklı olması ve insan ömrünün ortalaması artırılması için geliştirilen yöntemlere anne sütünün çok büyük etkisi vardır. Anne sütü ile beslenemeyen bebeklerin hem sağlıklı hem de dini açıdan mahzurlu olmayan

yöntemlerle büyütülmesinin önemi bu kapsamda ele alınmalıdır. Bu durum bilinçli birçok ebeveyni arayışa sürüklemektedir. Dolayısıyla tabii besinlere olan ihtiyaç özellikle bebeklik çağında büyük önem arz etmektedir. İşte bütün bu gerekçeler insan hayatında önemli zaman dilimi kabul edilen bebeklik döneminde anne sütünün önemini ve araştırmamızın konusunu teşkil eden süt bankacılığının yeniden ele alınmasının ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

III. KAPSAMI VE SINIRLARI

Araştırmada süt bankacılığının tanımı, uygulanabilirliği, uygulanma şartları, dinî ve tıbbî yönden ne gibi şartları taşıması gerektiği v.b. meselelere değinilecektir. Dünyada ve Türkiye’de yürürlükte olan kanunlara göre süt bankacılığı uygulamasına dikkat çekilecektir. İslam hukukuna göre süt bankacılığının uygulanabilirliği tartışılacaktır. Süt bankacılığı uygulaması sonucunda ortaya çıkacak fıkhi ve hukuki veriler açıklanacaktır. Ayrıca, konumuzla doğrudan ilgisi bulunması sebebiyle sütanneliği, sütkardeşliği ve süt akrabalığı kavramlarına da kısmen değinilecektir.

Süt bankacılığı incelenirken, özellikle yeni doğan çocuklar ve iki yaşına kadar olan süre içerisindeki süt transferleri ele alınacaktır. Çünkü uzmanlara göre, iki yaşından sonra süt emmek, çocuğun fiziki ve ruhi /maddi ve manevi dünyasında çok fazla etkin olmamaktadır.

Süt bankacılığı konusu sütkardeşliği konusu ile doğrudan bağlantılı olması sebebiyle, öncelikle süt emme/emzirmenin şekli, sayısı, miktarı ile ilgili olan ayet ve hadisler müstakil bir bölümde izah edilmiştir. Ayetlerin tefsirleri, hadislerin yorumları aktarılarak, zaman zaman metin içerisinde bu ayet ve hadislere atıfta bulunulacaktır. Böylece aynı ayet ve hadisi metinde tekrar etmekten tasarruf sağlanması amaçlanmıştır.

IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızın temel kaynağını Kur'an ve Sünnet oluşturmaktadır. Kur'an'dan konu ile ilgili ayetler, bu ayetlerin sebebi nüzulleri, tefsirlerine yer verilerek, konu hakkında klasik ve çağdaş müfessirlerle fıkıh eserlerindeki müctehidlerin kanaatlerine yer verilecektir. Süt akrabalığı vb. konularda varid olan hadislere yer verilerek, muhaddislerin değerlendirmeleri konumuza temel teşkil edecektir. Ayrıca, süt emme konusunda zaruret ve zaruretin kapsamı ele alınacaktır.

Çalışmamızda faydalandığımız ayetlerin sure ve ayet numaralarını, *sure isminden sonraki* sayı, o surenin Kur'an'daki sıra numarasını, *bölüm çizgisinden* sonraki sayı ise, ayet numarasını gösterecek şekilde dipnotlarda gösterilmiştir. Cilt ve sayfa verilirken, yine aynı teknik kullanılmıştır. s. 2/345 gibi. Bu durumda, ilk sayı cilt numarasını, sonraki sayı ise, o cildin sayfa numarasını göstermektedir.

Çalışmanın hacminden tasarruf etmek düşüncesiyle büyük ölçüde ayetlerin Arapça asıllarına çok fazla yer vermemeyi tercih ettik. Günümüz diline en yakın ve büyük ölçüde anlaşılır bir tercüme olması sebebiyle, çoğunlukla, *Hayrettin Karaman*'in da aralarında bulunduğu "*Heyet*"in yaptığı tercümeyle esas aldık ve mümkün olduğu kadar, normal metinden ayırt edilebilmesi için mealleri, "*italik*" biçimde vermeye gayret ettik.

Bir ayetin birden fazla meseleye temel teşkil ettiği, malumdur. Bu yüzden, araştırmanın hacminden tasarruf etmek ve fazla tekrardan kaçınmak düşüncesiyle, faydalanılan ayetler, ikinci defa zikredildiği zaman, mealleri kısaltılarak veya bulunduğu sure dipnotta zikredilerek gösterilmiştir. Ayet numaraları ve ciltli eserlerle ilgili atıflarda verilirken ilk rakam sure ya da cilt numarası, ikinci rakam ise ayet ya da sayfa numarasını gösterir. (Örnek: 2/65. İkinci surenin 65. ayetini ya da söz konusu eserin ikinci cildinin 65. sayfasını ifade etmektedir.)

V. KAYNAKLARI

Süt bankacılığı konusunu ele alan araştırmalar/kaynaklar genel olarak dinî ve tıbbî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. **Birincisi**; süt bankacılığı uygulamasının İslam hukukuna göre hükmü ve sonuçlarını ele alan eserlerdir. Süt bankacılığı, tıp alanındaki yeniliklere paralel olarak son dönemlerde dillendirildiği için, klasik kaynaklarda konu açıkça ele alınmamıştır. Buna karşılık, süt akrabalığı, sütanneliği, nesep, mahremiyet, hidane, rada' gibi süt bankacılığını doğrudan ilgilendiren kavramlar yer almaktadır. Dolayısıyla bu yönüyle klasik eserler doğrudan kaynak olarak kullanılacaktır. Aynı zamanda son dönem İslam hukukçularının görüşleri ve fetvaları da faydalanılan eserler arasındadır. **İkincisi**; süt bankacılığı konusunu tıbbi düzeyde ele alan yani anne sütünün besin değeri, erken doğan bebeklerin süt ihtiyacı ve benzeri konularda yapılmış araştırmalar ve yazılmış eserler de bu konunun önemli bir sacayağını oluşturmaktadır.

VI. ARAŞTIRMA SORULARI /HİPOTEZLER

- Süt bankacılığı nedir?
- Süt bankacılığı uygulamaları nelerdir?
- Dinî, ahlaki ve tıbbî açıdan süt bankacılığına nasıl bakılmaktadır?
- İslam hukukuna göre süt bankacılığının hükmü nedir?
- Çağdaş İslam hukukçularının süt bankacılığı hakkındaki görüşleri, iddiaları, ihtilaf sebepleri ve delilleri nelerdir?
- İslam Hukuku'na uygun süt bankacılığı oluşturulabilir mi?
- Süt bankacılığının oluşturulması halinde hukuki ve şer'i sonuçları nelerdir?
- Ülkemizde ve diğer ülkelerde süt bankacılığı konusunda var olan hukuki düzenlemeler hangi durumdadır?

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KUTSAL METİNLERLE KUR'AN VE SÜNNET'TE SÜT AKRABALIĞI

Ailenin kurulmasında kültürün etkisi bulunmaktadır. Tarihin her döneminde ailenin oluşumuna ve işleyişine dair bir takım ilkeler koyan dini kurallar, kültürün oluşumunda da etkilidir. Kur'an-ı Kerim inmeden önce, kutsal metinlerinin varlığı bilinen Hristiyanlık ve Yahudilikte de ailenin oluşumunda İslam'a benzeyen bir takım ilkelerin varlığı bilinmektedir.

Anne, baba ve çocuklardan oluşan ve toplumun en küçük birimini oluşturan ailenin temellerinin sağlam olması -bazı istisnalar hariç- bütün dinlerin/sistemlerin/ideolojilerin hedefidir. Çünkü, bireysel ve toplumsal bakımdan aile, hem bireyin yaşamında hem de o toplumun sürekliliği açısından önemli bir yer tutar. Beslenme, bakım, sevgi ihtiyacı, duygusal gelişim, psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sağlıklı zekâ gelişimini sürdürme gibi temel ihtiyaçların karşılandığı ilk yer ailedir. Bu kazanımlar aslında farkında olmadan toplumun da kazanımlarıdır. Dolayısıyla sağlıklı bir bireyin ilk besini olan anne sütü sağlıklı bir yaşam ve sağlıklı bir toplum için hayati bir ihtiyaçtır. İşte, kutsal kitapların hemen hepsinde ve İslam'ın da korumayı hedeflediği beş esastan biri olan "neslin" korunması da, insan ve onun oluşturduğu aile/toplumun güçlü olmasına bağlıdır. İslam dininde de, bedenen ve zihnen -maddî/ manevî-yönden insan neslinin korunmasını, kollanmasını, böylece ailenin sağlam zeminler üzerine inşa edilmesini hedeflenmiştir.

1.1.KUTSAL METİNLERDE SÜT AKRABALIĞI

1.1.1.YAHUDİLİKTE SÜT AKRABALIĞI

Süt akrabalığının evlenme engeli oluşturması konusunda vahiy kaynaklı dinlerin günümüze ulaşan metinlerinde süt emmenin evlilik engeli oluşturup oluşturmayacağı ve meydana getirdiği hukuki sonuçları konusunda çok fazla bilgi bulunmadığı belirtilmektedir.¹

Kur'an'da; öldürülme korkusu ile annesi tarafından Nil Nehrine bırakılan Hz. Musa için Firavun'un sarayında emebileceği sütanne arandığından bahsedilir. Hz. Musa başka kadınların sütünü emmeyince, öz annesi sütanne kılığında onun süt ihtiyacını karşılamıştır.²Bu ayetlerden Hz. Musa öncesi hatta tüm zamanlarda sütannelik âdetinin varlığı ve anne sütünün öneminin bilindiği anlaşılmaktadır. Hz. Musa (a.s.)zamanında da sütanneliğinin varlığı Kur'an'dan anlaşılmasına rağmen,³ Tevrat'ta evlenilmesi yasak olan kişiler uzun uzadıya sayılırken süt akrabalarına rastlanmamaktadır.⁴Hâlbuki Tevrat'ta sıralanan evlenmesi yasak kişilerle Nisa Suresi 23. Ayette sıralanan kişiler büyük ölçüde benzerlik arz etmektedir. Bu durum, süt akrabalarının evlilik yapmalarının ya o dönemde yasak olmadığına ya da Tevrat'taki hükümlerin değiştirilmiş olabileceğine ihtimal vermektedir.

1.1.2.HRİSTİYANLIKTA SÜT AKRABALIĞI

Hz. İsa da İsrail oğullarına gönderilen bir peygamber olmasına rağmen, mevcut İnciller içerisinde de süt akrabalığının evlenme engeli oluşturacağı konusunda bir bilgi bulunmamakta ve bir yasakla karşılaşılmadığından

---

¹ Ahmet Yaman, "İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akrabalığı" *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya 2002, Bahar, Sayı: 13, s.58; Heyet, Nihat Dalgın, Osman Şahin, Muhsin Koçak, *İslam Hukuku*, s.179.

² Kasas, 28/ 7- 12; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010, s.317.

³Kasas 28/7, 12.

⁴ Kitab-ı Mukades, Tevrat, Levililer, 18/6-8; Tesniye, 22/30; 27/20-23, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, Serveti Fünun Matbaası, İstanbul, 1976.

bahsedilmektedir. Kilise hukukuna göre, vaftiz evladı ile vaftiz anne babaları arasındaki manevi yakınlık sebebiyle meydana gelen evlenme yasağını süt akrabalığına benzetmek doğru değildir.⁵Kısaca, Ehl-i Kitap diye isimlendirilen Yahudi ve Hristiyanlıkta evlenme yasağı sadece “*kan bağı/neseben*” ile akraba olanlar arasında olduğu görülür. Buna karşılık, İslam’da olduğu gibi, “*süt bağı/rada’an*” ile akraba olanlar arasında evlilik yasağına dair bir bilgiye ulaşılamamaktadır.⁶

Yukarıda belirtildiği üzere; süt akrabalığı sebebiyle meydana gelen yasaklık konusunda İslam’da yer alan hükümler, diğer dinler ve hukuk sistemlerinde mevcut değildir.⁷ Bu bilgilere dayanarak, 1917 tarihli Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesi de Yahudi ve Hristiyanlar için süt akrabalığının söz konusu olmadığını belirlemiştir.⁸

Öte yandan, kan akrabalığının dışında bir akrabalık türünün Hristiyanlıkta var olduğundan bahsedilir. Çocuğun kendisini “vaftiz eden babalığı veya analığı” ile vaftiz edilen çocuk arasında manevî bir hısımlık oluştuğu ve birbirleriyle evlenemedikleri, daha sonra “vaftiz ana ve vaftiz baba” ile çocuğun “asıl ana ve babası” arasında da bir hısımlık bağının doğacağı kabul edildiği belirtilmektedir.⁹ Ayrıca bu akrabalığı, süt akrabalığına benzetmenin doğru olmadığı¹⁰ da yapılan değerlendirmeler arasındadır. Önceki ilahî düzenlemelerde bulunmamakla birlikte, süt akrabalığının Kur’an’da bir evlilik engeli olarak sayılması, konunun sadece tarihsel olgu yönüyle izahında yeterli değildir. Kutsal Kitaplar üzerindeki tahrifin, her zaman “değiştirme ve ilaveler yapma” yönünde

---

⁵ Bu konuda Halil Cin tarafından, Esmein A. Le Mariage en Droit Canonique, Paris 1891, 1/312-365 kaynak gösterilerek bilgi verilmiştir. Bkz: Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya, 1988, s.105.

⁶ Ali Şafak, “İslam’da Evlenilmesi Yasaklananlar Yakın Akraba Evlilikleri ve Sakat Doğan Çocuklar”, *Diyanet Dergisi*, (1986) sayı: 22/16-19; Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1958, s. 204.

⁷ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, 1/259-260; Yaman, *İslam Hukukuna Göre Süt Akrabalığı*, s.58.

⁸ Orhan Çeker (der.), *Aile Hukuku Kararnamesi*, Ebru Yayınları, İstanbul, 1985, s. 21, 22, md: 26, 32.

⁹ Cin, s.105; Ansay, s. 204.

¹⁰ Esra Paçacı, *Sünnette Süt Akrabalığı ve İlgili Rivayetlerin İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara, 2008. s. 18.

değil bazen “eksiltmelerde bulunma” biçiminde de olabileceği ihtimali yanında, konuyla ilgili nihai evrensel düzenlemenin son ilahi mesaja bırakıldığı yorumu da pekala yapılabilir.¹¹ Sabri Şakir Ansay ise, “süt münasebetinin nikah maniî sayılması ancak eski Araplarda bir de eski Ermeni hukukunda gösterilmektedir” demiştir.¹² Ayrıca Ansay, İslam’ın tesisi sırasında kökleri derin olana detleri sarsmadığını, yüksek ideallerine aykırı, zararlı olmayan telakkilere, müesseselere ilişmediğini söylemiş¹³ olmasına rağmen, evlatlık gibi bazı uygulamaları da kökten kaldırmıştır.

Bütün bunlara rağmen, günümüz Hristiyan ve Yahudi toplumlarında halen süt akrabalığının evlilik engeli olduğuna dair yasal bir düzenlemenin bulunduğu dair bilgiye rastlayamadığımızı belirtmeliyiz. Bu sebeple, herhangi bir ön şart konulmaksızın süt emzirmenin ve tezimizin asıl konusunu oluşturan süt bankacılığının Batı toplumlarında kolaylıkla rağbet gördüğü kanaatindeyiz.

1.1.3. CAHİLİYE DÖNEMİNDE SÜT AKRABALIĞI

İslam öncesi Arap örfünde sütannelik kurumunun kesin olarak varlığı anlaşılmakta ve kuvvetli bir gelenek şeklinde uygulamanın sürdürüldüğü belirtilmektedir. Hz. Muhammed’in de (s.a.v.) sütanneye verilerek o günün Arap örfünde devam ettirilen bu köklü uygulamadan etkilendiği kaynaklarımızda yer almaktadır. O dönemde çocukların sütanneye verilmesinin nedeni, çocukların bedenen ve zihnen daha güçlü olacağına duyulan inançtı.¹⁴ Nitekim, günümüzde de sütün önemi konusunda vakıa budur.

Cahiliye döneminde hukuki düzeyde sonuçları olmasa da süt emen ile emziren arasında bir çeşit akrabalık bağının kurulmasına zemin sağladığından da bahsedilir.¹⁵ Öte yandan, Hz. Muhammed’in (sav), henüz vahye muhatap olmazdan önce yani neredeyse 40 yıl önce gerçekleşen sütanneliği hadisesinin hukuki sonuç doğurmaması ihtimalinin mümkün olabileceği kanaatindeyiz.

---

¹¹Yaman, *İslam Hukukuna Göre Süt Akrabalığı*, s. 59.

¹²Paçacı, s.19.

¹³Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, 314.

¹⁴Muhammed Hudari Be(k)y, *Nuru'l-Yakin*, Mısır, 1964, s.7.

¹⁵Yaman, *İslam Hukukuna Göre Süt Akrabalığı*, s.59.

Birçok farklı din mensubunun birlikte yaşadığı Osmanlı Devletinde de Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesinde Müslüman ve gayr-i müslimler için süt akrabalığı ile ilgili genel hükümler ihdas edilmiştir. Kararnamenin 20-26. Maddeleri Musevilerle, 27-32. Maddeleri ise İsevilerle alakalı hükümleri ihtiva etmektedir. Müslümanlarla alakalı olarak ise;

Madde 16: Neseben veya rada'dan yekdiğerine mahrem olan iki kadını nikahta cem etmek memnudur...

Madde 17: Bir erkek ile beynlerinde karabet-i nesebiyye zirahm mahrem kadınların nikahı müebbeden memnudur.

Madde 18: Bir erkek ile beynlerinde rada'dan karabet bulunan kadınların tezevvücü madde-i sabıkada muharrer zirahm mahrem kadınlar gibi müebbeden memnudur.¹⁶

Geçmişten günümüze tüm müctehidler, İslam'daki süt akrabalığından doğan evlenme yasağını olduğu gibi korumuş ve verdikleri hükümlere bu yasağın doğrultusunda ulaşmışlardır.¹⁷Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda İsviçre'den alınan medenî kanuna, sütanne ve sütkardeşlerin evlenemeyecekleri ilave edilmiş ve 1926 baskılı Türk Medeni Kanunu'nda 92. ve 112. maddelerde zikredildiği halde, kanun daha yürürlüğe girmeden süt akrabalığına ilişkin yasak hükmü metinden çıkarılmıştır.¹⁸

1.2. KUR'AN-I KERİM'DE SÜT AKRABALIĞI

1.2.1.AYETLER VE NÜZUL SÜREÇLERİ

Bu başlık altında, süt emzirme, süt akrabalığı vb. hususların yer aldığı ayetler ve bu ayetlerin nüzul süreçleri açıklanarak, süt akrabalığı hususundaki genel tespitler aktarılmaya çalışılacaktır:

¹⁶ Aile Hukuku Kararnamesi, s.19-20.

¹⁷Yaman, *İslam Hukukuna Göre Süt Akrabalığı*, 59.

¹⁸ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/316; Cin, 106; Yaman, *İslam Hukukuna Göre Süt Akrabalığı*, 59-60; Bekir Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2008 konuyla ilgili eserine aldığı makale için bkz: Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, s.66-68, dipnot. (Benzer görüş için bkz: Şamil Dağcı, a.g.e. s. 232).

1.Bakara Suresi 233. Ayet

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَمِّىَ الرِّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلِّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ

وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Emzirmeyi tamamlamak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne, çocuğu sebebiyle, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır. Onun benzeri (nafaka temini) vâris üzerine de gerekir. Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (sütanne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, sütanneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla, üzerinize günah yoktur. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah, yapmakta olduklarınızı görür.”¹⁹

Tefsir kaynakları incelendiğinde bu ayetin sebab-i nüzulü hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır.²⁰ Genel anlamda değerlendirildiğinde ayetten; annelerin kendi çocuklarını en az iki yıl süreyle kazaen/hukuken emzirmekle yükümlü²¹ oldukları hükmü çıkarılmaktadır. Ayetin “çocuklarınızı sütanneye emzirtmek istediğiniz takdirde” anlamındaki kısmından, annenin çocuğunu hukuken emzirmek zorunda olmadığı fikride savunulmuştur. Nitekim, bütün müctehidler, dini ve ahlaki açıdan annenin buna mecbur olduğunu kabul ederler.²² Bu görüşlerin aksine; Kur’an’ın annelere kendi bebeğini emzirmeyi mecbur etmez

¹⁹ Bkz: Heyet, (Ali Özek, Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadreddin Gümüş), Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Ankara, 1992.

²⁰ İsmail b. Ömer İbn. Kesir, (774/1372), *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Mısır, 1954, 4 cilt.

²¹ Abdullah b. Mahmud Mevsili, *İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar*, Beyrut-Lübnan, 2010, 3/146; Usul-i fıkihta buna benzer ayetlerin “gayr-i sarih emir” olduğu belirtilir. Dolayısıyla ayetin anlamı “emzirsinler” demektir. (Bkz: Zekiyyuddin Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Ankara, 2013 s. 327, mütc: İ. Kafi Dönmez).

²² Hayreddin Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, Ensar yay. İstanbul, 2013, 2/145-146.

gibi gözükten ifadeleri, evlilik birliğinin sona erdiği durumlarla ilgili olduğu bildirilmektedir.²³

İki yaştan sonraki emzirmelerin süt akrabalığında dikkate alınmayacağı da bu ayetten elde edilen hükümler arasındadır. Nitekim “*bu, emzirmeyi tamamlamak isteyen içindir*” buyrulmuştur. Müctehidler in çoğu, sadece kameri yıl hesabı ile *iki yaşından önceki* emzirmenin evlenmeyi haram kılacağı görüşündedirler.²⁴ İki yaşından büyük çocuk süt emecek olursa bu süt ona hiçbir şeyi haram kılmaz. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Evlenmeyi haram kılan emme, çocuk memede iken, barsağı yoracak kadar olan emmedir. Bu da, süttten kesmenin şer'i müddetinden önce olmalıdır.*”²⁵

Ayetler dikkatle incelenirse, karı-koca ayrılışlar dahi, annenin çocuğuna karşı görevi bitmemektedir. Babanın görevi ise, çocuğuna ilk iki yıl öncelikle kendi annesinden, mümkün değilse bir başka anneden süt temin etmekle mükellef olduğu anlaşılmaktadır. Kanaatimizce burada dikkat çeken husus, temin edilecek sütün mutlaka *canlı/yaşayan bir anneden* süt temin edilip edilmeyeceği meselesidir. Ayrıca, bir bebek için sütün ne kadar önemli bir besin olduğu ve bebeklerin hayvansal süt yerine insan menşeli süt ile beslenmelerinin gerektiği, dolayısıyla, dini şartlara uygun olmak kaydıyla bir başka kadından süt temin etmenin meşru olduğu sonucuna ulaşmak mümkün gözükmektedir. Kanaatimizce ayet, bebeklerin ilk iki yıl hayvanî/nebatî/sun'î besinler yerine anne sütünle beslenmelerini önceleyerek, onlardaki insanî yönler e vurgu yapmaktadır.

---

²³ Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, İFAV yay. İstanbul, 2009, s.72.

²⁴Burhaneddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ebubekir el-Fergani Merđınani, *Hidaye*, Beyrut, ty.1-2/ 257; Mevsili, *İhtiyar*, 3/146; Muhammed Ali Sabuni, *Kur'an-ı Kerim'in Ahkam Tefsiri*, (Ter:Mazhar Taşkesenlioğlu), şamil Yayınevi, İstanbul, 2011, 1/324; Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, Risale yay. İstanbul, 1994, 9/112;Orhan Çeker, *Süt Akrabalığı* (İlim ve Sanat, Sayı: 31, İstanbul, 1992, s.65), s. 8; Heyet,(Nihat Dalgın, Osman şahin, Muhsin Koçak), *İslam Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013, s.180.

²⁵ Tirmizi, Rada' 5, (1152).

2. Nisa Suresi 23. Ayet

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخْوَانُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخْوَانُكُمْ
مِنَ الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ يَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَخَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَّحِيمًا

“Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, **sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle zıfafa girdiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.**”

Bu ayet, neseben ve rada'an/süt emme yoluyla evlenilmesi haram kılınan akrabaların açıklandığı bir ayettir. “Sizi emziren sütanneleriniz, sütkardeşleriniz... size haram kılındı” ibareleri, kişinin öz annesi nasıl kendisine haramsa, süt emdiği kadının da annesi gibi olduğunu, yani onunla da evlenilmesinin haram olduğunu göstermektedir. Öte yandan, ayet, *bir başka kadından süt emmenin* meşru olduğuna da delalet etmektedir. Resulullah (s.a.v.)’in “*Kan bağı ile haram olan, süt emmek ile de haram olur.*”²⁶hadisi de aynı mealdedir.

3. Kasas Suresi 7. ve 12. Ayetler

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خَفِيَ عَلَيْهِ قَالِقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ

“**Musa'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil nehrine) bırakıver, hiç korkup kaygılanma, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız, diye vahyettik.**”

²⁶ Tirmizi, Rada' 1, (1146).

وَحَرَّمَ عَلَيَّهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ

“Biz daha önceden (annesine geri verilmeye kadar) onun sütanalarını kabulüne (emmesine) müsaade etmedik. Bunun üzerine ablası size, onun bakımını namınıza üstlenecek, hem de ona iyi davranacak bir aile göstereyim mi? dedi.”

Tefsir kaynaklarında bu ayetin konumuzla ilgili tefsirleri bağlamında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu iki ayet, Hz. Musa'nın hayatındaki mucizeleri ve ona ihsan edilen ilahi yardımları anlatmakta, sanki ilk okunuşta emzirmeyle alakalı gibi gözükmemektedir. Ancak, ayette Hz. Musa'nın annesine “yavrusunu emzirmesi” emredilmektedir. Bu ayetten, “çocuk için süt emmek, anne için ise emzirmek fitri bir ihtiyaçtır” sonucuna ulaşılabilir, kanaatindeyiz. Ayet, her ne kadar bize Hz. Musa'nın sahipsiz olmadığını, ileride peygamber olacağı için Rahmanın koruması ve gözetimi altında olduğunu anlatsa da, anne bulunmadığı zamanlarda ya da “zaruri durumlar” da yine anne hükmünde sahih bir insan göğsünden bebeğe süt verilmesinin mümkün/caiz olduğuna vurgu yapmaktadır. Hz. Musa'nın kendi annesi dışındaki kadınların sütünü almaması ve sonuçta kendi annesinin saraya getirilmesi konuları ise sadece mucize ve Allah'ın himayesi olarak anlaşılmalıdır, kanaatindeyiz. Sanki Allah, ileride peygamber olacak birine müşrik/inançsız bir kadının sütünün verilmesini uygun bulmamıştır. Çünkü, şirkin yaygın olduğu ve sütün kimden alındığı bilinmeyen bir toplumda Musa'nın kimin sütünü emdiği bilgisine ulaşamayacaktı.Ya da, evladını çaresizlik sonucu nehre bırakan ve sadece Allah'a tevekkül eden Hz. Musa'nın annesine ilahi bir mükafat olarak ya da tüm işlerinde sadece Allah'a tevekkül edenlere dünyada da Allah'ın acilen karşılıklarını verebileceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Buna mukabil, Hz. Muhammed(sav)'in de bebek iken henüz Müslüman olmayan Halime'nin sütünü emmesi Hz. Musa'nın süt emmesinden farklıdır. Çünkü, Arap örfünde bebek süt anneye verilirken süt annenin sülalesinin temizliğine dikkat edilmekte, bebeğin kimden emdiği bilinmekte ve o dönemde henüz Hanif dinine mensup olanlar da bulunmaktaydı. Halime annemizde de her üç özelliğin de bulunduğu kanaatindeyiz. Dolayısıyla,

Hız. Peygamber (sav), nesebi ve inancı bilinmeyen bir kadından süt almamıştır. Kısaca, Musa(as)'nın annesi mecburiyetten, Amine ise, memnuniyetten/örf gereği hiçbir zorunluluk yokken çocuklarını süt anneye vermişlerdir.

Öte yandan, Hz. Musa'nın çocukluk döneminde "sütanneliği" kavramının tarihen de sabit olduğu anlaşılmaktadır. Bahsedilen bu ayetlerin önünde ve sonunda da "sütannelik" kavramını zemmeden/kötüleyen/lanetleyen bir ifade/karine bulunmamaktadır. Dolayısıyla, ilk bakışta "süt emzirme" eyleminin hatta sütannelik yapmanın yasaklanmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü, Kur'an'da yer alan her kıssanın, her ayetin mutlaka ya önünde ya da sonunda ki, genelde sonunda bir 'red/ zemm = kötüleme' ya bulunur veya bulunmayabilir. Eğer o anlatılana karşı bir red varsa, onun batıl ve yalan olduğu konusunda herhangi bir problem yoktur. Eğer reddine bir izah yoksa, o zaman bunun sıhhatine ve doğruluğuna götüren bir delil olacaktır.²⁷ Bu durumda, anne hükmen veya şahsen bulunmadığında süt emzirmenin/süt almanın –çerçevesi çizilmeden- yasak olmadığı sonucu çıkarılabilir.

4. Lokman Suresi 14. Ayet:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَذَا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِضَالُهُ فِي غَامِقِينَ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

"Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. **Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur.** (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır."

Kaynaklarda bu ayetin, Said b. EbiVakkas hakkında nazil olduğu zikredilmektedir. Bu zatın, annesine çok itaatkar olduğu, fakat Müslüman olmasına annesinin razı olmadığı, tekrar küfre dönerse hakkını ancak o zamanhelal edeceği şeklindeki annesinin ısrarına rağmen, Said'in İslam'da

²⁷Abdullah Acar, *Fıkhi Açıldan Kur'an Kıssaları*, (Şatibi'den naklen), Konya, 2010, s.217.

kalmaya devam etme konusunda kararlı olması üzerine bu ayetin inzal olunduğu zikredilmektedir.²⁸ Yani, ayetin baş tarafındaki "...Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir..." kısmının sebep-i nüzulundan bahsedildiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla, ayetin ikinci kısmında yer alan "süt emme yılı" ile ilgili bir sebep tespit edilememiştir.

Bu ayetin ikinci kısmından, çocuğun doğumundan sonra terbiyesi ve süt emzirilmesinin "iki yıl" olduğu hükmü çıkarılmaktadır. Nitekim, "Anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Bu, emzirmeyi tamamlamak isteyen içindir" (Bakara, 233) ayetinde de aynı vurgu vardır. Bazı imamlar bu ayetlerden hamilelik süresinin, en azının altı ay olduğu hükmünü, "taşınması (hamileliği) ve süttten kesilmesi otuz aydır"²⁹ ayetiyle birlikte değerlendirerek elde etmişler ve iki yaşından sonra emilen sütlerin neseben haram kılmayacağı görüşünü bu ayete dayandırmışlardır.³⁰

Ayrıca ayetin devamında, annenin çocuğunu terbiye etmesi, yorulması, gece ve gündüz uykusuz kalarak çeşitli meşakatlere katlanması v.b. zahmetlerin hatırlatılması, ana-babanın çocuğun sadece karnını doyuran birer maddi unsur olmadığını, süt yoluyla ana-babadan çocuğa ve sonraki nesillere rahmet kanallarının açık kalacağı/kalması gerektiği şeklinde uyarıların da bulunduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

5. Talak Suresi 6. Ayet

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَتَمُّوا بِبَنَاتِكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَمَسْرُوعٌ لَهَا الْآخَرَى

²⁸ H.Tahsin Emiroğlu, *Esbab- ı Nüzul*, 9/113-114, Ülkü Basımevi, Konya, 1976.

²⁹ Ahkaf, 46/15.

³⁰ Merğınani, 1-2/257; Mevsili, 3/146; Ebu'l Hasen Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer el-Bağdadi Kuduri, *Muhtasar*, Daru'lKütübü'lİlmiyye, Lübnan-Beyrut, 1997, s.152-153; Zuhayli, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, 10/38; Çeker, *Süt Akralığı*, s.9; Heyet ,(Nihat Dalgın, Osman Şahin, Muhsin Koçak) *İslam Hukuku*, s.180; Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s.259.

“Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hâmile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. **Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşılamazsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir.**”

Bu ayete göre, boşanmış sahih/gerçek annenin süt emzirmeye zorlanamayacağı, buna mukabil bebeğin gıdasının ihmal edilmemesi gerektiği ve sütün temin edilme yollarının açıklandığı anlaşılmaktadır. Aslolan, boşansa bile öz annenin kendi çocuğunu emzirmesidir. Her şeye rağmen, emzirmekten kaçınırsa, bu durumda “sütannelik” kavramı devreye girecektir.

Boşanmış kadınlar çocuklarını doğurdıkları takdirde, iddetlerinin sona ermesiyle birlikte artık ayrılmış olurlar. Ancak kadın isterse çocuğu emzirmeye devam edebilir, isterse emzirmekten imtina edebilir. Ancak genellikle çocukların sütün dışında başka besinlerle beslenmeye başlamalarından sonra kadın çocuğu emzirmeye devam ederse; emsal kadınlara verilen ücreti hak eder ve gerek çocuğun babası, gerekse velisi ile bir ücret üzerinde ittifak sağlayıp ahit yapabilir. Bu sebeple Allah Teâlâ “Sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini verin” Aranızda uygun bir şekilde anlaşın” buyuruyor. “Eğer güçlüğe uğrarsanız, çocuğu bir başka kadın emzirir” kısmında ise, eğer kocayla kadın ihtilâfa düşerler ve kadın emzirme ücretini fazla ister, koca da bunu kabul etmezse, ya da koca az verip bu konuda eşiyile anlaşamazsa; sabık eşinin yerine bir başka kadının bebeği emzirmesinin ve emzirtilmesinin gerekliliğine işaret vardır. Eğer yabancı kadının tutulduğu ücrete anne razı olursa, o çocuğu için daha öncelikli hakka sahiptir.³¹Bebek, başka kadınların sütü almazsa, kendi annesinin bebeğinin emzirmesi konusunda mecbur tutulabileceği de bu ayetten istinbat edilen hükümler arasındadır.³²

³¹Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, 2/146; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s.72; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010, s.311; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, 4/383; Said Havva, *el-Esas fi't-Tefsir*, Mütc: M. Beşir Eryarsoy, Abdüsselam Arı, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1992,15/180.

³² Muhammed Şükrü Ahmed, *Tefsiru Dahhak*, 1999, Kahire, I-II, s. 124. Kurtubi, a.g.e, 18/163.

Ayette, “*çocuğu, başka bir kadın emzirecektir*” buyurulmakta ancak, bu kadının belli(soyu, nesli, kimliği bilinen) bir kadın olup olmayacağı hakkında müşkillik bulunmaktadır. Klasik tefsirlerde ise bu kadının, “öz anneden başka” bir kadın şeklinde anlaşılmış ve başka da bir değerlendirme yapılmadığı müşahade edilmiştir. İlk bakışta ayetteki “uhra” kelimesinin “nekra” olmasının emzirecek kadının kimliğinin belli olmasına gerek olmadığı şeklinde anlaşılmaya müsaittir. Fakat, *radaen hurmet, neseben hurmet gibidir*³³hadisine göre, kimliği bilinmeyen bir kadın tarafından emzirilen bebeğe kim ya da kimlerin haram olacağı konusu tespit edilemeyeceğinden, açıkça kimliği bilinmeyen bir kadından süt alınması en azından sahih olmasa gerektir. Nitekim, Cahiliye döneminde bile Hz. Peygamberi bebek iken emziren kadın Halime annemizin mensup olduğu aşirete varıncaya kadar kimliği belli idi.³⁴Dolayısıyla, süt bankacılığı bahsinde de izah edileceği üzere, ayetteki “başka bir kadın” ifadesinin “rastgele bir kadın” şeklinde anlaşılmaması, bunun yerine emen ve emzirenin neseplerinin bilindiği bir uygulama ile süt emzirtilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Kısaca, süt alan ve verenlerin kimliklerinin bilinmesine mutlak ihtiyaç bulunmaktadır.

1.2.2. SÜT EMZİRME İLE İLGİLİ HADİSLER VE SEBEB-İ VÜRUDLARI

1)“*Allah, nesebten haram ettiğini süttten de haram etti.*”³⁵

2)Hz. Aişe (ra) anlatıyor: “*Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah, örtünmeyi emreden ayet indikten sonra yanıma girmek için izin istedi. Ben: “Allah'a yemin olsun, Resulullah(s.a.v.)’dan izin istemedikçe ben ona girme izni vermeyeceğim! Çünkü onun kardeşi Ebu'l-Kuays beni emziren kimse değildir, beni Ebu'l-Kuays'ın hanımı emzirdi!” dedim, derken yanıma Allah'ın Resülü (s.a.v.) girdiler.*

³³Buhari, Humus 4, Şehadet 7, Nikah 20; Müslim, Rada' 2.

³⁴Muhammed Hudari, *Nuru'l-Yakin*, Mısır, 1964, s.17; Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, mütc:Salih Tuğ, Beyan Yay. İstanbul, 2009, s.49; M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, Şamil Yay. İstanbul,1987, 2/28.

³⁵Tirmizi, Rada' 1, (1146).

“Ey Allah'ın Resülü dedim, Ebu'l-Kuays'ın kardeşi Eflah yanıma girmek için izin istedi. Ben sizden sormadıkça izin vermekten imtina ettim!” dedim. Resulullah(s.a.v.): “Amcana izin vermekten seni alıkoyan sebep ne?” buyurdular. Ben: “Ey Allah'ın Resülü! dedim. Beni emziren erkek değil. Beni onun hanımı emzirdi” dedim. Resulullah yine: “Sen onun girmesine izin ver. Zira o senin amcandır, Allah iyiliğini versin” buyurdular. (Urve devamla derki:) İşte bu sebeple Hz. Ayşe (ra) : “**Neseb sebebiyle haram kıldıklarınızı emme sebebiyle de haram kılın!**” derdi.”³⁶

İki hadis birlikte değerlendirildiğinde; neseb/kan yoluyla oluşan akrabalık evlenme yasağı oluşturduğu gibi, sütkardeşliği yoluyla tesis edilen akrabalık da aynı şekilde evlenme yasağı oluşturur.³⁷ Öte yandan, yukarıda ayetlerin izahında da yapıldığı üzere, bu hadislerden *bir başka kadından* süt emmenin meşru olduğu da anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki hadis-i şerifler, “süt emmenin/emzirmenin niteliği, adedi, miktarı” konusunda da ihtilafların ve çözüm önerilerinin kaynağını oluşturmaktadır.³⁸ Süt emmede asl olan, sütün, bebeğin midesine mahsus bir vakitte (ilk iki yıl)bir insanın memesinden alınması ve bunun mideye inmesidir.

Cumhura göre, süt emme devresi içerisinde emmişse, emilen az da olsa çok da olsa hurmet oluşturur. İmam Şafi'i ise “Haramların tahakkuku için en az beş emme gerekir” demiştir. Emme müddeti Ebu Hanife'ye göre otuz aydır. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed emme müddeti için “iki yıldır” demiştir. Şafii, Ahmed b. Hanbel ve diğerlerinin görüşü de böyledir. “Emmenin, haramı sağlayan emme olması için, Hanefilere göre sütü, çocuğun memeden ağzıyla alması şart değildir. Kadının sütü, bir kaba sağıldıktan sonra biberona katılarak veya bardağa

³⁶Buhari, Humus 4, Şehadet 7, Nikah 20; Müslim, Rada' 2, (1444); Muvatta, Rada' 2, (2, 601, 602); Tirmizi, Rada' 1, (1147); Ebu Davud, Nikah 7, (2055); Nesai, Nikah, 49, (6, 99).

³⁷ İbrahim Canan, *Hadis Külliyyatı Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay. Ankara, 1995, 16/28.

³⁸Mevsili, 3/146-150; Zuhayli, 10/35; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.315; Heyet, (Nihat Dalgın, Osman Şahin, Muhsin Koçak), *İslam Hukuku*, s.180.

konularak içirilse veya memeden sıkılarak damlatılsa, ağız veya burun yoluyla mideye ulaşırsa, hepsi emme sayılır. Suya, ilaca veya hayvan sütüne katılmış olan kadın sütü hakkında galibiyete itibar olunur, galib veya müsavi olursa onunla “emme” sabit olur.³⁹

Emmeden haramlık doğmasının hikmeti şudur: “Tahrimin sebebi kadın ve erkekten ayrılmış/çıkılmış olan şeyi- *ki bu süttür*- çocuk gıda olarak alınca, bu onun vücudunda, ana-babadan alınan bir parça gibidir. Böylece, tahrim üçünün arasında intişar eder, çocuğun yakınlarına sirayet etmez. Çünkü onlarla sütanne ve sütbaba arasında ne bir neseb ne de bir sebep vardır. İnsan bünyesinin teşekkülünde anne sütü, çocuğun kemiğinin gelişimi, etinin oluşumunda oldukça etkili olması sebebiyle, sütanne de öz anne gibidir. Dolayısıyla süt veren kadın verdiği süt sebebiyle süt emen çocuğun annesi olur. Sonuç itibariyle bu süt, çocuğun bir parçası olmuştur. Nevevi, “Cumhur, emen çocukla emziren kadın arasında “emme haramlığı” oluştuğunda icma etmiştir,”⁴⁰ demektedir. Nitekim, modern tıp bilimi de çocukla anne arasında gen/DNA benzerliği oluşabileceğini belirtmektedirler.⁴¹

3)Hz. Ali (r.a.) *“Ey Allah'ın Resülü! Siz niye bizi bırakıp da Kureyş'li kadınla evleniyorsunuz?” demiştim debana:“Rağbet göstereceğim bir (kadın) var mı?” dedi. Ben de“Elbette! Hamza'nın kızı var!” dedim. Bunun üzerine: “O bana helal olmaz. Çünkü o, benim sütkardeşimin kızıdır” buyurdu.*⁴²

4) Hz. Aişe (r.a.): *“Odamda bir erkek otururken, Resulullah(s.a.v.) odama girdi. Bu hal, ona bir hayli ağır geldi (ve rengi değişti), öfkesini yüzünden okudum. Bunun üzerine: “Ey Allah'ın Resülü! Bu benim sütkardeşimdir!” dedim.*

³⁹Merginani,1-2/259; Mevsili, 3 /146-150; Kuduri, s.152-153; Zuhayli, 10/37-41; Dalgın, s.258 vd.

⁴⁰Merginani, 1-2/ 257; Mevsili,3/146; Zuhayli, 9/113; Canan, 16/27; Dalgın, s.262.

⁴¹ Bkz: <http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00429.htm>, (31/03/2016) ;

<http://www.xn--islamvetp-2pb.com/kuran-hadis-ve-tip/657.html> , (15/06/2015)

⁴² Müslim, Rada’ 11, (1446); Nesai, Nikah 50, (6, 99), (Ayrıca; Dalgın, a.g.e. s.259).

“Siz kadınlar sütkardeşlerinizi iyi düşünün! Çünkü sütkardeşliği, açlıktan dolayı hâsıl olur!” buyurdu.⁴³

Hadis-i şerif, çocuğun uzuvlarının oluşmaya başladığı, süttten başka bir şeyle doyurulmadığı, dolayısıyla anne sütünü her zaman aç karnına alındığı yaşlar sayılan azami iki yaşına kadar olan süt emmeleri, “aç karnına” kelimesiyle veciz bir şekilde izah ederek, süt akrabalığının bu çağda oluşabileceğine dikkatleri çekmekte, bu çağdan daha sonra alınan sütlerin süt akrabalığı oluşturmayacağını beyan etmesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla süt, bir kısım haramları helal kıldığı gibi, diğer bir kısım helalleri de haram kılmaktadır.⁴⁴ Bu sebeple Resulullah, kadınların sütkardeşlerini iyi tanımalarını, onunla aynı anneden süt emdiği yaş/ayların benzerlik arz etmesi gerektiğini izah eder mahiyettedir. Alınan süt, sütkardeşliği oluşturacak miktar ve iki yaş aralığında mı alınmıştır vb. hususlara dikkat çekmektedir. Çünkü yaş haddini aşınca alınan süt sebebiyle sütkardeşliği hasıl olmaz.⁴⁵

5) Yine Hz. Aişe (r.a.): “Resulullah(s.a.v.)**“Bir veya iki emme ile (sütkardeşliği) haramlığı hâsıl olmaz”**⁴⁶buyurdu.

6) “**Kemiği geliştiren ve eti büyütecek derecede emilen sütün dışında sütkardeşliği olmaz.**”⁴⁷Bu hadise göre, az bir süt emmekle de hürmet oluşabilir. Çünkü süt çocuğun midesine varınca; eti oluşturur ve kemiği de yerine getirir.⁴⁸

İlk hadis, Nisa suresi, “sizi emzirmiş olan sütanelerinizle da evlenmeniz haram kılındı”, mealindeki ayette “umumi” olarak zikredilen “süt emmenin” miktarını “tahsis” etmektedir. Bu hadis, süt haramlığı oluşturacak emmenin

⁴³Buhari, Nikah 21, Şehadet 1; Müslim, Rada’ 32, (1455); Ebu Davud, Nikah 9, (2058); Nesai, Nikah 51, (6, 102).

⁴⁴ Kamil Miras, *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, Ankara, 1980, 11/273.

⁴⁵Kemalüddin Muhammed b. Abdilvahid b. Abdilhamid es-Sivasi el-İskenderi İbnü’l Hümmam, *Fethu’lKadir*, Beyrut-Lübnan, 2003, 3/427; Zuhayli, 10/39; Canan, 16/29-30.

⁴⁶ Müslim, Rada’ 17, (1450); Tirmizi, Rada’ 3, (1150); Ebu Davud, Nikah 19, (2063); Nesai, Nikah 51, (6, 201).

⁴⁷ Ebu Davud, Nikah, 8.

⁴⁸Mevsili, 3/146; Zuhayli, 10/41.

miktarını belirtmesi bakımından önem arz etmektedir. Hadisteki emme tabiri, çocuğun, anne memesinden kendi dudaklarıyla“مصص somurma” şeklinde vücuduna aldığı ve *birden fazla* gerçekleşen süt emişleri ifade eder. Yani, doyuncaya kadar dahi olsa *bir defalık bir emme* kastedilmemiştir. Aksi takdirde, cumhura göre, hadis “*bir veya iki yudum*”u kastederken, “*bir veya iki doyumu*” anlamış oluruz ki, bu yanlış olur. Ancak, Nevevi'nin de belirttiği üzere haramı sabit kılan emme miktarında ihtilaf edilmiştir: Bir kısım alimler: “Beş ayrı emmeden aşağı olursa haram sabit olmaz” demiştir. Hz. Aişe(r.a.), İmam Şafii ve ashabı böyle hükmetmiştir. Cumhur-u ulema ise ayetteki “umumi”likten dolayı “Tek emme ile de haram sabit olur” demiştir. Ashab ve sonrakilerden bir kısım âlimler: “Mideye inen her şey, az da olsa çok da olsa haramı sabit kılar” demiştir. İleri sürülen bütün görüşler, Allah Resulü'nden yapılan bir rivayete veya Kur'an'dan çıkarılan bir yoruma dayanmaktadır.⁴⁹

İki görüşün de zaman zaman fakihlerin işini kolaylaştıracağı kanaatindeyiz. Mesela, altıncı numaradaki hadisle amel edilerek evlilik öncesi az ya da çok süt emme ile alakalı şüphe varsa evlilikler yapılmamalı hatta müsaade edilmemelidir. Öte yandan, evlilik ve zifaktan sonra süt emmeye dair şüphe ya da tespitlerde beş kez ayrı ayrı ve doycak miktar görüşünden istifade edilerek, evliliğin kolayca dağılması engellenebilir. Bu durumda da İmam Şafii'nin görüşünden faydalanmak mümkündür.

7) Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor: “Kur'ân ayetlerinin arasında“**Malum on emme ile haram sabit olur**” ayeti de vardı. Sonra (Rab Teala) onları, **malum beş emme** ile neshetti. Bu (beş emme) ile ilgili ayetler, Kur'ân'ın okunan ayetleri arasında iken (s.a.v.) vefat etti.”⁵⁰

---

⁴⁹İbnü'l Hümmam, 3/421 vd.;Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib el- Kahiri Şirbini, *Muğni'l Muhtac*, Kahire, 1958, s.416; Zuhayli, 10/41; Canan, 16/30-31.

⁵⁰ Müslim, Rada' 24, (1452); Muvatta, Rada' 17, (2, 608); Ebu Davud, Nikah, 11, (2062); Tirmizi, Rada' 3, (1150); Nesai, Nikah 51, (6,100).

Hadis hakkındaki “vahy-i metlûv” ya da “vahy-i gayr-i metlûv” meselesine çok fazla girmeden, fikhi açıdan yapılan değerlendirmeler üzerinden hareketle “Hz. Aişe’nin bu rivayetine göre, süt emme ile ilgili ilk gelen vahiy, haramları sabit kılan emmeyi en az on emme ile tesbit etmiştir. Buna göre daha az sayıdaki emme ile emilmiş olan sütle haram sübut bulmaz. Bu hüküm, Resulullah(s.a.v.)’ın vefatına yakın gelen bir ayetle nesh edilmiştir. Bu yeni ayet haramın sübutu için beş emmenin kâfi geleceğini bildirmiştir. Şu halde bu ayetlerin bilahare tilaveti nesh edilmiş fakat hükmü baki kalmıştır.⁵¹ İşte bu sonuncu nesih, Resulullah’ın vefatına öylesine yakın bir tarihte olmuş ki, ashabtan bir kısmı henüz duymamış ve Kur’an ayeti olarak okumaya devam etmiştir. Sonradan, bunun nesh edildiğini herkes duymuş ve onu okumaktan vazgeçmişlerdir. İmam Şafii emme meselesinde tilaveti nesh edilmekle beraber hükmü devam eden ayet olarak beş emme ile ilgili vahyi delil alır. Ebu Hanife, İmam Malik, Sevri, Evzai, Leys gibi bir kısım ulema da: “Tahrim için az ve çok birdir” diye hükmetmiştir. Ahmed b. Hanbel’den gelen meşhur görüş de budur. Bu sonuncular وَأُمَّتُكُمْ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ ayetinin âmm olan hükmünü ve hadislerde gelen âmm rivayetleri esas almışlardır. Cumhuru temsil eden bu görüş, rivayetlerin ihtilaf etmesi sebebiyle, “emme” denebilen asgari miktarın esas alınmasının ihtiyata muvafık olacağını söylerler. Bu sebeple, haramlığa sebep olan asgari emme miktarını, mideye inen az miktardaki süt olarak tarif etmişlerdir.”⁵²

8) *İbn Abbas (ra) demiştir ki: “İki yıl içerisinde emme tek bir emmeden ibaret de olsa bu, (evlenmeyi) haram kılar.”*⁵³

Bu hadis, yedi numaralı hadiste kaydedilen Hz. Aişe rivayetine muhalif de olsa, cumhuru ulema amelde bunu esas almıştır. Hz. Ali, İbn Mes’ud, İbn Ömer, İmam Malik, Ebu Hanife, Evzai, Sevri –meşhur kavlinde- Ahmed b. Hanbel hep bu hadisi esas almışlardır. Bu hadisin, evlenmeyi haram kılan emmenin on –ve

⁵¹Kâfiyecî, Kitâbu't-Teysîrfî Kavâidi İlmi't-Tefsîr, Mütc: İsmail Cerrahoğlu, Ankara 1974, s 75.

⁵²İbnü'l Hümmam, 3/420; Şirbini, s.416; Zuhayli, 10/40; Canan, 16/32-33.

⁵³Muvatta, Rada' 4, (2, 602).

beş emme- olduğunu beyan eden hükümlerin neshinden sonra vürud etmiş olabileceği belirtilmiştir. Dinimizin bu meselede de tedrici bir yol takip ettiği anlaşılmaktadır.⁵⁴

9) Abdullah b. Dinâr anlatıyor: *...Çünkü (harama sebep olan) emme küçüklükte olan emmedir.*”⁵⁵

10) Yahya b. Said anlatıyor: *“Bir adam gelerek Ebu Musa (r.a.)’ya şöyle bir soru sordu: “Ben hanımımın memesinden bir miktar süt emdim ve bu mideme kadar ulaştı. (Hanım bana haram mı oldu?)”Ebu Musa:“Ben hanımının sana haram olmasından başka bir şey görmüyorum!” dedi. Orada İbn. Mes’ud da vardı. Araya girip: “Adama verdiği fetvaya bak!” dedi. O da: “Peki, sen ne diyorsun?” dedi. İbn Mes’ud: **“İki yaş içerisinde olan emme için haram vardır!”**buyurdu. Bunun üzerine Ebu Musa (r.a.):“Şu alim, aranızda olduğu müddetçe bana bir şey sormayın!” dedi.”⁵⁶*

Hadiste Ebu Musa şu ayetin zahirini esas alarak, soruyu soran adamın sütünü emmiş olduğu hanımının kendisine haram olduğunu zannetmiştir: وَأُمَّهَاتِكُمْ وَاللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ “Size şu kadınları nikahlamak haram kılındı: Sizi emzirmiş olan süt anneleriniz...”(Nisa, 23). Ancak, alim olan İbn-iMes’ud (r.a.) mevzuya giren bir başka ayeti hatırlayarak Ebu Musa’ya bu hükmü teemmül etmesini söyler. Bunun dayandığı ayet: حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَمَّ الرِّضَاعَةَ “Anneler çocuklarını tam iki yıl boyunca emzirirler. Bu hüküm, emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir.” (Bakara, 233). Ayette, emme müddetinin iki yıl ile sınırlandırılmış olması, iki yılın hükmünü, bu ikiden sonrasının hükmünden farklı kılmaktadır. Böylece büyüğün emmesi küçüğün emmesinden ayrı tutulmuştur.⁵⁷

⁵⁴Mevsili, 3/146; Zuhayli, 10/41; Dalgın, s.26; Canan, 16/33.

⁵⁵Muvatta, Rada’ 13, (2, 606).

⁵⁶Muvatta, Rada’ 14, (2, 607); Ebu Davud, Nikah, 213, (2059, 2060).

⁵⁷Zuhayli, 9/112.

11) Ümmü Seleme (r.a.) anlatıyor: "Rasulullah(s.a.v.) buyurdular ki: **“Evlenmeyi haram kılan emme, çocuk memede iken, barsağı yoracak kadar olan emmedir. Bu da, süttten kesmenin şer’i müddetinden önce olmalıdır.”**⁵⁸

Bu hadiste harama sebep olacak emmenin şartları belirtilmektedir. Bunlar: “Çocuk süt çağında olmalıdır. Bu dönem doğumdan itibaren iki yıldır. Ebu Hanife’nin altı aylık da ihtiyat payı koyarak bu müddeti otuz ay olarak tespit etmiştir. Miktar olarak, yemeğin yerini tutabilecek, karındaki gıda mahallini yorabilecek miktarda olabilir.”⁵⁹

12) (Ukbe b. Hâris(r.a.)’in anlattığına göre, kendisi bir kadınla evlenmişti. Siyahi bir kadın evlendiği hanımı ve kendisini emzirdiğini beyan edince, önce karşı çıkarlar. Fakat durum Hz. Peygamber’e bildirilince *Allah’ın Resülü:*

“(Sütkardeşi olduğunuz) söylendikten sonra nasıl beraberliğiniz devam eder? (Onu derhal bırak!)” buyurdular. Ukbe hemen hanımından ayrıldı. Kadın da bir başka koca ile nikâh yaptı.”⁶⁰

Bu hadis, süt emme meselesinin sübutunda diğer hadiselerde aranan iki şahit yerine **tek bir kadının şahadetinin kâfi geldiğini göstermek** maksadıyla zikredildiği kaydedilmektedir.⁶¹

1.2.3. DEĞERLENDİRME

Ayet ve hadis-i şerifler birlikte değerlendirildiğinde, süt emmenin ve emzirmenin dinen meşru olduğu, yasaklanmadığı, hatta tavsiye edildiği peşinen söylenebilir. Ayetlerde emzirme kavramı “mutlak” ifade edildiği için, bu emzirmenin miktarı, ölçüsü ve süresinin ne kadar olacağı konusunda başta Hz.

⁵⁸Tirmizi, Rada’ 5, (1152).

⁵⁹Zuhayli, 10/38, Canan, 16/37.

⁶⁰ Buhari, Şehadet 4, 13, 14, İlm 26, Büyü’ 3, Nikah 23; Tirmizi, Rada’ 4, (1151); Ebu Davud, Akdiye 18, (3603, 3604); Nesai, Nikah 57, (6,109).

⁶¹ Canan, 16/38.

Peygamber olmak üzere, sahabe, tabiin ve müctehidlerin görüşlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Süt akrabalığı ile ilgili ayetlerin umum ifade etmesi sebebiyle hadislere ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin; emme miktarı, yaşı, süresi vb. meseleler, hadislerle açıklanmış ve böylelikle ayetlerin genel çerçevesini belirlediği süt döneminin detaylarını hadisler, şerh ve tahsis etmiştir.

Ayet ve hadisler doğrultusunda süt emme döneminin “iki yıl” ile sınırlı olduğu, süt emme/rada’/ رضع kelimesinin “massa=مصsoğurmak/sormak/emmek” anlamına gelmesinden hareketle; sütün doğrudan doğruya canlı, dokunulabilen, bebeğin dudakları ile soğ(m)urarak emdiği sütün mahremiyet oluşturabileceği anlaşılmaktadır.

Ayetler bir bütün olarak incelendiğinde emzirmenin anneler üzerinde bir görev olduğu ve emzikli bir kadının kocasından ayrılrsa bile belli şartlar içerisinde emzirme görevinin hala devam ettiği anlaşılır.⁶²Herhangi bir sebeple kendi annesinin sütünü ememeyen çocuğa sütanne tutulmasına müsaade edilmektedir. Kiralanan sütanne ve onun ailesi ile kurulan akrabalar arasındaki mahremiyet, neslin sıhhati üzerinde hayati bir öneme sahiptir. Buradan hareketle; iki yaş aralığında süt emen çocuklarda, emdiği bu sütün karakterine etkide bulunması sebebiyle, bu etkinin hangi yaş sınırına kadar geçerli olduğu konusu mezhepler arasında ihtilaflıdır.

Ayrıca ayetlerde iki duruma temas edilmektedir: *Birincisi*; bebeğin bizzat kendi annesi tarafından emzirilmesi. *İkincisi*; bebeğin başka bir anne (sütanne) tarafından emzirilmesi. İnceleme yapılan konumuz da bebeğin, sütanne tarafından verilen sütü içmesi sonucu ortaya çıkan akrabalıklar ve aralarında oluşan mahremiyetine dair meselelerdir.

Emmenin sayısı ile ilgili rivayetler arasında tearuz/çakışma bulunması, buluş çağını aşmış olan bir gencin süt emerek mahremiyet oluşturması gibi rivayetlerin süt akrabalığı üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu, mezheplerin bu konudaki dayanakları da dikkate alınarak “Süt akrabalığı” bölümünde incelenecektir. Öte yandan, “günümüzde sütlerin sağılarak belirli işlemlerden

---

⁶² Muhammed Şükrü, s.124.

geçirilerek bir kapta toplanması şeklindeki süt bankacılığı uygulaması” konusunda ayet ve hadislerde doğrudan herhangi bir hüküm bulunmadığı aşikardır. Ancak, Nisa suresi 23. ayetteki “...*sizi emziren analarınız*...”ibaresindeki “küm” zamiri, hem ayetin üslubundaki “çoğul” kalıbına uygunluk hem de Rahmanın muhatablarına olan nezaketi olarak anlaşılması mümkündür. Ancak, aynı ifadenin “bir bebeğin birden fazla kadından emmesinin de” mümkün olabileceğine de delalet ettiği kanaatindeyiz. Bu emme hadisesi, aynı anda birden fazla kadından olabileceği gibi, farklı yaş/ay ve öğünlerde birden fazla kadından da olabilir. Dolayısıyla, ayetin zahirinden bir kimsenin birden fazla kadından süt emmesinin şartlar dahilinde mümkün olabileceğine işaret olduğu kanaatindeyiz. Bu da birden fazla kadından alınan sütlerden oluşan “süt bankaları”nın, İslam’ın koyduğu ilkelere bağlı kalmak kaydıyla mümkün olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KAVRAM OLARAK SÜT AKRABALIĞI

2.1.Rada': (Emzirmek) Fiili

Süt akrabalığı, süt emme ve emzirme fiili için ayet ve hadis-i şeriflerde“رضع رadaa' ” fiili kullanılmıştır. Bu kelimenin etimolojik anlamları konumuz için önem arz etmektedir. Bu sebeple bu fiilin kelime ve ıstılah anlamları ile konu işlenmeye çalışılacaktır.

2.1.1.Rada' رضع Kelimesinin Lügat Anlamı

Lügatte(günlük kullanımda) süt emmek, sıvı bir şeyi kaynağından dudaklarıyla sormak/soğurmak, içine çekmek, yutmak, meme emmek demektir.“Rad”, “Rada'a”, “İrtida' ” da bu manayı ifade etmektedir. “İrda' ” da emzirmektir. “Mürada'a”, “rıda' ”daçocuğun bir memeden süt emmesidir. Bu halde bu çocuklardan her biri diğèrinin “radi' ” olmuş olur.⁶³Öte yandan, bu fiilin kök manasının “*mideye kolayca ve büyük miktarda sütün ya da bir sıvının emilerek yutulması*” anlamında olduğu belirtilmektedir.⁶⁴ Bu durumda, ayette “rada'a” fiilinin tercih edilmesi, ancak doyurucu şekilde/miktarda emilen bir anne sütünün akrabalık oluşturacağı hususunda güçlü bir delildir. Ö. Nasuhi Bilmen de, Rada'ser'an: “kadın sütünün, vakti mahsusunda(iki yıl) bir çocuğun midesine gitmesinden ibarettir,”⁶⁵ demektedir. Klasik ve çağdaş sözlüklerde bu fiilin “massa” yani dudaklarla göğüsten süt emmek anlamında olduğu anlaşılmaktadır.

⁶³ Ebu Abdirrahman el-Halil b. Ahmed el-Ferahidi,*Kitabu'l-Ayn*, Beyrut, 2004, 1/270; Ebu Nasr İsmail b. Hammad Cevheri, *Sihah*, 4. Baskı, 1990, 3/1220;Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyya İbn. Faris, *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*, Kahire, 1956, 2/400; İbn-i Manzur, *Lisanü'l-Arab*, Daru'l Maarif, Kahire, 9/1660; Ahteri, Matbaa-i Amire, 1310; el-Yesui, Luvis Ma'luf, *Müncid*, Beyrut, 1956, s.265; Ragıp el-İsfahani, *Müfredat*, (mütc: Yusuf Türker) Pınar yay. İstanbul, 2007, s.620; Elmalılı M. Hamdi Yazır,*Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1997, 4/142; Osman Kaşıkçı, *Rada'* maddesi, DİA, s.384; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*,Ensaryay.İstanbul, 2010,s.473.

⁶⁴Muhammed Hasen Cebel, *Mu'cemu'l-İştikaki el-Muassel el-fazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, Mısır, 2010, s.812.

⁶⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınları, İstanbul, ty, 2/78; Erdoğan, s.473.

2.1.2. Rada' رضع: Kelimesinin Terim Anlamı

Fıkıh literatüründe bu kelime daha çok hürmet/evlenme engeli oluşturan süt emme konusunda kullanılmaktadır. Bu da kelimenin kök manasında bulunan “doyurucu miktarda süt emme ve emzirme” yi içermektedir. Bu kelimenin farklı siygalarından süt emziren çocuk, sütanne, sütkardeş vb. ıstılah türetilmiştir.⁶⁶Cürcani, kelimeyi “Radi'nin(süt emenin) rada'a müddetinde insan (adem) göğsünden soğurmasıdır” şeklinde tarif etmektedir.⁶⁷ Aynı fiilinden türeyen “radı'un” kelimesinin anlamının süt emen bebeklerde süt emdikleri dönemde çıkan dişlere denildiği belirtilmektedir.⁶⁸ Günümüzde de bu kavram halen “süt dişi” olarak isimlendirilmektedir. Öte yandan, anne sütünün “diş” oluşmasına büyük faydası olduğu ya da sütün diş ile, dişin de yaş ile irtibatının bulunduğu delildir. Aynı fiili oluşturan üç harfin yer değiştirmesiyle oluşan “د-ر-ع ر ا ع” fiili ise “ضرب” daha çok hayvanların süt memesi, hayvani taze süt, zelil durumdaki kölenin efendisine muhtaç durumda olması vb. manalar için kullanılması da iki kelime arasında bir alakanın var olduğu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir. Nitekim, köle efendisine muhtaç olduğu gibi, aç ve çaresiz, hatta zelil bebek de annesine muhtaçtır.

Ayet ve hadislerde “rada” fiilinin kullanılıp, “ücret mukabili süt alınan anne=ecîre” ya da “massa-imtessa مَصَّ و اِمْتَصَّ” fiilinin kullanılmaması konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat, dünyaya yeni gelen bebeğin insanla ilk irtibatının anne göğsü ile yapıldığı, bu mekanın ise sütün oluştuğu mekan olması ve insan için hayati önem taşıması gibi sebepler, diğer fiillere göre “rad'a” fiilini öne çıkardığı kanaatindeyiz.

⁶⁶Merginani, 1-2/ 207; İbnü'l Hümmam,3/418; Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseyni ed-Dımaşki İbn. Abidin, *Reddü'l Muhtar*, Riyad, 2003, 4/390; Şirbini, 3/414; Abdurrahman Ceziri,*Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, Çağrı yay. 2.Baskı, (mütc: Mehmet Keskin), İstanbul, 1994, 5/2363; Elmalılı, 4/142; Bilmen, 2/78; Kaşıkçı, *rada'* maddesi, s.384; Erdoğan, s.473; Şamil Dağcı, “İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri I”,*Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1999,s.215; Döndüren, s.310, Murat Kumbasar, “Süt Akralığı”, *EAÜİFD*, 16.sayı, Erzurum, 2001, s.317.

⁶⁷Ali b. Muhammed Şerif Cürcani, *Ta'rifat*, Beyrut, 1985, s.116.

⁶⁸ Ahteri, s:1/349.

2.2. ANNE SÜTÜNÜN ÖNEMİ

Yeni doğmuş bir bebek için insan sütü ile beslenmek, özellikle de kendi annesinin sütünün doğal ve sağlıklı bir kaynak olması sebebiyle hayati öneme sahiptir. Anne sütü üzerinde yapılan çalışmalar, sütte bulunan biyolojik nitelik ve koruyucu rolün çocuk için en önemli bir besin olduğunu ortaya koymuştur. Çocuğun kendi anne sütünün ayırt edici özelliklerinden en önemlisi, sütün çocuğun o an ihtiyaç duyduğu durumuna ve yaşına göre değişim göstermesidir. İlk günlerde salgılanan ve kolostrum adı verilen yağ yönünden fakir; sodyum, potasyum, magnezyum ve kalsiyum gibi mineraller yönünden zengin süt daha kıvamlıdır. Bu ilk anda salgılanan süt, bebeği enfeksiyonlardan koruyan hücre ve antikolar yönünden de zengindir.⁶⁹

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, vücudun ihtiyacı olan pek çok farklı maddenin anne sütünde mevcut olduğunu ortaya koymuştur. Bebeğin en hızlı büyüme gösterdiği ilk altı ayda sadece anne sütüyle beslenmesi ne kadar etkili bir içeriğe sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir.⁷⁰ Anne sütünün hayati önemi sebebiyle, Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'de pek çok ayette emzirme konusuna vurgu yapmış, emzirmeyi öncelikle çocuğun anne-babasına, onlar yoksa babanın varislerine bir görev olarak vermiştir.⁷¹

Anne sütünün tüm özellikleri henüz ortaya çıkarılmamıştır. Bu özellikleri ortaya çıkarmak için anne sütü üzerinde yapılan araştırmalar devam etmekte ve zaman zaman farklı kampanyalar ile kamuoyunun dikkati anne sütüne yönlendirilmektedir. “*Bebek Dostu Hastane/İl*”, “*İlk 6 Ay Sadece Anne Sütü*”,

---

⁶⁹Bu konuda Ahmet Yaman tarafından, Behrman-Kliegman, Nelson Essentials of Pediatrics, 1/8,57 vd.; Anderson, “Human Milk Feeding”, s. 275-288; Hacettepe Pediatri Notlar, s. 103-105; Buttle ve diğerleri, “Human Milk Intake and Growth”, s.187-195 kaynak gösterilerek bilgi verilmiştir. Bkz: Yaman, “İslam Hukukuna Göre Süt Akralığı”, s. 57.

⁷⁰ Bu konuda Murat Kumbasar tarafından Herrington B.I. Süt ve Sütün İşlenmesi (mütc: Ahmet Kurt) Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1968, s.15-18 kaynak gösterilerek bilgi verilmiştir. Bkz: Kumbasar, s. 318.

⁷¹ Bakara 2/233; Kasas 28/7

“Anne Sütü Bankacılığı” gibi kampanyalar...⁷²Hasta ve prematüre doğan bebekler için ilk 6 ayda en hayati gıda sadece anne sütüdür.

Anne sütü beyin hücreleri için gerekli yağ oranlarını içerisinde bulundurması sebebiyle beyin gelişimine de katkıda bulunmaktadır. Uzmanlar anne sütündeki yağ asitlerinin beyin gelişimini arttırdığını savunmaktadır. Ayrıca anne sütü bebeğin bağışıklık sisteminin gelişmesinde en önemli role sahiptir.Bebeklerin sık sık yakalandığı enfeksiyonlardan kulak ve solunum yolu enfeksiyonları anne sütü alanlarda daha az ortaya çıkmaktadır.Özellikle bağışıklık sistemi gelişmemiş prematüre bebekler, anne sütünün içerdiği bağışıklığı güçlendirici etkisi sebebiyle anne sütüne en çok ihtiyaç duyan kesimdir.⁷³

Süt emzirme, anne ile çocuk arasında yakın ilişkinin kurulabilmesi için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bebek, yabancı olduğu dünyanın ilk zamanlarında annesinin kollarında güven duygusunu kazanarak ileride kuracağı sosyal ilişkilerde güçlü bir kişilik kazanmış olur. Bebeğiyle kurduğu derûnî bağ sayesinde anne de ruhi rahatlamaya ulaşır.⁷⁴ Dolayısıyla anne sütü bebekle anne arasında duygusal bağ artırır. Bu bağ annenin bebeğine daha güçlü bir sorumlulukla bağlanmasına sebep olur.⁷⁵

Anne sütünün bebeğe sağlamış olduğu katkılarının yanında annenin kendi sağlığına da verdiği katkılar göz ardı edilemez. Süt emzirme, doğumdan sonra uterusun çabuk küçülmesine, kanamaların durmasına, meme ve yumurtalık kanseri riskinin azalmasına⁷⁶ ve gebelikte alınan kilonun verilmesine sebep olmaktadır. Ayrıca bebeğini iki yaşına kadar emziren anneler ruhsal olarak kendilerini daha iyi hissederler.

---

⁷²<http://www.unicef.org/turkey/ir/mc29.html> , (05/04/2015) ;
<http://www.unicef.org/turkey/pr/mc9.html> , (05/04/2015) ;
<http://www.sabah.com.tr/saglik/2013/03/01/saglik-bakanligindan-anne-sutu-bankasi-aciklamasi> , (15/06/2015).

⁷³ Kumbasar, s.320. (Bkz: Altan,Yaşar,<http://www.altanyasar.com>).

⁷⁴ Yaman, “İslam Hukukuna Göre Süt Akralığı”, s. 57.

⁷⁵ Kumbasar, s. 319.

⁷⁶ Yaman, “İslam Hukukuna Göre Süt Akralığı”, s. 57; (Onat (ed.), *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları*, 1/99).

Anne Sütünün Özellikleri⁷⁷

- Her zaman steril ve bebeğe uygundur.
- Besin öğeleri bileşimi bebeğin tüm gereksinimlerini karşılar.
- Koruyucu etmenleri içerir.
- Sindirime yardımcı aktif enzimler içerir.
- Enfeksiyonu önleyen bağışıklık öğeleri içerir.
- Hormonlar ve büyüme etmenleri içerir.
- Solunum yolu ve gastro intestinal enfeksiyonların görülme oranını düşürür.
- Çene ve diş gelişiminde rolü vardır.
- Bazı kronik hastalıkların oluşma riskini azaltır

(Tip I diyabet, çölyak, şişmanlık, koroner kalp hastalığı, hipertansiyon)

- Allerjiye karşı koruyucudur.
- Emzirme, bebeğin ruhsal, bedensel ve zeka gelişimine yardımcı olur ve bebeğin sosyal ilişkilerinde güçlü bir yetişkin aday olmasını sağlar.
- Emzirme, anne ile bebek arasındaki duygusal bağı güçlendirerek sevgi dolu bir ilişkiyi başlatır.
- Annenin sağlığını korur, göğüs kanseri, yumurtalık (over) kanseri, osteoporoz riskini azaltır.
- Kolostrum (Ağız sütü): Doğumdan hemen sonra ilk 3-5 günde salgılanan, bileşim özellikleri ile yeni doğan bebeğin ilk günlerdeki gereksinimlerini karşılamak açısından büyük önem taşıyan süttür. Hastalıklardan koruyucu ve bağışıklık sistemini güçlendirici maddeler içerir. Anne sütü A, D, B12 vitaminleri açısından zengindir, bağırsağın olgunlaşmasını sağlayan epidermal büyüme, alerji ve intolerans oluşmasını önleyen büyüme etmenlerini içermektedir. Kolostrum 5-10 gün arasında geçiş sütü şeklini alır, genellikle 3. haftadan sonra anne sütü olgun süt özelliğini taşır.
- Süt şekeri laktozdur. Laktoz meme dokusunda glikoz ve galaktoz moleküllerinden sentezlenir. Anne sütünün laktoz içeriği %7 civarındadır. Anne

---

⁷⁷ Komisyon, *Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi*, (T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü), Ankara, 2004, s.48-49.

sütünün proteinleri, whey ve kazein olmak üzere ikiye ayrılır. Whey-kazein oranı 60/40'dır. Anne sütünün protein içeriği 100 gramda yüzde 0.8-1.2 g arasındadır.

- Anne sütünün enerjisinin yaklaşık yarısı yağlardan gelir. Kolostrumda daha fazla olmak üzere anne sütünün çoklu doymamış yağ asitlerinden zengin olması, miyelinizasyon, retinal işlevler ve hücre çoğalmasının, dolayısıyla beyin ve görme işlevinin gelişiminin normal olmasını sağlar.

- Anne sütünde potasyum, sodyum, kalsiyum serbest iyonlar olarak, diğer mineraller de kompleks bileşikler halinde bulunur. Demir içeriği az olmakla birlikte (100 ml de 0.2-0.8 mg), biyo-yararlılığı yüksektir. Anne sütünde bulunan çinko genellikle whey proteinlerine bağlıdır ve emilimi yüksektir. Bebeğin emmesi süt yapımını uyararak, annenin daha fazla süt salgılamasını sağlar. Emzirmeye doğumdan sonra ilk yarım-bir saat içinde başlanmalıdır. Emzirme sıklığı ilk ayda bebeğin isteğine göre ayarlanmalı, herhangi bir saatli program uygulanmamalıdır. Emzirme işlemine çocuğun diğer gerekli besinleri de alması koşuluyla 1-2 yıl ya da kendiliğinden memeden kesilene kadar devam edilebilir.

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı Dr. Ülkü Tıraş, anne sütünün faydalarına şu şekilde değiniyor ve annelere özel aşağıdaki önerileri sıralıyor:⁷⁸

- Emzirmenin sonunda gelen yağlı süt bebeği obeziteden korur. Anne sütü bebeğin ihtiyaçlarına özel olarak üretilir. Her annenin sütü kendi bebeğine özeldir ve bir diğerine benzemez. Hatta emzirmenin başlangıcındaki sütle son kısmı bile birbirinden farklıdır. Emzirmenin sonuna geldikçe anne sütünün yağ oranı da artar. Bu da bebeğin doymasını sağlar. Böylece bebek obeziteden de korunur.

- Anne sütü meme kanseri dahil birçok hastalıktan bebeği korur:Anne sütü alan bebeklerde alerjik hastalıklar, çocukluk çağı şeker hastalığı, ishal, orta kulak enfeksiyonları ve tüm diğer enfeksiyon hastalıkları daha az görülür. Hatta yapılan araştırmalar, anne sütünün bağışıklık sistemini kuvvetlendiren özelliği nedeniyle kız bebeklerin ileride meme kanserine yakalanma riskinin çok daha az olduğunu gösteriyor.Ayrıca anne sütü ile beslenen bebeklerde lösemi yüzde 9,

---

⁷⁸ Bkz: <http://www.youtube.com/watch?v=e6ZnXDmliAQ> ,(19/03/2014).

Hodgkinlenfoma yüzde 24, çocukluk çağı kanserlerinden biri olan nöroblastomun ise yüzde 41 oranında daha az görüldüğü ortaya çıkmıştır.

•İlk süt bebeği enfeksiyonlardan korur: Anneden doğum yapar yapmaz gelen kolostrum denilen ilk süt bebekler için hayati önem taşır. Bu nedenle bebeğin bu dünyadaki ilk besininin mutlaka anne sütü olması gerekir. İlk süt enfeksiyonlara karşı koruyucu madde içerir. Bu da enfeksiyonlara karşı direnci düşük olan yeni doğan için çok önemlidir. Bu nedenle bebeklere doğumdan sonra şekerli su kesinlikle verilmemelidir.

•Anne sağdığı sürece süt gelir: Bebeğini belirli bir dönemin sonunda evde bırakıp çalışmaya başlayan anneler emzirme dönemlerinin biteceğini düşünür. Halbuki bu yanlış bir düşüncedir. İş yerlerinde belli aralıklarla sütlerini sağımaya devam ederlerse, bebeklerini istedikleri kadar emzirebilirler. Süt sağılmaya devam ettikçe, beyinden salgılanan hormonlar da çocuğun süte ihtiyacının sürdüğünü düşünür ve bol miktarda salgılanmaya devam eder. Ancak anne sağma işlemine ara verirse beyin, anne memelerinin dolgunluğundan rahatsız olmasın diye hormon salgılanmasını azaltır ve süt yapımı giderek azalır. İş yerinde sağılan anne sütü, özel kaplara konularak buzdolabının kapağında 24 saat, derin dondurucuda ise 6 aya kadar saklanabilir.

•Dereotu, maydanoz ve nane suyu sütü artırır: Anne sütünü artırmak için mümkün olduğu kadar sık aralıklarla bebeği emzirmek ve memeye masaj uygulamak gerekir. Bunun yanı sıra anneler mutlaka beslenmelerine özen göstermeli ve bol su tüketmelidir. Dereotu, maydanoz ve nane elde edilen bitki çayları anne sütünü artırır.

•Formül mama anne sütünün yerini asla tutmaz: Anne sütü varken bebeğe formül mamaların bebeğe verilmesi doğru değildir. Çünkü bu mamalar anneye ve bebeğe özel olarak üretilmez. Ancak annenin ateşinin 38 derecenin üstüne çıktığı ya da kanser tedavisinde kullanılan ilaçları aldığı özel durumlarda formül mama tercih edilebilir.

•Anne sütü, ilk 6 ay tek başına, daha sonra ise ek gıdalara geçilerek 2 yıl boyunca bebeğe verilmelidir: Özellikle doğumdan sonraki ilk hafta içinde anne

sütünün yeterliliği açısından bebek yakından takip edilmelidir. Bu geçiş döneminde anne ve bebeğin emme ve emzirme konusundaki problemleri sağlıklı nesillerin yetişebilmesi adına mutlaka giderilmelidir.

2.3. BEBEĞİN EMZİRİLME HAKKI VE ANNE-BABANIN GÖREVİ

Yeni dünyaya gelmiş bir bebeğin, diğer gıdalarla henüz beslenme imkanı olmadığından, onun sütle beslenmesi hukuken/dinen/tıbben/ahlaken bir zorunludur. Bu sebeple, fukaha annenin ilk defa hukuken daha sonraki zamanlarda da diyaneten süt emzirmekle görevli olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Bu konudaki hassasiyetin sebebi çocuğun bir ömür ihtiyaç duyacağı sağlığını korumaktır. Kadının, emzirdiği çocuğun/un babası ile evli olması ile ondan boşanmış olması arasında fark yoktur. Fakat fukaha annenin boşandıktan sonra hukuken süt emzirmekle görevli olup olmadığı hususunda farklı görüşlerdedir. Malikiler; yargı yolu ile bunun vacip olduğu görüşündedirler yani; anne süt emzirmeye mecbur tutulur. Cumhur ise; bunun mendub olduğu ve bunun için annenin mecbur edilemeyeceği, zaruret olması hali dışında süt vermekten imtina edebileceği görüşündedirler.⁷⁹ Şu ayet çocuğun emzirilme hakkı ile onu emzirenin nafaka ve ücretini detaylarıyla açıklamaktadır:

“Emzirmeyi tamamlamak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne, çocuğu sebebiyle, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır. Onun benzeri (nafaka temini) vâris üzerine de gerekir. Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (sütanne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, sütanneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla, üzerinize günah yoktur. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah, yapmakta olduklarınızı görür.”⁸⁰

⁷⁹Zuhayli, 10/29; İbn Arabi, 1/204-206; Cessas, 1/403; İbnü'l Hümmam, 3/345; Sabuni, 1/324.

⁸⁰ Bakara, 2/ 233.

Bu ayete istinaden bütün müctehidler din yönünden (diyaneten) ananın çocuğunu emzirmeye mecbur olduğunda birleşmişlerdir. Hukuki bakımdan (kazaen) ananın bu vazifeyi ifaya mecbur olup olmaması mevzuunda görüş ayrılığı bulunmaktadır.⁸¹“*Anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler*”⁸²ayetinde “*emzirirler*” ifadesi, “*emzirsinler*” anlamında kullanılmıştır. Bu hükmün, haber sigası ile ifade edilmesi sebebiyle emir ifade etmekte ve sonuç itibariyle de gereklilik bildirmektedir.⁸³ Kocasından tamamen ayrılan bir kadın ise, çocuğunu emzirmesi farz değildir. Çocuğu emzirtmek babaya aittir. Yalnız ayrılan kadın, çocuğunu emzirmek isterse elbette onun emzirmesi daha iyidir. Emzirme ücretini de çocuğun babasından o günkü rayiç üzerinden alır⁸⁴

Bütün bu açıklamalar yeni doğanın emzirilme hakkının, anne ve babanın sorumluluğunda olduğunu göstermektedir. Bu sorumluluk, Allah’ın emanet olarak verdiği çocukların gelişiminde kritik öneme sahip olan bebeklik dönemi beslenme ihtiyacının en iyi şekilde yerine getirilmesidir. Annenin sorumluluğu konusunda; diyaneten zorunluluk bir tarafa, yani herhangi bir dine mensup olmasa bile bir annenin bu meseleye zorunluluk olarak bakmadığı tarihen sabittir. Bebeğin en iyi şekilde beslenmesi için anne, elinden ne geliyorsa onu yapmakta, hatta kendi yediği ve içtiği besinleri hep bu sorumluluk çerçevesinde değerlendirmektedir. Bir bebek için, anne sütü vazgeçilmezdir ama bu bebeğin olumsuz bir durum olmadığı sürece kendi annesinin sütünü içmeye hakkı vardır. Bir bebeği bu haktan mahrum etmek asla ana-baba dahil kimsenin hakkı ya da vazifesi değildir. Adeta, ana karnında “annesinin “kanyla” beslenen bebek, doğumunda sonraki iki yıl da annesinin “sütüyle” beslenmek zorundadır, denilebilir.

Kısaca, anne, kocasıyla nikahlı olduğu sürece, bebeğini emzirmekle sorumludur. Nikah sona erdikten sonra ise, anne iddet süresi içerisinde yine

⁸¹ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/398.

⁸² Bakara, 2/ 233.

⁸³ Muhammed Ebu Zehra, *Usulü'l-Fıkh*(İslam Hukuku Metodolojisi, mütc: Abdülkadir Şener), Fon Matbaası, Ankara, 1979, s.153; Zekiyyüddin Şa’ban, *Usulü'l-Fıkh*(İslam Hukuk İlminin Esasları, mütc: İbrahim Kafî Dönmez), T.D.V. yay, Ankara, 2004, s.327; Fahrettin Atar, *Fıkh Usulü*, İFAV. Yay. İstanbul, 1992, s.121; Şeyh Ebu Bekir Muhammed b.EbuSehl Serahsi, *Kitabu'l-Mebcut*, Gümüşev yay. (Editör: Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit), İstanbul, 2011, 15/182; Sabuni, 1/324.

⁸⁴ Sabuni, 1/ 324.

bebeği emzirmekle yükümlüdür. İddet bittikten sonra ise, anne, dilerse bebeği ücretsiz emzirir, dilerse bebeğini eski kocasından alacağı ücret mukabilinde emzirir. Yani nikahlı olduğu dönemde ve iddet müddetince emzirmemeden kaynaklanacak herhangi bir zarardan anne sorumlu tutulur. İddet de bittikten sonra açlık sebebiyle çocuğun karşılaşacağı zararlardan –mesela bebek ölse- anne sorumlu tutulamaz.

Babanın sorumluluğuna gelince; baba çocuğunun ve eşinin nafakasını temin etmeye mecburdur. Bu nafakadan maksat, orta halli gıda, barınma ve korunma gibi ihtiyaçlardır. Annenin ölümü, sütün yeterli olmaması ya da zararlı olması hallerinde yine baba, bebeğin süt ihtiyacını temin etmekle, yani, sütanne bulma, hatta sütanne kiralama gibi vazifelerle görevlidir.

2.4. SÜT AKRABALIĞI

İslam hukukuna göre, öz annesi dışında başka bir kadından bebeğin süt emmesi meşru kabul edilmiştir. Bu durum daha önce zikredilen ayet ve hadislerle belirtilmişti. Ancak, genellikle 0-7 yaş arası çocukluk yaşı kabul edilmesine rağmen, her yaşta alınan süt, süt akrabalığı oluşturmamaktadır. Nitekim süt akrabalığı, “bir kadının sütünün vakt-i mahsusta bir çocuğun midesine ağız yoluyla girmesiyle⁸⁵sütü emen bebek ile sütü veren anne ve bu süte sebep olan babanın (lebenü'l-fahl)⁸⁶arasında oluşan akrabalık” şeklinde tarif edilmektedir. Süt emme dönemindeki bir bebeği emziren kadın ile emzirdiği bebek arasında süttten kaynaklanan bir akrabalık bağı oluşmaktadır. Dolayısıyla emziren kadın “sütanne”, bebek ise “sütçocuk” olmaktadır. Ayrıca anne babaları farklı olduğu halde aynı anneden süt emen çocuklar birbirleriyle sütkardeş statüsü kazanmaktadırlar. Süt sebebiyle kurulan bu akrabalık, emen ve emziren ile sınırlı kalmamakta, süt emen bebek ile emziren annenin diğer akrabaları arasında da

---

⁸⁵İbnü'l-Hümmam, 4/418; İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz, *Reddü'l-muhtar 'ale'd-Dürri'l-Muhtar*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 4/391; Bilmen, 2/78.

⁸⁶Zuhayli, 10/112; Bilmen, 2/82; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, İslam Hukuku Külliyyatı Yay. (Genişletilmiş İlaveli 2.baskı), İstanbul, 1983, s.222.

evlenme engeli doğurmaktadır.⁸⁷ Sonuç olarak aralarında hiçbir nesep veya müsahare/evlilik bağı olmayan taraflar arasında rada'/süt emme sebebiyle üçüncü bir evlenme engeli oluşmaktadır.

Klasik kaynaklarda anne sütünün evlenme engeli oluşturmasının hikmeti konusunda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Şamil Dağcı, süt ile oluşan akrabalık bağının bir evlenme engeli kabul edilmesinde, anne vücudunun ürettiği süt ile emen çocuk arasındaki *biyolojik* faktörlerin yanında; emme ve emzirme duygusunun taraflarda meydana getirdiği *duygusal (psikolojik)* unsurların etken olduğunun da düşünülebileceğini ifade eder. Çocuğun emdiği anne sütü ile beslenmekte olduğunu; etinin, kemiğinin, kanının bu gıda ile oluştuğunu ve geliştiğini belirterek temel beslenme elemanlarını ihtiva eden bu besin ile, annedeki bazı biyolojik özelliklerin yanında bazı psikolojik (manevi, duygusal) özelliklerin de çocuğa geçmesinin muhtemel olduğunu iddia eder.⁸⁸Nitekim, “annenin sütü çocuğun kemiğini geliştirir, etini çoğaltır yani o bebeğin bünyesi süttten teşekkül etmiştir, ⁸⁹ hadisi konuya temel teşkil etmektedir. Murat Kumbasar da, süt akrabalığı konusunu incelerken fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarının değerlendirilmesinin gerekliliğini belirtmiştir. Sütün, genler üzerinde tesirinin olup olmadığını uzmanlara bırakarak süt emziren anne ile süt emen çocuk arasında duygusal bir ilişkinin varlığından söz eder. Aynı zamanda bu ilişkinin sütkardeşler, süt akrabalar arasında da olduğundan şüphe edilmemesi gerektiğini bildirir.⁹⁰

2.4.1. Süt Emme Çağı

Fakihlerin ayet ve hadislerden istinbat yoluyla belirlediği ölçüde ve süt akrabalığı oluşturacak yaşta süt emen bir çocukla, emziren kadın arasında ve onun akrabaları arasında mahremiyet oluşacağı hadislerde belirtilmiştir.⁹¹Dolayısıyla,

---

⁸⁷Dağcı, s.215.

⁸⁸Dağcı, s.215.

⁸⁹ Ebu Davud, Nikah,8; Zuhayli, 9/113.

⁹⁰ Kumbasar, s.327.

⁹¹Tirmizi, Rada' 1, (1146); Buhari, Humus 4, Şehâdat 7, Nikah 20; Müslim, Rada' 2, (1444);

bu miktardan az ve iki yaşından sonra süt emenle emziren arasında ise herhangi bir akrabalık oluşmayacağı konusunda alimler icma etmişlerdir.⁹² Alimlerin çoğuna göre, ilk iki yaş içinde emilen süt akrabalık tesis etmekte olup bu yaştan sonra emilen süt akrabalık oluşturmamaktadır. Buna göre çoğunluk, süt çağı olarak, doğum sonrasındaki yirmi dört ayı kabul etmişlerdir. Ancak bazı alimler farklı görüşleri benimsemişlerdir. Örneğin; Ebu Hanife süt çağını otuz ay, Hanefilerden Züfer, otuz altı ay, İmam Malik ise iki yıl olarak kabul etmekle beraber ihtiyaten çocuğun iki yıl sonrasındaki birkaç ay içinde emmesinin de süt akrabalığı oluşturacağını kabul etmiştir.⁹³

2.4.2. Süt Akrabalığı Oluşturan Miktar

Süt akrabalığı oluşturan sütün miktarı konusunda Kur'an ve Sünnet'te açık ve sahih bir nass bulunmaması nedeniyle, bu konu İslam hukukçuları arasında tartışmalıdır. İmam Malik ve Ebu Hanife gibi alimler, emen çocuk ile sütü emilen kadın arasında süt akrabalığının oluşması için, emilen sütün az veya çok olması arasında bir farkın olmadığı düşüncesini benimsemişlerdir.⁹⁴ İmam Şafii'nin içinde bulunduğu bir grup alim ise, sütün beş doyurucu şekilde emilmesinin süt akrabalığı için gerekli olduğunu iddia etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den nakledilen görüşlerden birisinde, beş doyurucu emiş, diğerinde ise, üç doyurucu emiş yer almaktadır.⁹⁵

Fakihlerin ayet ve hadislerden istinbat yoluyla ulaştığı farklı görüşlerin meydana gelmesinde, mesele ile ilgili ayetteki ifadenin mutlak ve ilgili hadislerin farklı şekilde yorumlanmasına ilave olarak, sütün insanın fizyolojik gelişmesine katkısının olup olmayışı konusundaki ihtilafında etkisi bulunmuştur.⁹⁶

Muvatta, Rada' 2, (2, 601,602); Tirmizi, Rada' 1, (1147); Ebu Davud, Nikah 7, (2055); Nesai, Nikah, 49, (6, 99).

⁹² Ebu Davud, Nikah, 8; İbn Kayyim Cevziyye, *Zadü'l Mead*, (mütc: Abdi Keskinsoy, İbrahim Türklü, Mehmet Yolcu), Pınar yay. İstanbul, 2007, 5-6/601; Sabuni, 1/ 324; Zuhayli, 9/112.

⁹³ Serahsi, 5/213, Ceziri, 5/2363-2365, Zuhayli, 10/39, Dalgın,s.259.

⁹⁴ Cessas, 2/66; Mevsili, 3/146 Zuhayli, 10/41.

⁹⁵ İbnü'l Hümmam, 4/418, Serahsi, 5/209-210, Zuhayli, 10/40.

⁹⁶ Dalgın,s.260.

2.5. SÜT AKRABALIĞINI OLUŞTURAN SEBEPLER

2.5.1. Bebeğin Süt Emmesi

İnsan neslinin doğuştan itibaren ilk iki yıl sütle beslenmesi fitri olarak değerlendirilir. Süt emme denilince klasik dönemlerde de günümüzde de “ağız yoluyla dudakların kullanılmasıyla canlı birinden süt alınması”nın kastedildiği anlaşılmaktadır. Ancak şartların değişmesiyle davranış şekilleri de değişebilmektedir. Günümüze kadar bebekler, sadece anne sütüyle ve bizzat kendi ağızlarıyla süt emerken, teknolojinin ilerlemesiyle bu durum şekil değiştirmeye başlamıştır. Soğutma ve saklama imkanlarının artması ve biberon vb. materyallerin icat edilmesi ve diğer imkanlar, anne sütünün artık daha uzun süreli muhafaza edilebilmesine ve farklı şekillerde tüketilmesine fırsat vermektedir.

Yeni doğan bebeğin kendi annesinin sütünü emmesi önceliklidir fakat herhangi bir olumsuzluk durumunda başka bir annenin sütünü de emmesinin mümkün olduğu zikredilmiştir. Önemli olan, bebeğin kritik gelişim döneminde anne sütü (doğal süt, herhangi bir annenin sütü) ile beslenmesidir.⁹⁷ Annesinin yeterli sütü bulunmasına rağmen, bazı toplumlarda da çocuğun dil gelişimi, sağlığı ve terbiyesi gibi sebeplerle sütanneye de teslim edildiği tarihi kaynaklarda belirtilmektedir.⁹⁸

İslamiyetten önce Mekke halkı çocuklarını belli bir dönem sütanneye verirlerdi. Hz. Muhammed (s.a.v.)’i annesi Amine’nin üç veya yedi gün birkaç defa emzirdikten sonra Ebu Leheb’in cariyesi Süveybe hanıma süt emzirmesi için vermiştir. Daha sonra da Halime bint Ebi Züeyb, uzun süre Hz. Muhammed (s.a.v.)’i emzirmiştir.⁹⁹ Araplar arasında fasih Arapçasıyla ün yapmış olan Beni Sa’d kabilesi arasında yaklaşık ilk iki buçuk yılını geçiren Hz. Muhammed (s.a.v.), yıllar sonra üstleneceği peygamberlik görevi için sütannesinden aldığı süt

---

⁹⁷ Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.314.

⁹⁸ Hudari Bek, s.7.

⁹⁹ Hamidullah, s.49.

ve aldığı terbiye sayesinde sağlıklı bir beden ve ruhla Mekke'ye annesinin yanına dönmüştür.¹⁰⁰

Süt hısımlığından doğan evlenme engeli ile ilgili hukuki hükümlerin kaynağını Kur'an ve Sünnet oluşturmaktadır. Yasak hükmü, Nisa suresinin evlenme engellerini düzenleyen “...sizi emziren sütannelerinizi ve sütkardeşlerinizi...size haram kılındı...”mealindeki 23. ayetinde ifadesini bulmaktadır. Bu ayet, kişinin, süt usul, füru ve sütkardeşleri arasında evlenme engeli bulunduğu konusunda nass'tır. Süt ile nesep arasındaki benzerlikten hareket eden İslam hukukçuları, süttten doğan diğer evlenme engellerinin kapsamını da bu ayetin delaletinden çıkarmışlardır.¹⁰¹Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünneti de yasağın kapsamının belirlenmesinde ikinci önemli bir dayanak (mesned) teşkil etmektedir. Sütün de aynen nesep ve sıhri hısımlık gibi evlenme engeli doğurduğu konusunda icma bulunmaktadır.¹⁰²Rivayete göre Hz. Ali, Peygamberimiz(s.a.v.)'e, Hz. Hamza'nın kızı Ümame ile evlenmesini teklif ettiğinde Hz. Peygamber(s.a.v.): “O, bana helal olmaz, çünkü benim sütkardeşimin kızıdır. Kan akrabalığı sebebiyle haram olan her şey, süt emme ile de haram olur.” buyurmuştur.¹⁰³Hadisin metnindeki “neseple haram olan her şey, süt emme ile de haram olur” ifadesi, süttten doğan yasağın kapsamını belirlemektedir.¹⁰⁴Emilen sütün alınma şekli, miktarı, özellikleri, mezheplere göre farklılıkları devam eden konu başlıklarında izah edilmiştir. Nasslarda, sütün bizatihi dudaklarla emilmesi manasına gelen “rada” kelimesinin kullanılmasına rağmen, sağılarak ve daha sıcaklığını ya da tabii özelliğini kaybetmemiş süttten emen bir bebeğın de, emdiği kadının süt çocuğı olacağı kabul edilmektedir.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Köksal, 2/17, 27-32, 46, 47.

¹⁰¹ Muhammed Ebu Zehra, *el-Ahvalü 'ş-Şahsiyye*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, ty. s. 79.

¹⁰² Muhammed Hüseyin Zehebi, *Şeriatü'l-İslamiyye*, MatbaatuDarı't-Te'lif, Kahire, 1968, s.93.

¹⁰³ Müslim, Rada' 11, (1446); Nesai, Nikah 50, (6, 99).

¹⁰⁴ Dağcı, s.217.

¹⁰⁵ İbn Kudame, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâîlî Makdisî, *el-Muğni şerhu'l-Kebir*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin Türkî, y.y., 1995 7/558; Mevsili, 3/148; Alaüddin Ebu Bekr b. Mes'ud Kasani, *Bedayiu's-Sanayi fi Tertibi 'ş-Şerai*, II. Baskı, Daru'l-Kitabi'l Arabi, Beyrut, 4/14.

2.5.2. Evliliği Haram Kılan Süt Emmenin Şartları

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, evlenme engeli oluşturabilmesi için emilen sütle alakalı şunlar söylenebilir:

1.Sütün, canlı/yaşayan kadın sütü olması gerekir: Cumhura göre, süt emziren kadının evli veya bekar olması veya kocasının bulunmaması, sonucu değiştirmez. Erkeğin veya bir hayvanın sütü ise hısımlık doğurmaz. Sütten başka bir şeyi, mesela; sarı su, kan veya kusmuğu yemekle süt hısımlığı doğmaz.¹⁰⁶ Günümüz fıkıh alimlerinden Yusuf Karadavi gibi bazı alimler canlı canlı, sıcağı sıcağına bir anneden alınmayan/emilmeyen yani bekletilmiş bir sütün mahremiyet oluşturmayacağını belirtmektedirler.¹⁰⁷ Dolayısıyla, süt bankaları ya da süt toplama merkezlerinde toplanan, pastörize şekilde bekletilen ve ister karıştırılsın isterse karıştırılmasın, bu sütlerin süt akrabalığı yani evlilik engeli oluşturmayacağı kanaatindedir. Ona göre, bu bankaların hedefi, sadece hayra yöneliktir ve sütsüz kalan bebeklerin en azından karınlarının doyurulmasını temin etmektedirler.¹⁰⁸

2.Sütün, emen çocuğun midesine ulaşması gerekir: Sütü memeden emmekle, sağıldıktan hemen sonra soğumadan ve tabii özelliğini kaybetmeden bir kap veya bardaktan içmek arasında bir fark yoktur. Çocuk memeyi ağzına alır, fakat süt emip emmediği bilinmezse, haramlık doğmaz. Çünkü şüphe ile hüküm sabit olmamaktadır.¹⁰⁹

3-Emzirmenin ağız veya burun yoluyla olması gerekir:¹¹⁰Klasik fıkıh kitaplarında süt, ancak bu iki yoldan boğaz yoluyla mideye ulaşır ve gıdalanma meydana gelir. İdrar yollarına, göze, kulağa veya bir yaraya akıtılacak kadın sütü ile hısımlık doğmaz, denilmektedir.¹¹¹Fakat, teknolojinin ilerlemesi ve tıbbi imkanların artmasıyla anne sütünün ağız veya burunun haricinde, mesela boğaz

¹⁰⁶ Mevsili, 3/148; Zuhayli, 10/36; Çeker, “Süt Akrabalığı”, s.13.

¹⁰⁷ Bkz: Tezin “Günümüz Alimlerinin Süt Bankacılığı Hakkındaki Görüşleri” başlığı.

¹⁰⁸ Bkz. Karadavi, *Mecelletü Mecme'l-Fıkhi'l-İslami*, Yıl: 1986, Sayı, 2, Cilt:1 s. 385.

¹⁰⁹ Ceziri, 5/2368.

¹¹⁰ Zuhayli, 10/37.

¹¹¹ Ceziri, 5/2368; Serahsi, 5/210; Mevsili, 3/149.

delinerek veya serum türü araçlarla verilmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, ağız veya burnun dışındaki diğer teknik imkanlarla da anne sütü alan bir bebekle emziren arasında hürmetin oluşabileceği kanaatindeyiz.

4-Sütün başka bir sıvı ile karışmaması gerekir: Süt başka bir sıvı ile karışırsa, çok olan esas alınır.¹¹² Süt fazla ise haramlık doğurur.¹¹³ Mesela, “Bir kişi ben süt içmeyeceğim diye yemin etse, içerisinde süt damlamış bir suyu içse süt yok hükmünde olduğundan yemini bozulmuş olmaz” şeklinde fetvalar bulunmaktadır.¹¹⁴ Çünkü, sütün miktarı yok denecek kadar azdır veya suyun içinde istihaleye uğramıştır. Yine, “süte konulan ilaç mevzuunda çokluğa bakılır çokluk süt tarafında ise (radaâ) akrabalık tesis olur, ilaç çok ise akrabalık oluşmaz.”¹¹⁵ “İnsan sütüne ilaç karıştırılsa, ilaç sütün tat, koku ve renginden en az ikisine galip gelirse süt akrabalık tesis olmaz.¹¹⁶ “Kadının sütü koyunun sütüne karışsa burada da çokluğa itibar olunur, galip olan süt hükmü belirler.¹¹⁷

5-Emilen sütün az veya çok olması arasında fark yoktur:¹¹⁸ Bu madde mezhepler arasında ihtilafıdır. İmam Ebu Hanife ve İmam Malik’e göre az ya da çok süt fark etmezken, İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel’e göre süt beş ayrı öğünde ve doyurucu miktarda emilmesi gerektiği belirtilir.¹¹⁹ Birinci gruba göre, ilgili ayet ve hadislerde mutlak ifadenin kullanılmasından hareketle süt az da olsa

---

¹¹²Merginani, 1-2/ 209; Çeker, “Süt Akrabalığı”, s.12.

¹¹³ Ceziri, 5/ 2369; Serahsi, 5/220; Mevsili, 3/149; Zuhayli, 10/37.

¹¹⁴ Merginânî, I, 218.

¹¹⁵Serahsî, 5/140; Merginânî, 1/218; Osman b. Ali el-Bârîî Fahrüddin ez-Zeylaî, *Tebyinu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, 1. b. (Kahire: el-Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, 1313), 2/185; Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Maruf Alaüddin el-Haskefî el-Hanefî, *ed'Dürrü'l-Muhtar Şerhu Tenviri'l-Ebsar ve Câmiu'l-Bihar*, haz. Abdülmun'im Halil İbrahim, 1. b. (Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1423/2002), 1/203; Halef b. Ebi Kasım Muhammed el-Ezdî el-Kayrevânî el-Mâlikî, *et-Tehzib fi İhtisari'l-Müdevvene*, haz. Muhammed Emin, 1. b. (Dubai: Dâru'l-Buhus lid'Dirâseti'l-İslamiyye ve İhyai't-Türas, 2002/1423), 2/451.

¹¹⁶ İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah el-Kurtûbî, *el-Kâfi fi Fikhi Ehli'l-Medine*, haz. Muhammed Muhammed el-Moritânî, 2. b. (Rıyad: Mektebetu'r-Riyad el-Hadîse, 1400/1980), 2/540; Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman Şeyhîzade, *Mecma'ul-Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, (Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, t.y.), 1/379; Abdülkadir b. Ömer b. Abdülkadir eş-Şeybânî, *Neylü'l-Mearib bi Şerhi Delili't-Talib*, haz. Muhammed Süleyman Abdullah Aşkar, 1. b. (Kuveyt: Mektebetü'l-Felah, 1403/1983), 2/286.

¹¹⁷ Merginânî, I, 218.

¹¹⁸ Merginani, 1-2/ 257; Mevsili, 3/146.

¹¹⁹ Çeker, “Süt Akrabalığı”, s.10; Heyet, (Nihat Dalgın, Osman Şahin, Muhsin Koçak), s. 181.

çocuğun midesine varınca, eti ve kemiği oluşmaktadır.¹²⁰ Öte yandan, süt bankacılığını caiz gören kanaate göre, süt bankalarından alınan sütün kimden alındığının bilinmemesi ya da birden fazla annenin bağısladığı sütlerden karnını doyuran bir bebeğin kiminle ve nasıl süt akrabalığı kuracağı konusu önem arz etmektedir. Hanefilere göre, süt bağıslayan annenin sütünden bir defa/öğün içen bir bebeğin o annenin süt çocuğu olacağı, buna mukabil aynı annenin sütünden beş defadan daha az içen bir bebeğin ise Hanefilerin dışındakilere göre süt akrabalığı oluşturmayacağı gibi bir durumla karşı karşıya kalınabilir. Bu durumda, ihtiyaten Hanefilerin görüşünün tercih edilmesinin daha evla olacağı kanaatindeyiz. Öte yandan, kaynaklarımızda, bir kadının sütüne diğer bir kadının sütü karışsa onu içen çocuğun, İmamı Şafii ve İmamı Muhammed'e göre her iki kadınla da akrabalığı sabit olur. İmamı Yusuf ve İmamı Âzam'a göre, sütü galip olanla akrabalık sabit olur.¹²¹ Bu durumda, süt bankalarından alınan süt, eğer karıştırılmışsa, hangi kadının sütünün çok olduğunun da bilinmesine ihtiyaç olduğu gibi, aynı öğünde bir kadından mesela 100 gr. Başka birinden 80 gr. İçtiği farzedilse, yine mezheplere göre durum ihtilaf arz etmektedir. Herhalükarda İmam Azam'ın görüşünün efdal olacağı kanaatimizi belirtmekte fayda vardır.

6-Dört mezhebin ittifakı ile sütün bebeklik döneminde alınması gerekir: Müctehidler arasındaki ihtilafı beraber alınan sütün en fazla kameri takvimle otuzaltı aylık iken yani rada' süresi içinde bebeğin midesine ulaştırılmış olması gerekmektedir.¹²² Bu yaştan sonra süt içen bebek ile yaşça daha büyük birinin bir şekilde süt emmesi mahremiyet oluşturmaz.¹²³Sütten kesildikten sonraki emme, bir hüküm ifade etmez.¹²⁴

7-Süt sıvı/mai olmalıdır: Yani, "çocuk onu emdi/sordu" denilebilmelidir. Kadının sütü peynir, kaymak, yoğurt veya bunlara benzer bir şey yapılırsa bununla süt mahremiyeti oluşmaz. Çünkü bu durumda süt özelliğini kaybetmiş,

¹²⁰Mevsili, 3/146; Zuhayli, 10/41; Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, s.218.

¹²¹ Serahsi, 5/140; Kâsânî, 4/10; Mevsilî, 3/119; Abdulgani b. Talib b. Himade b. İbrahim, *el-Lübâb fi Şerhi'l-Kitab*, haz. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, (Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, t.y.), III, 35.

¹²²Ceziri, 5/2368.

¹²³Zuhayli, 10/38.

¹²⁴Serahsi, 5/211.

içerisinde bulunan mineral ve proteinler istihaleye uğramış olduğundan emme eylemi vuku bulmamış kabul edilmiştir.¹²⁵

Günümüzde özellikle Avrupa ülkelerinde kurulan “Anne Sütü Bankası”nda birbirine karışan anne sütlerini yukarıdaki esaslara göre çözümlenmesi gerekmektedir.¹²⁶ Araştırmamızın asıl konusu olan süt bankasının İslami açıdan tartışıldığı nokta burasıdır. Yani birbiriyle karışan sütlerin haramlık oluşturup oluşturmadığı, oluşturursa ne derece oluşturacağı, böyle bir bankanın kurulması sonucunda oluşan akrabalıkların nasıl tespit edilebileceğidir. Konu üçüncü bölümde ele alınmıştır.

2.6. SÜT AKRABALIĞININ İSPATI

Fıkıh kitaplarında “süt akrabalığı”nın iki şekilde sabit olacağı belirtilir:

1. İkrarla: Kadının, "Ben filanı emzirdim" demesi gibi. Bu şekilde yapılan ikrarla süt akrabalığı sabit olur¹²⁷.

2. Şahit (Beyyine) ile: Çocuğun, kadından emdiğine dair yapılan şahitlikle de süt akrabalığı sabit olur.

Bu husustaki şahitliğin, diğer konulardaki şahitliklere nazaran daha müsamaha ile karşılandığını görülür. Alış-veriş vb. Hususlarda iki erkek ya da bir erkek iki kadının şahitliği şart iken, süt emzirme konusunda tek kadının şahitliği yeterli olabilmektedir. Konu ile ilgili görüşler şu şekildedir:

a. Tek kadının şahitliği ile süt akrabalığı sabit olur. Hanbelilerin görüşü. Bazıları tek kadının şahit olması halinde o kadına yemin verdirmenin de gerektiğini söylemişlerdir. Tek kadının şahitliğini yeterli görenler delil olarak Rasûlullah (S.A.S.) ve sahabilerin tatbikatını getirirler¹²⁸.

b. İki kadının şahitliğiyle süt akrabalığı sabit olur. Tek kadının şahitliği kifayet etmez. Malikilerin görüşü.

¹²⁵Ceziri, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, 5/2368; Çeker, “Süt Akrabalığı”, s.12.

¹²⁶Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.316.

¹²⁷Tirmizi, Rada':4; Müsned,4/7,8; Şafî,el-Ümm,5/35.

¹²⁸ Tirmizi, Rada':4; Müsned,4/7-8.

c. Süt akrabalığının sabit olması için en az dört kadının şahitliği gerekir. Çünkü ayette¹²⁹iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denk kabul edilmiştir. Şafiilere göre, Şahitliğin nisabı da iki erkek olduğuna göre en az dört kadının şahitlik yapması gerekmektedir.

Süt akrabalığında, kadının şahitliğinin esas alınmasının sebebi, memenin mahrem yerlerden olup erkeğin de ona bakmasının haram olmasıdır. Kadın, kadının memesine rahatlıkla bakabileceği için bu husustaki hakkı tesbit etmede sadece onların şahitliklerine başvurulabilir, erkeğin şahitliğine gerek kalmaz.

d. Hanefilere göre, süt akrabalığı bir erkek ve iki kadının şahitliğiyle sabit olur. Sadece kadınların şahitliği kifayet etmez. Çünkü ayette "... Erkeklerinizden iki kişiyi de şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, o takdirde (doğruluğuna) güvendiğiniz şahitlerden bir erkekle iki kadın gerekir. Böylece kadınlardan biri unutursa, diğeri hatırlatır..."¹³⁰ buyurulmuştur¹³¹.

Adı geçen görüşlerden birincisi yani yeminiyle beraber tek kadının şahitliği görüşü ihtiyata en uygun olanıdır. Şahitlik yapan kimseye durum iyice sorulur ve tahkik edilir. İslam Hukuku esaslarınca süt akrabalığı gerçekleşmediği halde şahitlik gerçekleşmiş olabilir.¹³²

Emmenin, şartları dahilinde vuku bulup bulmadığı konusunda şüphe edilse, şüphe ile süt akrabalığı sabit olmaz. Ancak ihtiyatla amel edilmesi tavsiye edilebilir¹³³.

Süt akrabalığının tesbiti ile ilgili ayet¹³⁴ ve hadisler,¹³⁵ akrabalığın çerçevesini ve istisnalarını belirlemektedir. Nesebin haram kıldığı kişileri rada'nın da haram kılması ile oluşan çerçeve şu şekilde ifade edilmektedir: ¹³⁶

---

¹²⁹ Bakara, 2/282.

¹³⁰ Bakara, 2/282.

¹³¹ Şahidlik için Bkz. İbn Kudame,7/558-559;İbn Rüşd, Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Kurtubi, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l muktesid*, thk. Abdullah el-İbâdic, Dâru's-Selam, y.y., 1995, 2/32; Kasani, 4/14, Vehbe Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuh*, Dımaşk, 1409, 7/715-716.

¹³² Bkz: Orhan Çeker, *Süt Akrabalığı*, s.9.

¹³³ Bilmen, 2/87.

¹³⁴ Nisa, 4/23.

1. Usul; bir kimse sütanası, sütninesi, sütbabasının anası...ile bunların kadın usulü ile evlenemez.
2. Fûru; bir kimse sütkızı, sütoğlunun kızı...ile bunların fûru ile evlenemez.
3. Sütana ve sütbabanın fûruu; bir kimse ana-baba bir veya baba bir yahut ana bir sütkardeşleri ve bunların fûru ile evlenemez.
4. Sütana ve babanın usulünden yalnız ilk fûru; bunlar süt emenin süt cihetinden amca, hala, dayı ve teyzeleri olur ve bunlarla da evlenmek yasaktır.

Fakat,neseb hısımlarından ayrı olarak bazı süt hısımlar ile evlenmek caizdir. Çünkü bunlar arasında süt hısımlığı doğmamıştır: ¹³⁷

1. Bir kimse, sütkardeşinin asıl anası ile evlenebilir.
2. Sütkızın veya sütoğlun asıl kardeşi ile evlenebilir.
3. Sütkızın veya sütoğlun asıl büyük anası ile evlenebilir.
4. Bir kimse neseben amca, hala, dayı, ve teyzesinin süt anneleri ile yahut süt amca, hala, dayı, ve teyzesinin (sütanneninki ile ortak olmayan) sütanneleri ile evlenebilir.
5. Bir kimse, neseben çocuğunun süt halası ve süt çocuğunun neseben halası ile evlenebilir.
6. Bir kimse, neseben çocuğunun süt halasının kızları ve süt çocuğunun neseben halasının kızları ile evlenebilir.
7. Bir kimse, neseben çocuğunun süt çocuğunun neseben annesi ile evlenebilir.

---

¹³⁵ Tirmizi, Rada' 1, (1146); Buhari, Humus 4, Şehadat 7, Nikah 20; Müslim, Rada' 2, (1444); Muvatta, Rada' 2, (2, 601,602); Tirmizi, Rada' 1, (1147); Ebu Davud, Nikah 7, (2055); Nesai, Nikah, 49, (6, 99).

¹³⁶Mergmani, 1-2/258; Mevsili, 3/147; Kuduri,152; Ceziri, 5/2379; Eşref Abdürrazık Vih, *Davabitut Tahrim Birrada' ve Tatbikatüha Ala Bunuku'l Leben*, Medresetü's Şeriatü'l İslamiyye, Külliyyetü'l Hukuk, Camiatü Tantan, s.25; Yaman, "İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akrabalığı", s.62; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.319; Dağcı, s.221.

¹³⁷ Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, s.220-221.

Süt akrabalığı sebebiyle ortaya çıkan evlenme engelinin sınırlarını tespit etmede, sütü emen kişi/bebek her zaman merkez/odak noktası kabul edilmektedir. Dolayısıyla yasağın, sadece süt erkek /kız ile, emziren kadın ve bazı akrabalarının arasındadır. Bu sebeple süt meselesi, sütanne tarafından genel/umum ifade ederken süt çocuk açısından özel/husus ifade etmektedir. Bu meseleyle ilgili temel kural "*emenin emzirene nefsi, emzirenin emene nesli haram*" veya "*emene, emzirenin hepsi, emzirene emenin nefsi haram*" şeklindedir.¹³⁸ Sonuç itibariyle; emen kişi esas alındığında, nesep ile süt akrabalığı arasında genel bir benzerlik vardır fakat bazı farklılıkların olduğunu gözden kaçırmamalıyız.¹³⁹ Hanefiler nesep yönüyle evlenilmesi haram olmasına rağmen rada' yönüyle evlenilmesi haram olmayan iki durumu şöyle açıklamışlardır:¹⁴⁰

1. Süt erkek kardeş ya da süt kız kardeşin annesi: Nesep yönünden anne ile evlenmenin caiz olmaması sebebiyle anne ile evlilik haramdır. Fakat rada' sebebiyle sütannenin nesep yoluyla çocukları ile emzirilen çocuğun annesi arasında böyle bir engel yoktur.
2. Oğlun ya da kızın süt kardeşi ile babanın evlenmesi: Babanın nesep yönünden oğlunun veya kızının kız kardeşi ile evlenmesi haramdır. Fakat süt baba emzirilen bebeğin kız kardeşi ile ya da emzirilen bebeğin babası süt veren kadının kızıyla evlenebilir.

Rada' nın bir diğer sınırı yani nesep ile geçen hak ve sorumlulukların rada' ile kazanılmadığı diğer konular da şöyle sıralanabilir.¹⁴¹ Nafaka, ırs, ıtk, reddi şahadet, velayeti nikah, velayeti mal. Bunlara rada' sebebiyle sahip olunamaz çünkü rada' nass ile sabit olan meselelere münhasır olur, her yönüyle nesebe müsavi olamaz. Süt akrabalığı "ikrar" ve "beyyine" ile ispat edilir.

---

¹³⁸ Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.319; Heyet (Nihat Dalgın, Osman Şahin, Muhsin Koçak), s. 180; Dağcı, s.222.

¹³⁹ Zuhayli, 9/111; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.319; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s.46; Dağcı, s.223.

¹⁴⁰ Serahsi, 5/137; Merginani, 1-2/258; Mevsili, 3/147; Kuduri, s.152; Cevziyye, 5-6/590; Zuhayli, 9/111; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s.46.

¹⁴¹ Bilmen, 2/82; Dağcı, s.218.

2.6.1.İkrar

Erkeğin ve kadının birlikte veya herhangi birisinin, bir bebeği emzirdiğini itiraf/ikrar etmesidir. Rada', şahitlerle sabit olmasının yanında zevcin/kocanın ikrarı ile de sabit olur.¹⁴²Bir erkek ve kadın evlilikten önce süt akrabalığını itiraf etse, evlenmeleri helal değildir şayet evlenirlerse akit fasit olur ve kadın mehir isteyemez. Eğer itiraf evlilikten sonra olmuşsa hemen ayrılmaları gerekmektedir. Akdin bozuk olması sebebiyle hakimin zorla ayırma yetkisi vardır. Kadın belirlenen mehirle, emsal mehirden az olanı almaya hak kazanır.¹⁴³

2.6.2.Beyyine

Hakimin huzurunda, süt akrabalığına ve süt emzirdiğine şahitlik yapmaya "beyyine" denilmiştir. Dört mezhebin görüşü de; iki erkeğin veya bir erkek iki kadının şahitliği ile süt emmenin sabit olacağıdır. Fakat tek bir erkeğin yahut tek bir kadının veya dört kadının şahitliği ile süt emmenin sabit olacağı konusunda farklı ihtilaf içerisindedirler.¹⁴⁴

İleride karışıklığa meydan verilmemesi amacıyla, zaruret olmadığı sürece kadınların her çocuğu emzirmemeleri gerektiği, emzirdikleri durumda ise, ya akıllarında tutmaları ya da bir yere yazmaları gerektiği belirtilmektedir.¹⁴⁵Hatta annelerin zaruret olmadan kendi çocuğundan başkasını emzirmemesi daha iyi olur. Eğer kendi çocuğundan başka bir çocuğu emzirmişse ihtiyaten bir yere kaydedilmeli veya şahit tutulmalı ya da çocuğun yakınlarına haber verilmelidir. Ayrıca kadının kocasından izinsiz olarak başka bir çocuğu emzirmesi de mekruh sayılmıştır.¹⁴⁶

---

¹⁴²Halil Güneç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, İlim Yayınları, İstanbul, 1992, 2/97.

¹⁴³ Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.320.

¹⁴⁴Zuhayli, 10/44; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.320.

¹⁴⁵Mevsili, 3/149.

¹⁴⁶ Rauf Pehlivan, *Kaynaklarıyla Büyük Kadın İlmihali*, Motif Yay. İstanbul, 2012. s.438.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. SÜT BANKACILIĞI

3.1. KAVRAM OLARAK SÜT BANKACILIĞI

Süt bankacılığı, özellikle son yıllarda farklı kadınların sütlerinin sağlıklı ortamlarda biriktirilerek, ihtiyaç duyulan zamanlarda, ihtiyaç duyan bebeklere verilmek üzere saklanması manasında kullanılan bir terimdir. Burada, peşinen söylenmesi gerekirse, dikkat edilmesi gereken husus, sütlerin birbirleriyle karıştırılmaması, ayrı ayrı haznelerde saklanması gerektiğidir.

Anne sütü bankacılığına benzer uygulamaların Hammurabi zamanından beri var olduğu belirtilmekte ve çağdaş manada ilk anne sütü bankasının 1909 yılında, Avusturya'nın Viyana şehrinde açıldığı kaynaklarda zikredilmektedir.¹⁴⁷

Anne sütü bankası; “*lisanslı sağlık bakım uzmanları tarafından anne sütünün reçete edildiği bireylerin spesifik ihtiyaçlarını karşılamak için bağışlanmış anne sütünü toplama, işleme, izleme, depolama ve dağıtma amacıyla oluşturulmuş bir kurumdur,*”¹⁴⁸ şeklinde tarif edilmekte ve bu süt bankalarının batıdaki çalışma prensipleri şu şekilde izah edilmektedir:

“Süt veren gönüllü anneler fazla gelen sütlerini steril kaplarda biriktirip dondurduktan sonra dondurulmuş bu sütler soğukluğu muhafaza edilerek süt bankasına transfer edilmektedir. Toplanan bütün sütler eritilerek ortak bir havuzda toplanmaktadır. Devamında bakteri ve virüslerin olmaması için tekrar ısıtılarak pastörize edilmekte ve -70(eksi yetmiş) derecede dondurulmaktadır. Bakteri ve virüs kontrolü yapıldıktan sonra hazır hale gelen süt ihtiyaç sahiplerine donmuş olarak iletilmekte ve bebekler de gerektiği miktarda bu süttten faydalanmaktadırlar. Toplanan sütlerin %2'si bakteri ürettiği için imha edilmek durumundadır. 30 mililitrelik pastörize anne sütünün maliyeti 3 dolar civarındadır.

---

¹⁴⁷<http://www.klinilk.com/item/143-anne-sutu-bankaciligi.html>, (08/07/2013); Bkz: Meryem Kulaber Demirci, “*Anne Sütü Bankalarının Psikolojik Açıdan Değerlendirilmesi*” (Anne Sütü Bankası Raporu 2013, s. 4.).

¹⁴⁸Bkz: Kulaber Demirci, *Anne Sütü Bankalarının Psikolojik Açıdan Değerlendirilmesi*, s.4.

Avustralya'da anne sütü pazarı yaklaşık 3 milyar; Amerika'da 110 milyar ve Norveç'te 900 milyon doları bulmaktadır. Tayvan'da ilk süt bankası 2005 yılında açılmış; 6 yılda 816 vericiden 14 ton süt toplanmış; 551 bebeğe bu süt havuzundan dağıtılmış; ancak kurulan bankalar uzun süre hizmet vermeden kapatılmıştır (%74'ü 2 aydan az süreyle)".¹⁴⁹

Süt bankalarında sütün geçirmiş olduğu işlevler Dr. Demet Ilıkkan tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

“Süt bankasında sütler hijyen koşullarına dikkat edilerek sağılmakta ve toplanmaktadır. Süt sağıldıktan sonra dondurulup, süt bankasına ulaştırılır. Sütlerde toplam bakteri koloni sayısı değerlendirilmekte ve tüm sütler ihtiyacı olanlara ulaştırılmadan önce pastörizasyon işleminden geçirilmektedir. Bu pastörizasyon işlemi tüm anne sütü bankaları tarafından uygulanmamaktadır. Pastörizasyon işlemi öncesi herhangi bir bakteri koloni sayısı/ml oranı 10.000 üzerinde olan veya pastörizasyon sonrası herhangi bir kültür üremesi olan süt, kullanıcıya ulaştırılmaz, imha edilir. 2010 tarihli bir çalışmada pastörize edilmiş anne sütü ile herhangi hastalık bulaştığı bilgisine ulaşılamadığı vurgulanmakta, ancak risklerin aynı kan transferinde olduğu gibi tamamen ortadan kalkmadığı da ifade edilmektedir. Kişiyeye özel bir gıda olan anne sütünde nadir de olsa alerjik reaksiyon olabilir. Anne sütü bankasında sütün pastörizasyonu, dondurulması-çözülmesi, depolanması işlemleri anne sütünde besin ve koruyucu maddelerde azalmaya yol açar. Pastörizasyon işlemi sırasında anne sütünde bulunan besin öğelerinin büyük kısmı değişmediği veya çok az değişikliğe uğradığı bildirilse de protein içeriğinin yaklaşık yüzde 13'ü yıkılır. Ancak karbonhidrat, yağ ve mineral içeriği değişmez. Yağda eriyen vitaminler (A, D, E ve K vitaminleri) değişmezken, suda eriyen vitaminlerin parçalandığı bildirilmiştir. Pastörizasyon işlemi sırasında tüm virüsler ve bakterilerin büyük çoğunluğu yok olurken, anne sütünde bulunan bağışıklıkla ilgili tüm faydalı hücreler de imha olur. Bağışıklık sisteminin önemli üniteleri olan immünglobülinler belirgin oranda azalır. Anne

---

¹⁴⁹ Kadir Demircan, Ergün Çapan, *Süt Bankaları*, Yeni Ümit Dergisi, (Ocak/ Şubat/ Mart 2014- Sayı 103) s.56-57.

sütü bebeğin doğum yaşına, anne ve bebeğin yaşadığı çevreye göre farklılıklar içerir. Banka anne sütünde bu özellikler istendiği şekilde elde edilemez.”¹⁵⁰

Dini açıdan hiçbir engel bulunmaması nedeniyle, batıda anne sütlerinin ortak havuzda toplandığı ve büyük bir pazarın oluştuğu anlaşılmasına rağmen, bazı bankaların kapanma sebepleri hakkında herhangi bir bilgi verilmemekle birlikte, toplanan anne sütlerinden virüs bulaşması nedeniyle kapandığı da zikredilmektedir.¹⁵¹

Öte yandan, bebek sahibi annenin kendi sütünü, ileride kullanılmak üzere ya da anne sütünün tabii ömrü süresi kadar steril ortamlarda saklanması/korunması şeklinde bir sağlık kurumuna vermesi ve bu sütü kendi bebeği için kullanmak üzere saklaması normal bir durumdur. Sorun, farklı kadınların sütlerinin kontrolsüz-kayıtsız bir şekilde saklanması ve yine kontrolsüz şekilde ihtiyaç duyulan bebeklere verilmesidir. Bu durum, İslam’ın korunmasını emrettiği beş şeyden biri olan “neslin korunması” konusunda zafiyet oluşturmaya sebep olacağından, en azından şüpheye mahal vereceğinden sakıncalı bulunmaktadır.

3.2. SÜT BANKACILIĞINI DOĞURAN AMİLLER

3.2.1.Hayati Zaruret

Dünyada her yıl binlerce prematüre bebek dünyaya gelmekte ve bunların büyük çoğunluğunun yeteri kadar anne sütü alamadığı bilinmektedir. Ülkemizde de prematüre doğan bebek sayısının çokluğu dikkate alındığında, bu uygulamanın ülkemiz gündemine de girdiği müşahade edilmektedir. Nitekim, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Hüseyin Kayapınar’ın belirttiğine göre süt bankacılığı meselesi gündeme geldiğinde Kurul olarak Sağlık Bakanlığı’ndan bir uzmanın bilgisine başvurulmuştur. Gelen uzman önemli bir noktaya dikkat çekmiş ve şöyle demiştir:

---

¹⁵⁰<http://uzuncorap.com/2013/04/03/anne-sutu-bankaciligi-ve-banka-anne-sutu//> ,(20/04/2013).

¹⁵¹http://www.bilka.org.tr/anne-sutu-bankasi-raporu_6950.html , (09/11/2013).

“Hastanelerde erken doğumla dünyaya gelen bebekler annelerinin sütü olmadığı için başka annelerin sütüyle beslenmek zorunda. Ya bebekleri ölüme terk edeceksiniz veya o aşamada anne sütü bulacaksınız. Çünkü yapay mamaların hiçbiri anne sütünün yerini tutmuyor.” O anda o ortamda doğum yapmış olan annelerden herhangi bir kayıt tutulmadan alelacele alınıveren sütler bebeklere veriliyormuş. Bu şu demektir: Sütanneliği uygulaması zaten fiili olarak devrede bulunuyor ve fakat herhangi bir kayıt tutulmadığı için süt akrabalarının –farkında olmadan evlenmesi– her an karşılaşılabileceğimiz bir durum. Kim bilir belki de şu anda süt akraba olduklarını bilmeyen binlerce çift evlilik bağıyla hayatını birleştirmiş bulunuyor! Süt Bankası uygulamasına karşı çıkmak bu fecaate çözüm getirmiyor.¹⁵² Gereklî kayıtların yapılmasıyla ve tedbirlerin alınmasıyla birçok prematüre bebek hayata kazandırılabilir. Böylelikle doğum esnasında annesini kaybetmiş, erken doğması sebebiyle annesinin sütünden yoksun bebekler için anne sütü hayati anlamda ilaç gibi bir fonksiyonu yerine getirmesi sebebiyle çok çok önemlidir.¹⁵³ Dolayısıyla, ölümlerle karşı karşıya kalan bir çocuğun emzirilerek yeniden hayatta kalmasını sağlamak, insanlığı kurtarmak gibi olacağından, zaruri durumlarda kayıt altına alınmak suretiyle süt almanın caiz hatta farz olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.2. Tıbbi Zaruret

Bu başlıkta anne sütünün sağlık açısından bebeğe yaptığı faydalı katkılar ve süt alınmadığı zaman ortaya çıkan hastalıklardan bahsedilecektir. Anne sütünü tıbbi açıdan değerlendiren Biyokimya ve Klinik Biyokimya Uzmanı Serpil Bellisoy şu sonuçları açıklamaktadır:

“Yapılan bir araştırmada bebek anne memesinden süt emdiği zaman kolesistekinin, gastrin, insülin hormonları da dâhil 19 farklı hormon salgısında

---

¹⁵²<http://bil-der.org/esifil/sut-bankasi-kurulumu-hakkinda.html> , (07/05/2013).

¹⁵³ Arif Akşit, ESOĞU Tıp Fakültesi, Yeni Doğan (Neonatoloji) Bölüm Başkanı (Prof. Dr. Arif Akşit’le yaptığımız mülakattan alınmıştır.) .

hem anne hem bebekte artış olduğunu göstermiştir. Bu hormonların birçoğu bebeğin ve annenin bağırsak villuslarının büyümesini uyarır. Böylece her beslenmeyle daha fazla kalorinin absorpsiyonu için emilim yüzeyi artar. Diğer bir araştırmada ise doğumdan sonra annenin abdomenine bırakılan bebek 30' sonra annenin memesine doğru sürüklenmekte, meme ucunu bulmakta ve kendisi emmektedir. Anne sütü mükemmel besinleri ve bebek için büyüme faktörlerini içeren değişken kollodial bir solüsyondur. Anne sütü uniform bir vücut sıvısı olmayıp meme glandının bir sekresyonudur ve bileşimi değişmektedir. Bebek doğduğunda oluşan ilk süt farklı olup daha sonra oluşan sütler daha farklıdır. Kolostrum, geçiş sütü ve matur süttten farklıdır. Süt gün içinde değişir, günler geçtikçe de değişir. Protein Konsantrasyonu, yağ, karbonhidrat, mineral ve hücreler değişik miktardadır ve osmolarite ve ph da değişir. Birçok bileşen ikili role sahiptir. Sadece beslenme değil, enfeksiyondan koruma, bağışıklık veya diğer birçok etkileri vardır.¹⁵⁴

Anne sütü alan bebeklerde alerjik hastalıklar, çocukluk çağı şeker hastalığı, ishal, orta kulak enfeksiyonları ve tüm diğer enfeksiyon hastalıkları daha az görülür. Hatta yapılan araştırmalar, anne sütünün bağışıklık sistemini kuvvetlendiren özelliği nedeniyle kız bebeklerin ileride meme kanserine yakalanma riskinin çok daha az olduğunu gösteriyor. Anneden doğum yapar yapmaz gelen kolostrum (ağız sütü) denilen ilk süt bebekler için hayati önem taşır. Bu nedenle bebeğin bu dünyadaki ilk besininin mutlaka anne sütü olması gerekir. İlk süt enfeksiyonlara karşı koruyucu madde içerir. Bu da enfeksiyonlara karşı direnci düşük olan yeni doğan için çok önemlidir. Bu ilk süt yerine geleneksel anlamda bazı bölgelerde şekerli su ya da tatlı-sıvı verilmesi anlayışının yanlış olduğu belirtilmektedir. Ayrıca anne sütü ile beslenen bebeklerde lösemi yüzde 9, Hodgkinlenfoma (bağışıklık sistemindeki hücrelerde başlayan bir kanser) yüzde 24, çocukluk çağı kanserlerinden biri olan nöroblastom(sinir hücrelerinden çıkan

---

¹⁵⁴ Bkz: Serpil Bellisoy, *Anne Sütü Bankalarının Tıbbi- Genetik Açından Değerlendirilmesi*, (Anne Sütü Bankası Raporu 2013, s. 7-8.).

tümör)un ise yüzde 41 oranında daha az görüldüğü ortaya çıkmıştır.¹⁵⁵ Dolayısıyla, bebeğin ve ileride yetişkin olacak insanın beden ve beyin gelişimi için anne sütü vazgeçilmez bir sağlık kaynağıdır.

3.2.3.Psikolojik-Manevi Zaruret

Kendi sütünü kendi bebeğine veremeyen bir annenin, başka bir çocuğu emzirmekle fizyolojik ve psikolojik olarak rahatlayacağı belirtilmektedir. Aç kalan ya da zorda kalmış bir insana rızık temin etmek, dolayısıyla sadaka vermek nasıl insana vicdani rahatlama veriyorsa, bir bebeği doyurmak da aynı anlamda bir rahatlama hissi verir. Günümüzde kadının çalışma hayatına aktif katılması, bebeklerin anne sütü ile beslenmesini engellemektedir. Bunun yanında; doğumlarda sezeryanın yaygınlaşması sebebiyle ilk anda anne ile bebeğin bir araya gelememesi, anne sütünün yeterli ve dengeli gelmemesi,¹⁵⁶ göğüsteki rahatsızlık ya da birtakım sebeplerle bebeğin annesinin göğsünü emmeye yanaşmaması, yaşamımızdaki stres,hatta bazı kadınların estetik kaygı taşıması, annelik duygusunun yozlaşması gibi durumlar sonucunda anne sütü ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁷ Ayrıca hamilelik döneminde bebek, annesinin kanı ile beslenerek annesi ile kurduğu yakınlığın, doğumdan sonra da annesinin sütünü emerek devam etmesi, bebeğin güven duygusunu hissetmesi için önemlidir. İşte anne sütü, bu duygunun devam ederek artması için vazgeçilmez en önemli vasıtaadır. Anne sütünün bu işlevi sayesinde, doğumdan sonra da anne ile çocuk arasındaki birlikteliğin kesintisiz olarak devam edeceği kanaatindeyiz.

---

¹⁵⁵<http://www.doktorsensin.com/makaleler/1622/anne-sutu-ile-ilgili-bilinmeyen-gercekler> ,
(15/12/2013).

¹⁵⁶ Arif Akşit, Aynı mülakat.

¹⁵⁷ Arif Akşit, Aynı mülakat.

3.2.4.İsrafi Önleme

Kendi çocuğunu beslediği halde hala sütü bulunan annelerin sütünün ziyan edilmemesi için bu süte ihtiyaç duyan çocuklara dağıtılması önemlidir. Bu şekilde hem var olan ihtiyaç giderilmiş hem de içinde ne olduğu belli olmayan *hazır mama* üretiminin azalması sebebiyle tüketim ihtiyacı da ortadan kaldırılmakta ve ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Günümüzde hazır yiyecek üreten firmaların kullandıkları katkı maddeleri nedeniyle artan kanser riski çok ciddi sayıda erken ölümlere sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla daha dünyaya yeni ayak basmış bebeğin ilk alacağı besin bu niteliklerde olursa ileriki yaşlarda kalıcı hastalıklar, zayıf bağışıklık sistemi, kanserojen maddelerin yan etkisi ile kaliteli bir yaşam sürmesi zorlaşmış olmaktadır.¹⁵⁸

3.3.BATIDA SÜT BANKACILIĞININTARİHİ VE UYGULAMALARI

Sanayileşmenin artması, fabrikaların iş gücü ihtiyacı nedeniyle yakın bölgelere işçilerin yerleştirilmeleri, kadınların iş hayatına atılmaları, kadınların geleneksel çalışma alanlarını terketmeleri vb. ihtiyaçlar sonucu, bebeklerin beslenmeleri ve yetiştirilmeleri de değişime uğramıştır. Bunun sonucu olarak, kreşler, çocuk bakım evleri, çocuk hastaneleri ve çocukların beslenmelerine yarayan mama türü hazır gıdalar, günümüzde oldukça yaygınlaşmıştır. Süt bankacılığı da bebeklerin acil ve hayati ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve herhangi bir dini endişe taşımadan özellikle Batı ülkelerinde ortaya çıkmaya başlamıştır.

İlk olarak anne sütü bankacılığı 1909 senesi Avusturya'nın Viyana şehrinde, anne sütü haricinde besin verilen bebeklerde ölüm oranlarının yüksek

---

¹⁵⁸ Arif Akşit, Aynı mülakat.

olduğunu fark eden Theodor Escherich tarafından açılmıştır.¹⁵⁹Hammurabi Kanununda bile sütanneliği yer almıştır. Avrupa’da ise kadınlar vücut yapılarının bozulmaması için sütanneliğe ciddi anlamda yönelmişlerdir. 13. yüzyıl Avrupa’sında sütanneliği yaparak para kazanan kadınlar çok fazla para kazanmışlardı ki hatta bir ara Viyana’da sütannelerine az para verildiği iddiasıyla grev bile yapmışlardır. Kuzey Amerika’daki ilk anne sütü bankası ise 1919 yılında Boston, Massachusetts’te, sütannelik yapan kadınlar için hazırlanmış bir ev olarak kurulmuştur.¹⁶⁰ Amerika Birleşik Devletleri’nde de 1980’lerde 30 süt bankası açılmışken HIV virüsü ve AIDS hastalığının ortaya çıkması birçok süt bankasını etkilemiş bu sebeplerle birçok banka kapatılmış ve 10 süt bankası kalmıştır. 1985 yılında süt bankalarının çalışma standartlarını belirlemek ve geliştirmek amacıyla Kuzey Amerika Anne Sütü Bankaları Birliği kurulmuştur. 1990 yıllarına kadar anne sütü bankaları bütün dünyada artmıştır. Dünyanın en büyük anne sütü bankacılığı sistemi Brezilya’da kurulmuş ve bu süt bankalarının başarılı bir biçimde sürdürülmesi Sağlık Bakanlığı’nın sağlık politikaları ile gerçekleştirilmiştir. Brezilya’da yaklaşık 200 anne sütü bankası bulunmakta ve bankadan şimdiye kadar 170.000 bebek faydalanmıştır.¹⁶¹Kanada’da, sadece bir (Vancouver British Columbia süt bankası) süt bankası kalmıştır. Avrupa’da da 158 anne sütü bankası var ve 6 adet süt bankasının da kurulması planlanmaktadır.¹⁶²Türkiye’de ise henüz anne sütü bankası bulunmamakta ancak İzmir’de açılması planlanmaktadır.¹⁶³

---

¹⁵⁹<http://www.klinilk.com/item/143-anne-sutu-bankaciligi.html> , (12/09/2015); Bkz:Kulaber Demirci, s.4.

¹⁶⁰http://www.deontoloji.hacettepe.edu.tr/ekler/pdf/makale_sunulari/sut_bankaciligi.pdf , Köken, Hüdayi Arif, (Sunu) (08/02/2016).

¹⁶¹https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2013_000_0_0189_0000/0028.pdf , (14/03/2016).

¹⁶²Bkz: Kulaber Demirci,s. 5.

¹⁶³<http://www.turkpediatriarsivi.com/tr/makale/3864/296/Tam-Metin>,(10/03/2016); <http://www.buch.gov.tr/news.php?readmore=57> , (12/11/2013)

3.3.1. Diğer Hukuk Sistemlerinde Süt Bankacılığı

Modern hukuka göre süt emme ve emzirme sebebiyle akrabalık meydana gelmemekte sonuç itibariyle evliliğe engel bir durum ortaya çıkmamaktadır. Bu konuyu Sami Selçuk şöyle açıklamaktadır: “Çağcıl bilime göre, aynı anneden süt emenler kardeş olamazlar ve bu evliliğe engel değildir”. Aslında bu husus İslam hukuku ile Modern hukuk arasındaki en derin farklılıklardan birisidir. İslam hukukunun “süt akrabalığı sebebiyle evlenemezler” dediği ve evlenseler de ayrılmaları gerektiğini ifade ettiği bir çift için Modern hukuk “evlenmelerine engel yoktur” diyerek uygun bulmaktadır.¹⁶⁴ İki hukuk arasındaki bu farklılık, Türkiye gibi modern/laik hukukun yürürlükte olduğu ülkelerde ciddi sorunlara yol açmaktadır. Büyük bir çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede dinin öngördüğü ilkeler ışığında yaşamak isteyen insanlar için ciddi çıkmazlara sebep olmaktadır. Söz konusu olan süt akrabalığının, kanunlar katında evlenme engeli olarak kabul edilmemiş olması süt bankacılığı ile oluşacak akrabalıkların takip edilmesini zorlaştırmakta hatta ileriki yıllarda ciddi sayıda akraba evliliklerinin yolunu açmış bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle; başta ülkemiz olmak üzere aynı ikilemi yaşayan Müslüman ülkelerde süt bankacılığı ciddi problemleri beraberinde getirmekte ve tamiri mümkün olmayan sonuçlara sebep olmaktadır. İyi niyet ve artan ihtiyaçlarla çıkılan bu yol belki de üzülerek ifade ediyoruz ki getireceği yararlarından çok zararlı sonuçlara ulaştırabilecektir.

Yunan ve Roma Hukuku’nda süt akrabalığı evlenme engeli olarak kabul edilmemiştir.¹⁶⁵ Dinler Tarihi kaynaklarına göre de; Semavi dinlerde süt akrabalığı evlenme engeli olarak kabul görmemiştir. Sadece İslam hukukunda süt emme yolu ile akrabalık oluşmakta ve bu evliliğe engel sebeplerden biri olmaktadır.¹⁶⁶ Türk

---

¹⁶⁴Bkz: Kumbasar, s.322.

¹⁶⁵EdliraLukaçaj İncekara, *Kur'an'a Göre Kadın Ve Evlilik*, Yük. Lisans Tezi, İst, 2011, s. 110.

¹⁶⁶ İbrahim Paçacı, *Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evlenme Ve Boşanma Örneği)*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 11. Sayı, Konya, 2008, s.76.

Medeni Kanunu önce 92 ve 112/3 maddelerinde bu engeli kabul etmiş ama daha sonra bu engel kanundan çıkarılmıştır.¹⁶⁷

3.4.İSLAM DÜNYASINDA SÜT BANKACILIĞI

3.4.1.Mütekaddimin Ulemanın Konuya Bakışları

Klasik İslam kaynaklarında süt bankacılığı anlamında sütlerin toplanması, biriktirilmesi, saklanması ve daha sonra kullanılması şeklinde bir ifade bulunmamaktadır. Mütekaddimin ulemanın eserlerinde konu daha çok, “Kitabu’r-Rada’ ” başlığı altında ele alınmıştır ve sütün bir başka şekle sokulması, karıştırılması vb. ifadeler yer almakta, doğrudan konumuz ile alakalı ibarelere rastlanılmamaktadır. Ancak, anne sütünün satılıp satılmayacağı, sütannenin süt karşılığı para alıp alamayacağı, sütün mal olup olmadığı gibi hususlar tartışılırken, süt bankacılığını uzaktan dahi olsa ilgilendirebilecek bahisler geçmektedir.

İnsanı bütün cüzleri ile mükerrem kabul eden Hanefiler ve bir kısım Hanbeliler süt anneye verilen ücretin onun yeme ve giyinme ihtiyaçlarını karşılamak için olduğunu kabul eder. Hanefiler açısından insanoğlunun eti haramdır. Eti haram olanın sütü de haramdır. Anne sütünden faydalanılmasına izin verilmesi, sadece zarurete dayalıdır.¹⁶⁸ Anne sütü insandan bir cüz olduğundan, gayri mütekavvim mal kabul edilir. Bu nedenle gayri mütekavvim mal olarak anne sütü satım akdine konu olamaz ve telef edilirse de telef tazmin edilemez.¹⁶⁹ Hanefiler anne sütü de dâhil insana ait hiçbir şeyin satım akdine konu olamayacağı görüşünde olsalar da, eğer tedavi için anne sütü dışında başka bir şey bulunamıyorsa, onun alımına da izin vermişlerdir.¹⁷⁰ Bu zarurete dayalı olarak yapılan bir alım olduğu için, bu alım anne sütünü mal yapmaz. Çünkü zarurete

---

¹⁶⁷ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “İslam- Türk Hukukunda Eksogami”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 13.c. 1. Sayı, 1947, s. 685; Bkz: Kumbasar, s.326.

¹⁶⁸ İbn Rüşd,3/1561.

¹⁶⁹ Serahsî, 15/125.

¹⁷⁰ İbn Abidin, 7/480.

konu olanlar, mal kabul edilmemektedir. Malikiler, Hanbeliler ve Şafilerden bir kısmı sütanneye verilen ücreti sütün ücreti olarak kabul ederler. Yaptıkları mal tariflerine uygun olarak, anne sütü insana ait olduğu için temizdir ve anne sütünden faydalanılmaktadır. Öyle ise maldır ve satım akdine konu olabilir. Hanbeli fakihî İbn Kudame, Muğni adlı eserinde Hanbeliler arasında anne sütünün satılmasına dair ihtilaf olduğunu belirtir ve İmam-ı Ahmed'den anne sütünün satılmasını kerih gördüğüne dair bir rivayete yer verse de ondan gelen bir başka rivayetin, anne sütünün satılmasına cevaz verdiği şeklinde olduğunu belirtir.¹⁷¹ Şafiiler, insan sütünden aynen koyun sütü gibi bir gıda olarak faydalandığı için satılabileceği görüşündedirler. Bu nedenle ekmek gibi süt de satım akdine konu olabilir.¹⁷² Maliklerde, faydalanılması mubah olan şeyin satılmasının da mubah olmasından hareketle, diğer hayvanların sütleri gibi anne sütünün de satım akdine konu olabileceği görüşündedirler.¹⁷³

Dikkat edilirse, anne sütünün satış akitlerine konu olup olamayacağı etrafında yapılan tartışmalar, sütün nasıl satılacağı, annenin doğrudan kendi memesinden emzirerek mi yoksa bir kaba sağıp onunla içirmek üzere satılıp satılmayacağı gibi müzakereler, anne sütünün bir kaba konulup daha sonra kullanılmasının meşru olduğuna da delil kabul edilebilecek örnekler olduğu kanaatindeyiz.¹⁷⁴

3.4.2.Müteahhirin Ulemanın Konuya Bakışları

Hicri 4. asırdan sonra yazılan eserlerde de, süt akrabalığı konusu klasik eserlerle aynı tarzda ele alınmıştır. Zamanın şartları gereği, “Süt Bankası” yani biriktirilmesi, saklanması manasında bir ifade bulunmamaktadır. Konu daha çok

---

¹⁷¹ İbn Kudame, *el-Muğni şerhu'l-Kebir*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin Türkî, y.y., 1995, 7/39.

¹⁷² Nevevi, *el-Mecmu' şerhi'l-Mühezzeb li'ş-Şîrâzi*, 9/304-305.

¹⁷³ İbn Rüşd, 3/1561.

¹⁷⁴ Konu ile ilgili örnekler için bkz: Nurten Zeliha Şahin, *İslam Hukuku Açısından İnsan Kökenli Biyolojik Maddelerin Hukuki Statüsü*, İslam Hukuku Araş. Dergisi Sayı: 25 Nisan, 2015, s.205.

günümüz alimleri tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. İslam hukukçuları anne sütü bankacılığının kurulup kurulmaması konusunda ihtilaf etmiştir.

3.4.2.1. Süt Bankacılığını Caiz Görenler

İslâm hukukçularından Yusuf el-Kardâvî, Hassan Hathut, HalidMezkur, Bedr el-Mütevelli Abdulbasit ve Mısır eski müftüsü Abdullatif Hamza'ya göre anne sütü bankacılığı kurulabilir. Mısır Fetva Kurulu da anne sütü bankacılığının kurulmasının **caiz olduğunu** savunmuşlardır.¹⁷⁵ Delilleri şunlardır:

a) Sürekli evlenme engeline sebep olan süt akrabalığı nasslarda “rada” kavramı ile ifade edilmiştir. Rada; bir annenin çocuğu göğsünden emzirmesidir. Başka şekillerde verilen anne sütü rada fiilini yerine getirmez. Bu sebeple anne sütünü çocuğun ağzına veya burnuna damlatılması “rada” olarak kabul edilemez.¹⁷⁶ Anne sütü bankalarında fiili olarak süt emzirme olmadığı için süt akrabalığının illeti olan rada’ gerçekleşmemiş kabul edilir.

b) Klasik kaynaklarımızda emzirme miktarı, sütün mideye ulaşması ve sütannenin kimliği meselelerinde şüphe ortaya çıktığında süt akrabalığının oluşmadığı ifade edilmektedir. Anne sütü bankalarında ise toplanan sütler karıştırıldığından sütün miktarı, sütannenin kimliğinin belirsiz oluşu ve hangi çocuğun hangi annenin sütünü içtiği konularında şüphe oluşmaktadır.¹⁷⁷ Sonuç itibariyle süt bankalarından alınan süt evlenme yasağı oluşturmayacağından anne sütü bankalarının kurulmasında bir sakınca yoktur.

c) “...sizi emziren analarınız... size haram kılındı”¹⁷⁸ ayetinde evlenme yasağının oluşması için süt emziren “anne” ifadesi yer almıştır. Buradan hareketle süte bağlı evlenme yasağının, sadece anne sütüyle beslenmeden kaynaklanmadığı aksine süt emme ile annenin kucağında kurulan yakınlığa dayandığı görülmektedir.

¹⁷⁵Bkz: Şevket Pekdemir, “İslam Hukukuna Göre Anne Sütü Bankaları”, TheJournal of AcademicSocialScienceStudies, sayı: 40, 2015, s.540.

¹⁷⁶Yusuf Karadavi, “Bunuku'l-Halib”, MecelletüMecmai'l Fikhi'l-İslami, Sayı:1, 2 /256-260.

¹⁷⁷Bkz: Pekdemir, s.541. (el-İncâb fî Dav'i'l-İslâm, s.63).

¹⁷⁸ Nisa, 4/23.

d) Hz. Peygamber, “Kolaylaştırınız zorlaştırmayınız”¹⁷⁹ şeklinde buyurarak işlerin kolaylaştırılmasını emretmiştir. Fakihler karşı karşıya kalınan problemlerle ilgili hüküm verirken Kur’an ve Sünnete aykırı olmadığı sürece kolaylaştırmak için çaba sarf etmişlerdir. Bireysel konularda ihtiyatlı olan fetva tercih edilmeli fakat toplumu ilgilendiren konularda ise toplumun maslahatı dikkate alınmalıdır. Anne sütü bankalarının ihtiyaç olduğu en hayati nokta prematüre doğan veya annesi ölmüş çocukların anne sütüne ihtiyaç duymasıdır. Dolayısıyla anne sütü bankaları bireysel olmaktan çok toplumsal bir meseledir.¹⁸⁰

e) Alınabilecek bazı önlemlerle anne sütü bankalarından kaynaklanan sıkıntılar tamamen ortadan kaldırılamasa da azaltılabilir. “Def’i mefasid celbi menâfiden evladır.”¹⁸¹ , “Zarar kendi misliyle izale olunamaz”¹⁸² gibi külli kaidelerinden hareketle süt bankalarının kurulmasına karşı çıkmak mevcut olan sıkıntılara bir çözüm getirmemekte aksine ihtiyacın katlanarak büyümesine yol açmaktadır.

3.4.2.2. Süt Bankacılığını Caiz Görmeyenler

İslâm hukukçularından Mustafa Zerkâ, Ali Muhyiddin el-Karadâğî, Muhammed Ali el-Bârr, İbrahim Desûkî, Recep et-Temîmî, Muhammed Muhtâr es-Selâmî, AhmedGundur, Abdurrahman Abdulhalık ve Muhammed TakiOsmânî anne sütü bankalarının kurulmasının **caiz olmadığını** savunmaktadır. Anne sütü bankasının kurulmaması kararını İslâm Fıkıh Akademisi’nde vermişlerdir.¹⁸³ Delileri şunlardır:

a)“...sizi emziren analarınız, sütkardeşleriniz ...size haram kılındı”¹⁸⁴ ayetine ve “Neseb sebebiyle haram kıldıklarınızı emme sebebiyle de haram kılın!”¹⁸⁵

¹⁷⁹Buhari, İlim, 11; Müslim, Cihad, 3.

¹⁸⁰Kardavi, “*Bunuku'l-Halib*”, s.260.

¹⁸¹ Mecelle, md.30.

¹⁸² Mecelle, md.25.

¹⁸³<http://www.ciftehan.com/GerekliBilgiler/Din/Fikih/Cesitli%20Meseleler/Fikih%20Akademisi%20Kararlari.htm> , (02/06/2014), Ayrıca Bkz: Mecelletü Mecmail Fıkhi'l İslami (İslam Fıkıh Akademisi), Sayı:1, 2 /285-290.

¹⁸⁴ Nisa, 4/23.

hadisine göre süt emzirme evlenme engeli meydana getirir. Süt bankalarında ise sütanne ve sütkardeşler karıştığı için evlenme engelinin kimler arasında oluştuğu tespit edilememiş olmaktadır.¹⁸⁶ Sonuçta bu durum süt akrabası olan birçok insanın evlenmesine sebep olur.

b)İlgili ayet ve hadislerde emzirme mutlak ifadelerle dile getirilmiştir. Fakihlerin ekseriyetine göre çocuğun bizzat bir anne tarafından emzirilmesiyle gerçekleştiği gibi sütü çocuğun ağzına veya burnuna akıtılmasıyla da süt akrabalığı gerçekleşir.

c)Küllî fıkıh kaidelerinden de anne sütü bankalarının kurulmaması gerektiğine ulaşılabilir. “Def’i mefasid celbi menâfiden evladır.”¹⁸⁷ kaidesine göre; anne sütü bankaları prematüre doğan çocuklar için ihtiyaç olduğu halde topluma zarar verdiği için kurulmamalıdır. Bankaların kurulması bireysel açıdan yararlı olsa bile neslin bozulması gibi sonuçlara varacağından toplumsal olarak zararlıdır.¹⁸⁸Fakat prematüre doğan çocukların ihtiyacı sütanne aracılığıyla ortadan kaldırılabilir. Aynı şekilde “Zarar kendi misliyle izale olunmaz”¹⁸⁹ kaidesi gereğince de anne sütüne ihtiyaç duyan çocukların ihtiyacını gidermek için kurulan anne sütü bankaları sayesinde neslin bozulması gibi daha büyük zararlara kapı aralanacaktır.¹⁹⁰

d) Süt akrabalığının oluşma şartını, rada’ fiilinin kelime anlamında bulunan bizzat bir “anne” nin göğsünden emmeyle anne ve çocuk arasında kurulacak yakınlığa dayandırmak isabetli görülmemektedir. Süt akrabalığını sadece bu yakınlığa hasretmek doğru değildir.¹⁹¹

e)Anne sütü bankasında sütannenin kimliğinin tespit edilememiş olması sonucu ortaya çıkan şüphe hükme tesir edecek derecede değildir. Çünkü bankalara süt veren anne ile beslenen çocukların bilgisi yakın veya zann-ı galip derecesindedir.

---

¹⁸⁵Buhari, Humus 4, Şehadet 7, Nikah 20; Müslim, Rada’ 2, (1444).

¹⁸⁶Kardavi, “Bunuku’l-Halib”, s.255.

¹⁸⁷Mecelle, md.30.

¹⁸⁸Bkz: Pekdemir, “İslam Hukukuna Göre Anne Sütü Bankaları”, s.543, (Merhaba, el-Bunûku’t-Tıbbiyye, s.337; Keylânî, “Bunuku’l-Leben”, s.57.).

¹⁸⁹ Mecelle, md.25.

¹⁹⁰Bkz: Pekdemir, s. 544, (Merhaba, el-Bunûku’t-Tıbbiyye, s.336.).

¹⁹¹Bkz: Pekdemir, s. 543, (el-İncâb fi Dav’i’l-İslâm, s.74,76.).

Süt akrabalığı gibi önemli bir meselede ancak zann-ı galibe dayanılarak hüküm verilebilir.¹⁹²

f) Anne sütü bankalarından alınan sütler sağlık açısından da sakıncalıdır. Süt bankalarında hijyen koşulları yeterince sağlanamamaktadır.¹⁹³ Süt bankalarından alınan sütle AIDS ve hepatit gibi bulaşıcı hastalıkların çocuğa geçtiği tespit edilmiştir. Bu nedenle bazı ülkelerde çoğu süt bankaları kapatılmıştır.¹⁹⁴

3.4.2.3. Belli Şartlarla Süt Bankasına Cevaz Verenler

Bazı çağdaş İslâm hukukçuları ile bazı ilmi kurumlar belli şartları taşıdığı sürece anne sütü bankalarının kurulmasında bir sakınca görmemektedir. Kuveyt'te yapılan “*Nedvetü'l-Encab Sempozyumu*” nda anne sütü bankalarının prematüre bebekler için zaruri olması durumunda kurulabileceği kararına varılmış, anne ve çocukların kimliklerinin kayıt altına alınması için gerekli tüm önlemlerin yerine getirilmesi şartı koşulmuştur.¹⁹⁵ Ülkemizde ise ilmi kurumlardan Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu *belli şartlar çerçevesinde* anne sütü bankalarının kurulabileceğini ifade etmiştir.¹⁹⁶ İslam hukukçularından Hamdi Döndüren ve Hayrettin Karaman gibi isimler de zaruret çerçevesinde belli şartların gerçekleşmesiyle kurulabileceğini öne sürmüşlerdir.

Anne sütü bankacılığının belli şartlar çerçevesinde kurulabileceğini savunanlar genellikle anne sütlerinin ayrı ayrı toplanmasını, anne ve çocuğun kimlik bilgilerinin dikkatli bir şekilde kayıt altına alarak korunmasını ve ailelerin bilgilendirilmesini şart koşmaktadırlar.¹⁹⁷ Din İşleri Yüksek Kurulu “süt verecek kadının kendi çocuğunu süttten mahrum bırakmaması, başka kadının sütünü içen

¹⁹²Pekdemir, s.544.

¹⁹³Yaman, “*İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akrabalığı*”, s.64-65.

¹⁹⁴https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2013_000_0_0189_0000/0028.pdf, (14/03/2016).

¹⁹⁵Bkz: Pekdemir, s.546, (el-İncâb fî Dav'i'l-İslâm, s.349.).

¹⁹⁶<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-18911c.pdf>, (02/07/2013);

<http://www.diyenet.gov.tr/tr/icerik/basin-aciklamasi/>, (05/01/2015)

¹⁹⁷ Döndüren, 318; Ayrıca, <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/3/0122.htm>, (16/04/2013).

çocuklar arasında oluşacak mahremlik dairesini, olabildiğince daraltmak için pratik bir tedbir olarak, bir kadından alınan sütün sadece erkek veya sadece kız çocuklara verilmesi, süt veren kadın ile süt verilen çocuğun kimliklerinin kayıt altına alınması ve bu bilginin her iki tarafa da verilmesi, bu hususun yasal düzenleme ile güvence altına alınması, evliliğe engel teşkil eden süt akrabalığı dairesinin daha da genişlememesi için birden fazla anneye ait sütlerin karıştırılmaması, süt veren anneye, masrafları dışında bir ücret verilmemesi, alınan sütlerin para karşılığı satılmaması, kendi annesinin sütü ile beslenme imkanı bulunan çocukların bu sistemden yararlandırılmaması¹⁹⁸ şartıyla anne sütü bankalarının kurulabileceği karara varılmıştır.

3.5.SÜT BANKACILIĞINA GÜNÜMÜZ ALİMLERİNİNBAKIŞI

Klasik tefsirler ve yorumlar incelendiğinde, günümüze ışık tutabilecek bazı fetvaların olduğu, çağdaş alimlerin ise bu mütekaddimin alimlerin icthad ve yorumlarından istifade ederek bir takım çözümler üretmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Anne sütü konusunda muhtelif zamanlarda çalışmaları bulunan bu alimlerin kanaatlerini kıdem sırasına göre aktararak, hem antolojik bilgi sunmaya hem de bu görüşleri yorumlamaya çalışacağız.

Ülkemiz İslam hukukçularından **Hayrettin Karaman** süt bankası konusunda şunları söylemektedir:

“Süt bankacılığında maksat, kadınlardan alınan sütlerin, ihtiyacı olan bebeklere verilmek üzere uygun ortamda korunması ve korunduğu ortamdır. Verilen bilgiye göre bu sütler ayrı ayrı verildiği gibi birbirine karıştırılarak da verilmekte, hangi kadının sütünü hangi çocuğa verildiği bilinmemektedir. Başka dinlerde ve topluluklarda "sütanneliği" ve bundan doğan evlenme engeli (sütanne ve bazı yakınları ile onu emenin evlenmesinin haram olması hükmü) bulunmadığı için böyle bir uygulamada sakınca görülmemiş, bebekler için en uygunda olan kadın sütünden yararlanmak tercih edilmiştir. İslâm da ise sütanneliği ve bundan doğan evlenme engeli vardır. Bu sebeple bebek, ilk iki yaşı

¹⁹⁸<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-18911c.pdf> , (02/07/2013).

içinde emdiği kadının "süt çocuğu" olur, o kadınla, onun usûlü, fûrûu ve bazı yan akrabası ile evlenemez. Eskiden emzikli kadınların fazla sütünü alıp uygun bir ortamda korumak ve gerektiğinde ihtiyacı olan bebeklere vermek mümkün değildi, bu yüzden geçmiş fıkıhçılar bu konu üzerinde durmadılar. Günümüzde süt bankası uygulaması başlayınca bazı fıkıhçılar, "sütler birbirine karıştığı ve kimin sütünü kimin emdiği bilinmediği, ayrıca süt kadının memesinden değil, biberon vb. bir şeyden verildiği için" bu uygulama sonunda sütanneliği ilişkisi doğmaz" demişler. Bize göre kimin olduğu bilinmeyen bir kadın sütünü bebeğe vermek için zarûret bulunması; yani verilmediği takdirde çocuk için hayatî tehlikenin bulunması gerekir. Bu takdirde süt, zarûret sebebiyle verilmiştir, annenin kim olduğu da bilinmemektedir, insanlar bilmeden yaptıkları şeylerden sorumlu olmazlar. Zarûret hâli dışında eğer kadın sütü alınacak ve bebeklere verilmek üzere bir yerde bekletilecekse bu **sütün kime veya kimlere ait olduğu hem kabının üzerine hem de uygun bir yere kaydedilmelidir**. Süt bir bebeğe verilirse bebeğin de kimlik kayıtları sütanneninkinin yanına kaydedilmeli, ayrıca ailesine bilgi verilmelidir. Bir bebek ayrı zamanlarda veya birbirini takiben birden fazla kadını emse bu kadınların hepsi bebeğin sütannesi olur. Buna göre sütleri karıştırılarak verilmiş kadınlar da verilen bebeğin sütannesi olurlar. Sütanneliğinin oluşmasında etkili/belirleyici olan, sütün bebeğe nereden ve nasıl verildiği değil, sütün bebeğin midesine girmesidir. Süt bankalarından yararlanmak isteyen Müslümanların bu konularda hassas davranmaları gerekir.¹⁹⁹ ”

Hamdi Döndüren ise konu hakkında şöyle demektedir:

“Anneyi hazır bulundurmamak yerine bu anneden alınan sütü koruma altına alarak çocuğa içirmek de süt hısımlığı doğurur. Bu yüzden kan naklinde olduğu gibi, verilen sütün kimden alındığı bilinir ve daha sonra sütü veren kadına da sütünün kime içirildiği bildirilirse, böyle bir organizenin yapılmasında İslami açıdan bir sakınca kalmaz. Burada önemli olan süt hısımlığının meydana getirdiği özellikle evlenme yasalarının daha sonraki yıllarda gözetilmesi ve süt hısımlarının evlenmesine engel olunmasıdır. Anne sütü gerçekten üstün ve kalıcı nitelikler taşıyor. Bu konuda bilinenler kadar, henüz bilinmeyen ve ispatlanamayan yönlerin bulunduğunu da tıp otoriteleri ifade ediyor. Acaba anne sütünün “genler” üzerinde bir etkisi var mıdır? Kişiliğin oluşmasında, süt emziren annenin irsiyetle kendi nesline geçebilen unsurdan süt çocuğuna geçen unsur var mıdır?

¹⁹⁹<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/3/0122.htm> , (16/04/2013).

Tıp bilimi bu sorulara da cevap bulduğu zaman süt hısımlığının perde arkası daha iyi aydınlanacaktır. Diğer yandan sütün belli yaşa kadar alınması da önemlidir.²⁰⁰

Orhan Çeker ise sütkardeşliğinin dinimizdeki önemine dikkat çekerek süt bankacılığı konusunu şöyle açıklamaktadır:

“Dinimizde bir çocuk belli şartlarda bir kadından süt emdiği zaman o kadının kendi çocuğu gibi olur. Dolayısıyla kadının kendisine ait bir çocuğa nikâh açısından kim haram oluyorsa emen çocuk için de onlar haram olur. Bu genel ilkedir. Kadınların sütlerini bir depoda biriktirmeleri ve çocuklara vermeleri sonucunda bu akrabalığı meydana gelir ve Bakan’ın açıkladığı gibi kayıt altına alınır da hangi kadının hangi çocuğa süt verdiği güzel bir şekilde tutulursa bunun sakıncası olmaz ama bunun becerilebileceği kanaatinde değilim. Dolayısıyla bu işe hileler de karışabilir. Kanaatimce bu işi halk nezdinde işleyip bunun gerekliliğine halkı teşvik edip sivil bırakmak daha iyi olur. Ama bu işleri anne sütünün en faydalı olduğu, benzeri bulunmadığı ve mucizevi bir besin kaynağı olduğu anlatılmalı. Hanımlar, çocukları emzirmeye teşvik edilmeli, sütanneliği teşvik edilmeli. Eğer biz bunu sivil bırakırsak çocuk sahipleri de kime emzirteceklerini iyi tespit edebilirler. Böylelikle sütanne seçme hakkı da insanlara tanınmış olur.”²⁰¹

Faruk Beşer ise süt bankacılığı ile ilgili fikrini şöyle beyan etmektedir:

“Süt bankaları projesini ortaya atanların iyi niyetlerinden kuşku duymuyorum. Özellikle prematüre bebekleri ne idüğü belirsiz mamalara muhtaç olmaktan çıkarıp ihtiyaçlarını anne sütü ile karşılamanın çaresini arıyorlar. Ne var ki, bu uygulama ilk bakışta insana cazip ve insani gibi gözükse de modern dünyanın içinden çıkılmaz yeni bir problemi olmaya da adaydır. İşin teknik ve tıbbi yönü kadar dini boyutu da vardır. İslam Konferansı’na bağlı Fıkıh Akademisi 1985’te süt bankalarının caiz olamayacağına karar vermişti.²⁰² Avrupa Fetva ve Araştırmalar Meclisi ise 2006 da verdiği bir fetva ile, özellikle Avrupa’da süt bankalarının bir zaruret haline geldiğini, kimin sütü olduğu bilinmedikçe de mahremiyet oluşturmayacağını öne sürerek uygulamanın caiz olduğuna hükmetmişti. Sütkardeşliği İslam’da önemli bir kurumdur. Meselenin çok ilginç toplumsal boyutları da vardır. Süt emme yeni akrabalıklar, dostluklar, sevgi haleleri oluşturur. Emziren anne için artık kendi çocuğu olacak

²⁰⁰ Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, 318.

²⁰¹ <http://www.gidahareketi.org/Anne-Sutu-Bankasi-Buyuk-Vebal-1671-haberi.aspx>, (09/11/2013).

²⁰² <http://www.ciftehan.com/GerekliBilgiler/Din/Fikih/Cesitli%20Meseleler/Fikih%20Akademisi%20Kararlari.htm> , (02/06/2014).

birisini bir anne şefkatiyle emzirme imkânı sağlar, yeni bir iş sahası açar, çocukları sevgisiz kreş ortamlarından kurtarır, eksik de olsa anne sevgisiyle büyümelerini sağlar, etnik kimlikleri, zengini ve fakiri birbirine bağlar ve daha pek çok ilişki oluşturur. Bütün bu yönleriyle süt akrabalığı gerçekten mucize bir kurumdur. Ancak bunun süt bankaları şekline dönüştürülmesinin ciddi sakıncaları olacağı kanaatindeyiz. Halkın inancına saygılı bir yönetim mesela süt verenlerin sütlerini çok özel kayıtlarla saklar, kime verildiğini not eder ve nüfus dairelerine filanca ile falancanın evlenemeyeceklerini, çünkü sütkardeşi olduklarını bildirirse teoride bu mümkündür, ama uygulamada biz bunun sürdürülemeyeceği kanaatindeyiz. Bu işin parayla yapılması halinde bir insan olan anne kendisinin bir parçası olan sütünü satmış olur. Kural olarak insanın kerametine binaen onun hiçbir parçası parayla satılamaz. Çünkü dünya metaı insanın hiçbir parçasının bedeli olamaz. Bu sebeple fıkhıta sütannelere ücret verilmesi meselesi akit teorisi ve akdin konusu açısından tartışılmış ve emziren anneye verilen ücretin sütün karşılığı değil, emzirme eyleminin karşılığı olduğu söylenmiştir. Oysa süt bankaları insanı ve onun ürününü pazara düşürmüş ve metalaştırmış olur. Meseleyi bazı annelere sordum ve hepsi de fitrî duygularıyla bundan hiç hoşlanmadıklarını söylediler. Bir taraftan anne sütü özendirilirken diğer yönden annelerin emzirmelerinin önündeki engellerin kaldırılmaması da işin paradoksal yanıdır. Çalışan ve her an piyasada olan bir kadın çocuğunu yeterli düzeyde nasıl emzirecektir? Başka bir mesele de şudur: Çocuğun bir başka anne tarafından emzirilmesi sadece vitamin açısından zengin olan bir gıdanın ona içirilmesi olayı değildir. Emerken çocuğun bir insan tenine temasının oluşturacağı karşılıklı manevi ve psikolojik etki de düşünülmalıdır. Bu sebeple Kuranı Kerim, öz annenin emzirememesi durumunda çocuğu bir 'bir başka kadın emzirir' der. (65/6). Buna göre süt bankaları yerine sütanneleri projesi geliştirmek gerekir. Bütün bu ve daha bilmediğimiz hususlar hesaba katıldığında süt bankalarının teorik olarak mümkün olabileceği düşünülebilir. Ancak sakıncalarının çok fazla, kontrolünün adeta imkânsız olduğuna binaen caiz olamayacağını söylemek daha isabetli gözüküyor. İslam hükümlerini hesaba katmayan bir ülkede ise bu hiç mümkün olmaz. Mer'i hukukumuzda göre sütkardeşliği bir evlenme engeli değildir. Sütkardeşlerinin birbirleriyle evlenmesine engel olmayan bir anlayışın, süt bankaları kurup, kimin kiminle sütkardeşi olduğunu takip etmesi beklenebilir mi? ”²⁰³

²⁰³http://yenisafak.com.tr/yazarlar/Faruk_Beser/sut-bankalari-iyi-bir-niyetin-kotu-bir-meyvesi-olabilir/36549 , (15/12/2013).

Ahmet Yaman ise süt bankacılığı kurulması ile oluşacak akrabalığın hukuki sonuçlarına değinerek konuya şöyle yaklaşmıştır:

*“Klasik İslam hukuku doktrininde yer alan kimi çözümlerden hareket eden bazı çağdaş alimler, süt bankalarından alınan sütlerin herhangi bir akrabalık ilişkisine sebep olamayacağını belirtmişlerdir. Bir sütanneliğinden bahsedebilmek için, sütün hangi yolla olursa olsun mideye ulaşmasının değil, Kur’an’da rada’ ve ırda’ kelimeleriyle açıklandığı gibi bizzat kucağa alıp emzirmenin şart olduğunu ileri süren İbnHazm ile emziren veya emenin kimliğindeki ya da emzirilme sayısındaki belirsizliğin süt akrabalığının kurulmasına engel olacağını belirten Gazzali, İbnKudame ve Nevevi, bu görüşün klasik dayanaklarını oluşturmaktadır. Ayrıca ateşte pişirilmiş veya başka maddeler karıştırılmış insan sütlerinin, akrabalık doğurmayacağı yönündeki Hanefi icthadı da, bankaya girecek sütlerin ısıtılıp soğutulularak pastörize edilmesinden dolayı, aynı kişilerce başka bir dayanak olarak ileri sürülmektedir. Fakat Hz.Peygamber’in (s.a.v.) bazı beyanlarından anlaşıldığı üzere sütün, insan biyolojisindeki yapıcı ve geliştirici etkisi ve evlenmeyi haram kılacak akrabalık ilişkisinin de esasen bu etkiden kaynaklandığı gerçeği dikkate alınırca söz konusu yaklaşımlar ihtiyatla karşılanmalıdır. Kaldı ki, klasik İslam hukuk doktrininde hakim olan görüş de, bir çok anneden alınarak karışım haline getirilmiş sütlerin kullanılması halinde, karışımda sütü olan her bir anne ile o karışımdan beslenen her bir bebek arasında akrabalığın kurulacağı yönündedir. Esasen, endüstriyel süt alanında kaydedilen gelişmeler, süt bankalarının maliyetlerindeki yükseklikler, sütlerini bedelli ya da gönüllü olarak bu bankalaraverecek annelerin sayısındaki yetersizlikler, bankalardaki sütlerin hijyen ve sterilizasyonundaki aksaklıklar ve benzeri bir çok etken dolayısıyla süt bankaları eski cazibesini yitirmiş ve kendilerine ihtiyaç hissedilmez hale gelmiştir.”*²⁰⁴

Saffet Köse, anne sütünün bir merkezde toplanarak ihtiyacı olan çocuklara verilmesine dönük bir çalışmanın usulüne uygun şekilde yapılmadığı takdirde İslam Aile hukuku açısından bir takım olumsuzluklara sahip olduğunu belirterek annesütü bankacılığını şu şekilde yorumlamıştır:

“Süt emmenin bir evlenme engeli oluşturduğu hem Kur’an-ı Kerim’de hem de hadis-i şeriflerde açıkça ifade edilmektedir. Yani evlenme engeli bakımından sütkardeşle aynı anne-babadan kardeş olma arasında fark yoktur. Başka bir kadının sütünü emmeye

---

²⁰⁴Yaman, “İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akrabalığı”, s.64-65.

İslam hukuku açısından bir engel yoktur. Fıkıh kitaplarında güçlü şekilde zikredilen deliller dikkate alındığında çocuğun kimden ne ölçüde süt emdiğinin bilinmesine zaruret vardır. Süt bankaları şeklinde oluşacak kurumlarda bunun ciddi şekilde takibi gerekir. Şayet böyle bir teşebbüste bulunulacaksa çocuğun kimden emdiğinin belirlenmesi, sütanne-babasının bilinmesine ihtiyaç vardır. Süt bankalarıyla süttten doğan haramlığın takibinin oldukça zor ve neredeyse imkânsız olacağı gerekçesiyle İslam dünyasının saygın kurumlarından İslam Konferansı Teşkilatına bağlı İslam Fıkıh Akademisi (Mecmau'l-fikhi'l-İslâmî) süt bankaları kurulmasına sıcak bakmamıştır.²⁰⁵ Akademi, 22-28 Aralık 1985 tarihinde Cidde'de düzenlenen toplantısında konuyu incelemiş ve süt bankalarının batıda da olumsuzluklarının görülmeye başlaması sebebiyle ona olan ilginin azalmaya başladığı; İslam ülkelerinde çocuklara sütanne bulunabileceği; süt bankalarının Müslümanların icma ettikleri süt akrabalığı konusunda bir kargaşaya sebep olacağı tespitinden sonra şu iki kararı almıştır:

- 1- İslam dünyasında anne sütü bankalarının kurulması önlenmelidir.
- 2- Bu karma birikimden çocuğa süt vermek haramdır.²⁰⁶

Nihat Dalgın ise konu hakkında şöyle demektedir:

“Süt akrabalığının evlenme yasağı doğurması İslam'ın temel ilkelerinden olması nedeniyle, bazı toplumlarda gündeme getirilen süt bankaları olgusu İslami çevrelerce doğru karşılanmamıştır. Çünkü, süt bankalarından süt alıp beslenmesini sağlayan çocuklar ve bu bankalara sütlerini veren anneler arasında süt akrabalığı oluşacağından, bu durumun evlilik çağında, içinden çıkılmaz bir kargaşa doğuracak olması ihtimali, bu kuruma karşı soğuk bakılmasını zorunlu kılmıştır.²⁰⁷”

Ebubekir Sifil, İslam fikhına göre sütannelik kurumu bulunduğunu, kimin kimi emzirdiğinin çok önemli olduğunu belirterek süt bankacılığı konusunu şu şekilde açıklamıştır:

“Süt bankasında hangi çocuğun kimin sütünü içtiğinin kesinlikle bilinmesi gerekir, bu, nesil emniyeti için çok önemli olmaktadır. Nesil emniyeti, İslam'ın mal emniyeti, akıl emniyeti, can emniyeti ve din emniyeti ile birlikte temel hedeflerindedir. İslam fikhında

²⁰⁵<http://www.ciftehan.com/GerekliBilgiler/Din/Fikih/Cesitli%20Meseleler/Fikih%20Akademisi%20Kararlari.htm> , (02/06/2014).

²⁰⁶Bilge Kadınlar Araştırma Merkezi, Anne Sütü Bankası Raporu 2013, Saffet Köse, *Anne Sütü Bankalarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi (I)* s.1.

²⁰⁷Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Konular*, Ensar Yay. İstanbul, 2011, 6. Baskı, s. 261.

nesil emniyetinin teminat altına alınması için sütanneliği kurumu getirilmiştir. Bankada sütlerin karışmaması gerekir, sütlerin karışması durumunda sütlerin sahibi olan tüm kadınların o süttten alan çocuğun sütannesi haline gelir, çocuk o kadınların çocukları ile evlenemez. Sütanneliğinin gerçekleşmesi için çocuğun memeden süt emmesi şartı olduğu yönündeki iddialar da kesinlikle doğru değildir. Bu iddialar hadisleri reddedenler tarafından ortaya atılmıştır. Bu konuyla ilgili Hazreti Sehle isimli kadın sahabe örneğinde olduğu gibi; süt ilişkisi oluşması için bebek olmak da şart değil. Ayrıca bu olaydan sadece memeden değil biberondan alınan sütle de süt ilişkisi doğduğunu anlamaktayız. Banka kayıtlarında en ufak ihmal bile ileride sütkardeşlerin birbiriyle evlenmesi ihtimalini doğurabilir, yapılması gereken süt bankası gibi risk taşıyan bir kurum yerine sütanneliği geleneğinin yeniden kurumsallaştırılmasıdır.²⁰⁸ ”

Kan Bankalarının kurulmasının caiz olduğu kanaatini taşıyan **Yusuf el-Karadavi**'ye göre ise;

“Şeriatın haram saydığı sütkardeşlik; fakihlerin cumhuruna göre (Ebu Hanife, Malik ve Şafii); boğaz veya başka bir yoldan, emerek veya mama gibi sütü boğaza döken bir şeyle çocuğun karnına süütün ulaşmasını sağlayan her şeydir. Hatta buna burundan enfiye ile süt vermeyi de dahil etmişler. Hatta bazıları arkadan şırınga ile süt vermeyi de burun ve ağızdan mama veya enfiye ile süt vermek gibi değerlendirmişler. İmam Malik ve onun gibilere çağdaş olan İmam el- Leys b. Sa'd bütün bunlara muhalefet etmiştir. Benzer bir muhalefet de Zahiri mezhebine aittir.²⁰⁹ Yüce Allah, nikah altına alınması haram sayılan kadınların açıklamasında: *“Sizi emziren (süt) anneleriniz, sütkız kardeşleriniz...”*²¹⁰ şeklinde buyurduğu gibi haramlık için “sütanneliği” esas almıştır. Kur'an'ın açıklamış olduğu bu annelik, sadece süt almakla oluşan bir şey değildir. Aksine çocuk için annelik duygusunun verdiği şefkat ve ilgiyi sağlayan emzirme ve kucaklamanın da olması gerekir. İşte bu şekilde bir annelikten sütkardeşliği oluşur. O halde asıl olan anneliktir. Geri kalan ise ikinci planda gelir. Kanun koyucunun sözlerinden anlaşılması gereken de budur. Onun bütün sözlerinde emme ve emzirmeden söz edilmektedir. Çünkü o memesini onun ağzına vermek ve emmesini sağlamakla onu önemseydiğini göstermektedir. Bu ise herhangi bir yoldan

²⁰⁸ <http://www.dunyabulteni.net/haber/249095/e-sifil-sut-bankasi-yerine-sut-anneligi-olsun>, (13/12/2013).

²⁰⁹ Yusuf Kardavi, *İslam'ın Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar*, (mütc. Vahdettin İnce), Tahir yay, İstanbul, 1996, 4/188.

²¹⁰ Nisa, 4/23.

sadece süt verip beslemekle olmaz. Burada İbn Hazm'ın nasları çerçevesinde, sınırları aşmadan açıkça söylediği ve benim de doğru gördüğüm bir noktaya değinmek istiyorum. Burada onun ikna yönü güçlü, delili açık olan sözlerinden bazı pasajlar nakletmek isabetli olur. İbn Hazm şöyle demiştir: Süt yönünden haramlık niteliğine gelince; o ancak sütü emenin, sütü emzirenin yalnızca göğsünden ağzı olmasına bağlıdır. Birine içmesi için bir kadının sütü verilse, bir kaptan veya sütün sağıldığı bir yerden ağzıyla içse veya onu ekmek yahut herhangi bir yemekle yese ya da ağzına burnuna veya kulağına dökerek onu alsın veya onu şırınga ile alsın bütün bunlar onun her zamanki besini bile olsa onda hiç bir şeyi bir şekilde haram kılmaz. Bunun delili Yüce Allah'ın: "Sizi emziren (süt) anneleriniz, süt kız kardeşleriniz..." yukarıda metni yazılı şeklindeki buyruğudur. Allah Resulü (s.a.v.) ise: "Süt kardeşliği nesebin haram kıldığını haram kılar" diye buyurmuştur.

Bu anlamda Yüce Allah evlenmeyi, ancak emme ve emzirme yoluyla haram kılmaktadır. Emzirme ise ancak emziren kadının memesini emen çocuğun ağzına koyması olarak isimlendirilebilir. Emzirenin memesini çocuğun ağzına vermesi veya çocuğun onun memesini ağzına alıp ondan emmesinden başka bir yol, emme veya emzirme olarak isimlendirilemez. Görüyoruz ki; kalbi tatmin eden söz, emme ve emzirme ile ilgili bütün hükümlere kaynaklık eden nasların zahirlerine göre hareket etmektir. Tıpkı süt kardeşliğinden dolayı olan haramlığın hikmetini ele alırken dikkat edilmesi gibi. O da neseb yoluyla olan anneliğe benzeyen bir annelik duygusunun meydana gelişidir. Ondan da oğulluk, kardeşlik ve sair akrabalıklar oluşur. Bu şekilde bir emmenin süt bankalarında olmadığı bilinmektedir. Fakihlerin de dile getirdiği gibi o durumda ancak ağızdan verilir.²¹¹ "

Yukarıda aktardığımız alimlerin kanaatlerinden, süt vermek ve süt almanın dinen belli kurallar dahilinde meşru olduğu, fakat süt emen ile süt veren annenin kimliklerinin bilinmesinin ve kaydedilmesinin önemine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Başta Hayrettin Karaman olmak üzere Türkiye'de yaşayan hocalar, anne sütünün "bebeğe nereden ve nasıl verildiği değil, sütün bebeğin midesine girmesi" ni önemli görürlerken, Yusuf Karadavi ise, İbn Hazm'dan aktardığı nakiller ve "r-d-a" fiilinin içerdiği manayı da dikkate alarak, süt içmeyi,

---

²¹¹Karadavi, *İslam'ın Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 4/190-192.

bizzat bebeğin kendi dudakları ile bir annenin göğsünden emmek manasında anladığından, süt bankalarından alınan sütün mahremiyet oluşturmayacağı kanaatindedir. Ona göre, “r-d-a” fiili “ **anne+bebek** ” ikilisini çağrıştırmakta ve bu ikisinden anne bizatihi bulunmadan süt emme gerçekleşmiş ise bu durum farklıdır. Dolayısıyla, ona göre “sütemmek” ile “süt içmek” arasında fark vardır. Birincisi haramlık oluştururken, ikincisi oluşturmamaktadır.

Kanaatimizce her iki görüş sahiplerinin gayretleri takdire şayandır. Her iki görüşten de duruma göre istifade edilmesi mümkün olabilir. Henüz evlilik hazırlığı yapan çiftlerin süt bankasından süt aldıkları farkedilse, bu evliliğe hemen mani olunmalı, bu durumda Karadavi'nin dışındaki alimlerin kanaatinden istifade edilmelidir. Buna mukabil, aynı süt merkezinden süt içmek suretiyle evlenmiş ve daha sonra bu durum ortaya çıkmış ise, Karadavi'nin görüşünden istifade edilerek, bu evliliğin devamı sağlanabilir. Anne-bebek arasındaki rahmet ve merhamet duygusu dikkate alındığında Karadavi'nin bu görüşünden istifade edilebilir. Çünkü, annelerin sütü daha çok bebekler ağladığında salgılanmaktadır. Adeta telepati denilebilecek tarzda bebek ile anne arasında görünmeyen bir bağ vardır. “Bebek ağlayarak Rahmandan rızık istemekte, Allah da annenin göğsüne süt indirmektedir” şeklinde bir benzetme yapılması mümkündür. Bebeğin kendi çocuğu olması da önem arz etmemektedir. Ağlayan bir bebek sesi duyduğunda birçok annenin sütünün geldiği tecrübelerle sabittir. Dolayısıyla, Karadavi, biyolojik anneliğin yanında psikolojik anneliği de şart koşmakta iken, diğerleri ise biyolojik anneliği yeterli görmekteyirler, denilebilir.²¹²

Her iki farklı görüş sahiplerinin de “süt bankacılığı haramdır” şeklinde ortak bir kanaatlerinin bulunmaması, konunun en azından mubah çerçevede kaldığını göstermektedir. Süt bankacılığına hayır diyenler, hemen çeşitli şartlarla caizdir diyerek, konunun olmazlarını sıralamışlar, Karadavi ise peşinen bir sakınca görmediğini beyan etmiş olmasının ortak paydası; “tıbbi, dini, ruhi, ictimai uzmanlar tarafından oluşturulmuş şartlarla süt bankacılığı kurulabilir” dir.

---

²¹² Bkz. Çeker, Orhan, İslam Hukukunda Çocuk, İstanbul, 1990,s.161.

SONUÇ

Bebek için anne sütünün en önemli besin olduğu hem dinen hem de tıbben kabul edilmektedir. Bu sebeple yeni doğan bebeğe mutlaka anne sütü verilmelidir. Hatta, kendi anasının sütü verilmelidir. Çünkü, yeni doğum yapan kadının ilk sütü, bebeğin ihtiyacına en uygun olanıdır. Fakat, İslam Hukuku'na göre başka bir anneden süt emmenin caiz olduğu, şartlar dahilinde süt emildiği zaman süt akrabalığının oluşacağı konusunda bir şüphe bulunmamaktadır. Ancak ayet ve hadislerde, günümüzde sütlerin sağılarak belirli işlemlerden geçirilerek bir kaptan toplanması şeklindeki süt bankacılığı uygulaması konusunda herhangi bir hüküm geçmemektedir. Ayet ve hadislerde, sadece belirli bir kadını emmeden bahsedilmiş fakat ortak bir kaptan karışmış sütlerden içen bir çocuğun durumuna değinilmemiştir.

İslam Hukukuna göre süt emmek ve sütannelik yapmak, ya da sütünü bağışlamanın meşru olduğu anlaşılmaktadır. Diğer, ilahi ya da beşeri kaynaklı dinlerde ise süt emmek evlilik engeli olarak kabul edilmemektedir. Bu durum, ya vahyin değiştirildiğini, ya da önceki ümmetler için böyle bir engelin bulunmadığı kanaatini akla getirmektedir.

Anne sütünün bebek için her açıdan çok önemli olması, anne sütünün kullanım şekli ve depolanması meselesini gündeme getirmiştir. Süt saklama imkanlarının ve depolama araçlarının getirdiği imkanlar, anne sütünün depolanması ve daha sonra kullanılması meselesini gündeme getirmiştir. Öte yandan, annelerin çalışma sahalarına atılmaları, sütlerini satarak para kazanma hırısı, sağlık sorunları gibi sebepler süt bekleyen bebeklerin doyurulmasının şeklini ve niteliğini değiştirmiştir. Yaklaşık yüz yıl önce başlayan anne sütlerinin toplanarak saklanması uygulamaları, İslam ülkeleri için de gündem olmaktadır.

Fakat bir toplumun şekillenmesinde ve işleyişinde dini kuralların etkisi tartışmasızdır. Evlenme engeli olarak kabul edilmeyen süt akrabalığı, belki Müslüman olmayan tüm ülkeler için bir imkan olarak değerlendirilebilir. Bu durum Müslüman ülkeler için ise tam tersi bir durum arz etmektedir. İslam

toplumunda süt vermek tamamen gönüllülüğe dayalı olarak yapılırken, Batılı toplumlarda para kazanma aracı olarak görülmektedir. Adeta kapitalizm, para yapan ne varsa yani kadınların sütlerine varıncaya kadar sağmak ve satmak derdindedir. Müslümanın derdi ise, bir insanı yaşatmaktır.

Öte yandan, bebeğin sağlıklı gelişimi için anne sütü ne kadar gerekliyse emzirmenin anneye sağladığı yararlar da o kadar vazgeçilmezdir. Süt bankasından alınan sütle beslenen bebek ile annesinden doğrudan beslenen bebek arasında duygu, düşünce ve haz bakımından büyük farklılıklar vardır. Adeta, anne topluma insan yetiştirir, süt bankası ise fabrikaya işçi yetiştirir denilebilir.²¹³Dolayısıyla, süt bankaları aslında aileyi de yok etme aracı gibi algılanabilir. Ayrıca bankadan alınacak sütün bir bebeğin kendi annesinin sütüyle eşdeğer nitelikte olmadığı bilinen bir gerçektir. Çünkü, her annenin sütü kendi bebeğinin ihtiyaçlarına özel olarak üretilir ve ilk altı ay sadece anne sütüyle beslenmenin bebeğin hem şimdiki hem de ileri yaşlardaki sağlığı açısından önemi bilimsel olarak kanıtlanmıştır.

Türkiye’de Sağlık Bakanlığı’nın “anne sütü bankacılığı” uygulamasını tasarlaması hem çok fazla soru işaretine yol açmakta; hem de bakanlık tarafından yapılan açıklamalar yetersiz kaldığı için toplumda endişelere yol açmaktadır. Anne sütü bankacılığına olan ihtiyacın kriterlerinin belirlenmesi ve bu konuda yetkili kurumların araştırmalar ve çalışmalar yapması elzemdir. Alt yapısı hazırlanmadan, çeşitli çalışmalar yapılmadan yola çıkılması çok ciddi sorunlara yol açacaktır. Sağlık Bakanlığı, sütü bağışlayanla sütü alan arasındaki irtibatın ilkelerini Nüfus Müdürlükleri ile işbirliği yaparak çözüme kavuşturmalıdır. Aksi halde süt bağıışı uygulamasında yapılacak yanlış uygulamalar ve eksiklikler dini ve tıbbi bakımdan çok ciddi problemlere yol açabilir. Dolayısıyla, kameri iki yıldan önceki yaş aralığında bulunan bebekler, eğer süt bankalarından süt almak zorunda kalacak olurlarsa, alan ve veren kişilerin kimlik bilgilerinin mutlaka kayıt altına alınması, hem Kur’an’ın ve Sünnetin hem de tüm müctehidlerin ortak kanaatini oluşturmaktadır. İki yaşını geçmiş bebekler, eğer süt bankasından süt almışlar ise, bunlar için de ihtiyaten kimlik bilgilerinin kaydının alınması

---

²¹³ Bkz. Aliya İzzetbegoviç, *Doğu Ve Batı Arasında İslam*, s.268. İstanbul, Nehir Yay.1992.

gerekmele birlikte, iki yaş öncesi bebekler kadar mecburilik bulunmadığı kanaatindeyiz.

Öte yandan, “**Süt Bankacılığı**” kavramı ile insanların zihninde ve algı dünyalarında ister istemez sütlerin karıştırıldığı, hangi sütün nerden geldiği ve hangi sütü kimin içtiğine dair kavram kargaşası yaşanması bu uygulamaya karşı daha işin başında rahatsızlık meydana getirmektedir. Kavramın iticiliği sebebiyle süt bankacılığı isimlendirmesini duyan kişi, bu işi peşinen reddedebilmektedir. Halbuki durum öyle değildir. Bu kavram yerine “**Kan Toplama Merkezi**” gibi “**Süt Toplama(Bağış) Merkezi**” ya da “**Anne Sütü Vakfı**” şeklinde bir isimlendirme yapılarak bağışlanan sütlerin kan gibi farklı farklı ünitelerde saklanarak üzerine kimlik bilgilerinin işlenmesiyle sütlerin karıştırılmadığı açıklanmalı ve tereddütler giderilmelidir. Kısaca, süt veren ve alanların kimliklerinin şahitlerle kayıt altına alındığı, barkodlandığı, adres ve iletişim bilgilerinin bilindiği ve korunduğu bir uygulamaya haram denilmesi mümkün değildir. Çünkü, Hz. Peygamber’in “*Siz kadınlar sütkardeşlerinizi iyi düşünün!...*”²¹⁴ buyurması, hem emen ve emzirenin kimliklerinin iyi bilinmesine hem de bilindiği takdirde bu işin mümkün oluşuna işaret ettiği kanaatindeyiz.

Buna mukabil, Kur’an’da bahsedildiği üzere, şeytanın tuzakları unutulmamalıdır.²¹⁵ Çünkü şeytanın insanları ilahi emirlerden uzaklaştırmak ve Allah’a isyan ettirmek için şu sözlerle Allah’a karşı geldiği bahsedilir: “*Onları mutlaka saptıracağım. Onları ümitlere düşürüp olmayacak kuruntularla aldatacağım ve onlara emredeceğim de davalarının kulaklarını yaracaklar. Onlara emredeceğim de Allah’ın yarattığını değiştirecekler!*”²¹⁶ İnsanlığın atasına ve nesline düşman olan şeytanın hileleri her zaman çok değişik şekillerde devam etmiş ve edeceği anlaşılmaktadır. Kur’an’ın ifadelerine göre, İnsanlığa faydalı olan gıdalar temiz, zararlı olanlar habistir. İblis ve onun nesli, haram kabul edilen gıdaları güzel göstermek suretiyle insanları etkileyip, Allah’a isyan ettirmeye

²¹⁴Buhari, Nikah 21, Şehadet 1; Müslim, Rada’ 32, (1455); Ebu Davud, Nikah 9, (2058); Nesai, Nikah 51, (6, 102).

²¹⁵ Bkz: Remzi Kaya , *Kur’an-I Kerim’de İnsan - Şeytan İlişkisi*, Uludağ Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı:2, 2003 S. 1-30.

²¹⁶ Nisa, 4/119.

çalışırlar. Buradan hareketle, şeytanın planlarından en önemlisinin “aile düzenini bozmak” olduğu hatırdan çıkarılmamalı, “def-i mefasid, celb-i menfaatten evladır”²¹⁷ kaidesinin öncelenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Öte yandan, bir Müslüman gayri müslim bir beldede yaşıyor ve bebeğine de bu sütlerden içirmek zorunda kalıyorsa, çok fazla güvenmemeli, bu sütün karışım şeklinde mi ya da tek bir kadının sütü mü olduğuna dikkat etmelidir. Müslüman ülkelerde ihdas edilecek süt merkezlerinin de yine çok iyi yetişmiş ve bu işin hukuki ve dini önemini bilen resmi personel tarafından işletilmesi elzem gözükmektedir. Nitekim, Türkiye’de tüp bebek merkezlerinde resmi manada evli olduklarını belgeleyemeyen çiftlerin işlemleri yapılmamaktadır. Buna karşın Müslüman olmayan ülkelerde ise buna bir engel bulunmamaktadır.

Süt akrabalığı ya *ikrar* ya da *beyine* ile sabit olmaktadır. Beyyine ise ya şahit ya da yazılı belgedir. Dolayısıyla, klasik fıkıh kitaplarındaki “b e y i n e” kavramını şahitlerin yanında günümüzdeki nüfus kayıtları olarak da anlamanın doğru bir yaklaşım olduğu kanaatindeyiz.

Her ne surette olursa olsun zor/aç durumda kalan bir bebeği tereddüt etmeden emzirme hissi önlenemez fitri bir duygudur.²¹⁸ Bu fitri duygunun iyi yönlendirilmesi, hatta liseden başlayarak tüm okullarda dini bakımdan hükmünün öğretilmesi, ileride aile kuracak öğrencilerin bilinçlendirilmeye yönelik eğitimlerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca, süt bankacılığının özel kurumlarla değil, devlet kurumları aracılığı ile yapılmasının suiistimalleri azaltacağı kanaatindeyiz.

Süt Bankacılığı uygulaması, aslında nassların açıkça yasakladığı bir durum gibi gözükmemektedir. Hayatta kalmak için domuz yemenin bile (zaruri miktarda) mübah sayılmasından hareketle²¹⁹ bir bebek (özellikle de prematüre) için anne sütünün hayati önem taşıması sebebiyle zaruri durumların ortaya çıkması halinde bu tür yerlerden belli şartlar dahilinde süt alınmasının bir sakıncası olmasa

---

²¹⁷ Mecelle, Madde:30.

²¹⁸ <http://www.haberler.com/kazadan-kurtulan-bebege-doktor-annelik-yapti-8487436-haberi/> (28/06/2016).

²¹⁹ Bakara, 2/173.

gerektir. Süt bağışlayanlarla alanların kimliklerinin tesbit edilmesi, kayıt altına alınması ve bunların nüfus kütüklerine alınması teklifimizdir. Ayrıca zaten bu uygulamanın kayıt dışı yapıyor olması sebebiyle bu uygulamayı kayıt altına alarak kontrol altında tutmak gerekmektedir.

Türk Medeni Kanunu'na göre sütkardeş evlilikleri engel oluşturmamaktadır. Bu yanlışlığı/eksikliğin giderilmesi, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Yasa yapıcıların bu hususu dikkate almaları temennimizdir.

Tıp fakülteleri ile resmi ve özel hastanelerin yeni doğan ünitelerinde çalışan tüm doktor ve çalışanlara bu bilincin aşılması amacıyla bilgilendirme seminerleri, broşürleri verilmesi, anne adaylarına annelik eğitimi sırasında süt akrabalığı bilincinin verilmesi hatta tıp fakültelerinde eğitim gören öğrencilere İslam'da süt akrabalığının oluşma esasları ile ilgili ders okutulmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

BİBLİYOGRAFYA

- Acar, Abdullah, Fıkhi Açından Kur'an Kıssaları, Konya,2010.
- Ahteri, Muslihiddin Mustafa bin Şemseddin Karahisârî, *Ahter-i Kebir*, Matbaa-i Amire,1310.(Ofset baskı)
- Aktepe, İshak Emin, *Salim Hadisinin Süt Akrabalığı Bağlamında Tahlil ve Tenkidi*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2009.
- Ansay, Sabri Şakir *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1958.
- Bilge Kadınlar Araştırma Merkezi, Anne Sütü Bankası Raporu 2013,
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınları, İstanbul, ty.
- Kulaber Demirci, Meryem, *Anne Sütü Bankalarının Psikolojik Açısından Değerlendirilmesi*,
- Canan, İbrahim, *Hadis Külliyyatı Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay. Ankara, 1995.
- Cebel, İbn Kadil Muhammed Hasen, *Mu'cemu'l-İştikaki el-MuasselElfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, Mısır, 2010.
- Cevheri, Ebu Nasr İsmail b. Hammad, *Sihah*, 4. Baskı, 1990.
- Ceziri, Abdurrahman,*Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhi*, Çağrı Yay. 2.Baskı, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, 1994.
- Cin, Halil, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Ün., Basımevi, 1974.
- Cürcani, Ali b. Muhammed Şerif, *Ta'rifat*, Beyrut, 1985.
- Çeker, Orhan, *Aile Hukuku Kararnamesi*,Ebru Yay., İstanbul, 1985.
- .....İslam Hukukunda Çocuk, İstanbul, 1990.
- ..... Süt Akrabalığı, İlim ve Sanat, Sayı: 31, İstanbul, 1992.
- Dağcı, Şamil, "*İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri P*", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1999.
- Dalgın, Nihat, *Gündemdeki Tartışmalı Konular*, Ensar Yay. İstanbul, 2010, 6. Baskı.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2010

- .....*Delilleriyle İslam Hukuku*, İslam Hukuku Külliyatı Yay. (Genişletilmiş İlaveli 2.baskı), İstanbul, 1983.
- Ebu Zehra, Muhammed, *el-Ahvalü's-Şahsiyye*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, ty.
- .....*Usulü'lFıkh*, İslam Hukuku Metodolojisi, çev.Abdülkadir Şener, Fon Matbaası, Ankara, 1979.
- Fahrudin ez-Zeylaî, Osman b. Ali el-Bâriî ez-Zeylaî, *Tebyinu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, 1. b. (Kahire: el-Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, 1313).
- Mâlikî, Halef b. Ebi Kasım Muhammed el-Ezdî el-Kayrevânî, *et-Tehzîb fî İhtisari'l-Müdevvene*, haz. Muhammed Emin, 1. b. (Dubai: Dâru'l-Buhus lid'Dirâseti'l-İslamiyye ve İhyai't-Türas, 2002/1423),
- Emiroğlu, H. Tahsin, *Esbab- ı Nüzul*, Ülkü Basımevi, Konya, 1976.
- Eşref Abdürrazık Vih, *Davabitü't-Tahrim Bi'r-Rada' ve Tatbikatüha Ala Bunuku'l Leben*, Medresetü's Şeriatü'l İslamiyye, Külliyyetü'l Hukuk, Camiatü Tantan. ts
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar yay. İstanbul, 2010.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, *İslam- Türk Hukukunda Eksogami*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1. Sayı, 1947.
- Günenç, Halil, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, İlim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Hamidullah, Muhammed, (mütc: Salih Tuğ) *İslam Peygamberi*, Beyan Yay. İstanbul, 1962.
- Havva, Said, *el-Esas fi't-Tefsir*, (Mütc: M. Beşir Eryarsoy, Abdüsselam Arı), Şamil Yayınevi, İstanbul, 1992.
- Heyet, Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet, *Türk-İslam Hukuk Tarihi*, Timaş Yayınevi, İstanbul, 1990.
- Heyet,(Nihat Dalgın, Osman Şahin, Muhsin Koçak), *İslam Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- Heyet, TDV (*Türkiye Diyanet Vakfı Kur'an-ı Kerim Mealî*(Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağrııcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut).
- Hudari, Muhammed, *Nuru'l-Yakîn*, Mısır, 1964.

- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah el-Kurtûbî, *el-Kâfi fî Fıkhi Ehli'l-Medine*, haz. Muhammed Muhammed el-Moritânî, 2. b. (Rıyad: Mektebetu'r-Riyad el-Hadîse, 1400/1980)
- İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseyni ed-Dımaşki, *Reddü'l-muhtar 'ale'd-Dürri'l-muhtar*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut
- İbn Faris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekerıyyâ(v.395)*Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*, Mısırs.
- İbn Kayyım el- Cevziyye, *Zadü'l-Mead*,(mütc:Abdi Keskinsoy, İbrahim Türklü, Mehmet Yolcu) Pınar yay. İstanbul, 2007.
- İbn Kesîr, Ebü'l Fida İsmail b. Ömer,(774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*,1954, I-IV., Mısır.
- İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, (çev. Prof. Dr. Bekir Karlığa ve Bedruddin Çetiner), Çağrı yay.
- İbn Kudame, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî, *el-Muğnî şerhu'l-Kebir*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin Türkî, y.y., 1995
- İbn Hümam, Kemalüddin Muhammed b. Abdilvahid b. Abdilhamid es-Sivasi el-İskenderi, *Fethu'lKadir*,Beyrut-Lübnan,2003.
- İncekara, EdliraLlukaçaj, *Kur'an'a Göre Kadın Ve Evlilik*, Yük. Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- İzzetbegoviç, Aliya, Doğu Ve Batı Arasında İslam, Nehir Yay. İstanbul,1992.
- Kâfiyecî, Kitâbu't-Teysîr fî Kavâidi İlmi't-Tefsîr,Mütc: İsmail Cerrahoğlu, Ankara 1974.
- Karadavi, Yusuf, “*Bunuku'l-Halib*”, Mecelletü Mecmail Fıkhi'l-İslami, Yıl: 1986, Sayı, 2, Cilt:1.
- Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1991. ....*Anahatlarıyla İslam Hukuku*, Ensar yay. İstanbul, 2013.
- Kaya, Remzi, *Kur'an-ı Kerim'de İnsan - Şeytan İlişkisi*, Uludağ Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı:2, 2003 S. 1-30.

- Kitab-ı Mukades, Tevrat, Levililer, 18/6-8; Tesniye, 22/30; 27/20-23, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, Serveti Fünun Matbaası, İstanbul, 1976.
- Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi*, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1987.
- Kuduri, Ebu'lHasenAhmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer el-Bağdadi, *el-Muhtasar*, Daru'lKütübü'l İlmiyye,Lübnan-Beyrut, 1997.
- Kumbasar, H. Murat, *Süt Akrabalığı*, EAÜİFD, 16.sayı, Erzurum, 2001.
- Kardavi, Yusuf, *İslam'ın Işığında Çağdaş Meselelere Fetvalar*, (mütc. Vahdettin İnce), Tahir yay, İstanbul, 1996.
- Kasani, Alaüddin Ebu Bekr b. Mes'ud, *Bedayiu's-Sanayi fi Tertibi's-Şerai*, II. Baskı, Daru'l-Kitabi'l Arabi, Beyrut, 1394/1974.
- Ma'luf, Luvîs, Müncid, Beyrut, 1956.
- Mevsili, Abdullah b. Mahmud, *el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar*, Daru'l Marefah Yayınları, Beyrut-Lübnan, 2010.
- Merginani,BurhaneddinEbu'l-HasenAli b. Ebubekir el-Fergani,*Hidaye*, Beyrut, Lübnan, ty.
- Miras, Kamil, *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, Ankara, 1980.
- Muhammed Şükrü Ahmed, *Tefsiru Dahhak*, I-II, 1999, Kahire.
- Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Maruf Alaüddin el-Haskefî el-Hanefî, ed'Dürrü'l-Muhtar Şerhu Tenvîri'l-Ebsar ve Câmiu'l-Bihar, haz. Abdülmun'im Halil İbrahim, 1. bs., (Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye)
- Nevevi, *el-Mecmu' şerhi'l-Mühezzeb li's-Şîrâzî*, 9/304-305
- Paçacı, Esra, *Sünnette Süt Akrabalığı ve İlgili Rivayetlerin İncelenmesi*, yük.lisans tezi, Ankara, 2008.
- Paçacı, İbrahim, *Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku (Evlenme Ve Boşanma Örneği)*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 11. Sayı, Konya, 2008.
- Pekdemir, Şevket, *İslam Hukukuna Göre Anne Sütü Bankaları*, TheJournal of Academic Social Science Studies, sayı: 40, 2015.
- Pehlivan, Rauf, *Kaynaklarıyla Büyük Kadın İlmihali*, Motif Yay. İstanbul, 2012.

- Remzi Kaya, *Kur'an-ı Kerim'de İnsan-Şeytan İlişkisi*, Uludağ Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı:2, 2003.
- Sabuni, Muhammed Ali, *Kur'an-ı Kerim'in Ahkam Tefsiri*, (mütc. Mazhar Taşkesenlioğlu), Şamil Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Serahsi, Şeyh Ebu Bekir Muhammed b.EbuSehl, *Kitabu'l-Mebcut*, Gümüşev Yay. Editör: Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit, İstanbul, 2011.
- Şahin, Nurten Zeliha, *İslam Hukuku Açısından İnsan Kökenli Biyolojik Maddelerin Hukuki Statüsü*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi Sayı: 25 Nisan, 2015.
- Şa'ban, Zekiyyüddin, *Usulü'l-Fıkh (İslam Hukuk İlminin Esasları)*, (mütc. İbrahim Kafi Dönmez), T.D.V. yay, Ankara, 2004.
- Şeyhîzade, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman, *Mecma'ul-Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur*, (Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, t.y.).
- Şeybânî, Abdülkadir b. Ömer b. Abdülkadir, *Neylü'l-Mearib bi Şerhi Delili't Talib*, haz. Muhammed Süleyman Abdullah Aşkar, 1. b.
- Şirbini, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib el- Kahiri, *Muğni'l-Muhtac*, Kahire, 1958.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, *Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi*, y.y, Ankara, 2004.
- Topaloğlu, Bekir, *İslamda Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2008.
- Yaman, Ahmet, "İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akrabalığı" Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 2002.
- .....*İslam Aile Hukuku*, İFAV. yay. İstanbul, 2009.
- Zehebi, Muhammed Hüseyin, *Şeriatü'l-İslamiyye*, Matbaatu Dari't-Te'lif, Kahire, 1968.
- Zuhayli, Vehbe, Prof.Dr. *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, Risale yay. İstanbul, 1994.
- .....el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuh, Dımaşk, 1409.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-milk-banking-in-turkey-review-68402.html#tpl_login

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140320_anne_sutu_internet.shtml

http://www.islamveaile.com/articles.php?article_id=133

[<index.com/?p=keyword&kid=499&kw=Anne%20S%C3%BCt%C3%BC%20Bankas%C4%B1%20Projesi>](http://med-</p></div><div data-bbox=)

http://www.rehberdergisi.com/Rehber.asp?DergiDetay=Saife_Gozlem&RehberOzelNo=2110

<http://www.alim.gen.tr/haber/anne-sutunun-tip-bilimi-acisindan-nitelikleri>

<http://www.ilimalemim.com/delilleriyle-aile-ilmihali/5555-anne-sutu-bankasi-ve-islami-acidan-kritigi.html>

<http://www.haberler.com/kazadan-kurtulan-bebege-doktor-annelik-yapti-8487436-haberi/>

<http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00429.htm>

<http://www.xn--islamvetp-2pb.com/kuran-hadis-ve-tip/657.html>

http://www.unicef.org/turkey/ir/_mc29.html

http://www.unicef.org/turkey/pr/_mc9.html

<http://www.sabah.com.tr/saglik/2013/03/01/saglik-bakanligindan-anne-sutu-bankasi-aciklamasi>

<http://www.altanyasar.com>

<http://www.youtube.com/watch?v=e6ZnXDmliAQ>

<http://www.klinilk.com/item/143-anne-sutu-bankaciligi.html>

<http://uzuncorap.com/2013/04/03/anne-sutu-bankaciligi-ve-banka-anne-sutu//>

http://www.bilka.org.tr/anne-sutu-bankasi-raporu_6950.html

<http://bil-der.org/esifil/sut-bankasi-kurulumu-hakkinda.html>

<http://www.doktorsensin.com/makaleler/1622/anne-sutu-ile-ilgili-bilinmeyen-gercekler>

http://www.deontoloji.hacettepe.edu.tr/ekler/pdf/makale_sunulari/sut_bankaciligi.pdf

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2013_0000_0189_0000/0028.pdf

<http://www.turkpediatriarsivi.com/tr/makale/3864/296/Tam-Metin>

<http://www.buch.gov.tr/news.php?readmore=57>

<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-18911c.pdf>

<http://www.diyagnet.gov.tr/tr/icerik/basin-aciklamasi/>

<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/3/0122.htm>

<http://www.gidahareketi.org/Anne-Sutu-Bankasi-Buyuk-Vebal-1671-haberi.aspx>

<http://www.ciftehan.com/GerekliBilgiler/Din/Fikih/Cesitli%20Meseleler/Fikih%20Akademisi%20Kararlari.htm>

http://yenisafak.com.tr/yazarlar/Faruk_Beser/sut-bankalari-iyi-bir-niyetin-kotu-bir-meyvesi-olabilir/36549

<http://www.dunyabulteni.net/haber/249095/e-sifil-sut-bankasi-yerine-sut-anneligi-olsun>

